Yeni Olgu

YAŞLI VE ÜNLÜ ŞAİRLERİ YARIŞMAYA ÇAĞIRIYORUZ!

- Eğitim, Üniversite, YÖK., Özerklik
- Öğrenci Mekanları / Kantinler

- ALTERNATİF YAYINCILIK VE YENİ OLGU

3

YAŞLI VE ÜNLÜ ŞAİRLERE

ŞİİR YARIŞMASI

AMAÇ

Yaşlı ve ünlü şairleri desteklemek

- *Yarışmaya 40 yaşından yukarı, ödül kazanmış veya en az iki kitabı yayınlanmış şairler katılabilir.*
- *Biçim, biçem ve konuda sınırlama yoktur.*
- *Şiirlerin okunabilir olması yeterlidir.*
- *Her şair bir zarfa, kimliğini ve açık adresini yazıp, şiirlerinin üzerine* ***bir çiçek*** *ismini* ***rumuz*** *olarak koymalıdır.*
- *Yarışmayı kazananların yanısıra tüm katılanların şiirleri dergimizde yayınlanacaktır.*
- *Son katılma tarihi: 20 Mart 1984.*
- *Adres: İMÇ 1538 Unkapanı/İST.*

DEĞERLENDİRME

Bütün *şiirler 20-28 Mart tarihleri arasında saat 14.00 ile 19.00 arasında, İstanbul İrtibat Büromuzda şiirle ilgilenen her isteyenin -şiir sahipleri de- katılımıyla, tartışılıp değerlendirilecektir. Oylama açık yapılacaktır.*

ÖDÜL

Değerlendirmeye katılanlar tarafından belirlenecek. Mutlaka ilk üç derece sahiplerini bulacak, ödüle layık eser bulunamadı denmiyecektir.

Yeni Olgu

YIL: 3 YENİ DİZİ SAYI: 3
MART 1984 AYLIK DERGİ 150 TL

ONURSAL DANIŞMANLAR

OKTAY AKBAL
TÜRKER ALKAN
HAYATİ ASILYAZICI
HALİL BERKTAY
SALAH BİRSEL
AYSEL EKŞİ
HÜSNÜ GÖKSEL
VEDAT GÜNYOL
ARSLAN KAYNARDAĞ
MEHMED KEMAL
AHMET OKTAY
ZEYNEP ORAL
ADNAN ÖZYALÇINER
CEMAL SÜREYA
HALUK ŞAHİN
HALDUN TANER
GÜNDÜZ VASSAF
HİLMİ YAVUZ
ATALAY YÖRÜKOĞLU

Sahibi:
Fatih Aksoy

Yazı İşleri Müdürü:
Gökhan Cengizhan Ağaççıoğlu

Teknik Büro:
Yeni Olgu

Kapak Fotoğrafı:
Ali Rıza Kubilay

Ankara İrtibat Bürosu:
Meneviç Sok. No: 3 Aşağı Ayrancı

İstanbul İrtibat Bürosu:
İMÇ 1538 Unkapanı
tlf. 526 27 88
522 90 14

Ofset Hazırlık:
Dünya Süper Web Ofset

Dağıtım:
GAMEDA

Abone Koşulları:

6 aylık	800 TL
Yıllık	1.500 TL
Yurt dışı	iki katı

İlan Koşulları:

Arka kapak	90.000 TL
Kapak içleri	75.000 TL
İç tam	60.000 TL
½	30.000 TL
¼	20.000 TL

İÇİNDEKİLER

ALTERNATİF YAYINCILIK

Alternatif Yayın Süreci....6
Yeni Bir Olgu? 8
'Alternatiflik' nasıl? 8
Gençlik Söylemleri 9
Demokratik Popüler Kültüre Doğru 11

ÖĞRENCİ MEKANLARI/KANTİNLER

Öğrenci Mekanları Üstüne....13
Mimar Sinan Üniversitesi Kantini....15
Gönüllü Yorulma Yerleri ya da Kantinler....17
Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Kantini....19
Garp Cephesinde Kantin Yok....21

EĞİTİM, GENÇLİK, ÜNİVERSİTE

Tunalı Gençliği ve Mehmet....22
Üniversite Kuş mu, Balık mı?.... 24
Baktığını Doğru Görmek....26
Aysel Ekşi ile Söyleşi....29
ABD'de Öğrenci Hareketleri III....56
Kültürel Etkinlikler ve Yahya Tezel....60
YÖK'e Bağlı Olmayan Tek Okuldan Mektup....61
Bir Gençlik Panelinin Ardından....62

SANAT KÜLTÜR EDEBİYAT

Sanat Eğitiminin Kültürel Boyutları....32
BRECHT, GALİLEİ, DOSTLAR....43
3 + ∞ = MASAL....45
KURŞUN ASKER....47
'İnsana Dair Hiç Bir Şey Bana Yabancı Değildir'....49
Kitle Kültürünün Düşündükleri....53

ÖYKÜ

Savaş Hali....39
Otogarda Bir Gece Sivas....40
İki Yıkılmış....41

ŞİİR

Süreyya Berfe ile Şiir Üzerine....36
Türkay Demir....10
Mehmet Eryılmaz....33
Salih Bolat....34
Süreyya Berfe....38
A. Gülbeyaz....42
Ünal Dinçkök....44
Yekta Kopan....46
Şevket Aktaş....48
Münire Acım....63

ACINI DA BAL EYLERİZ

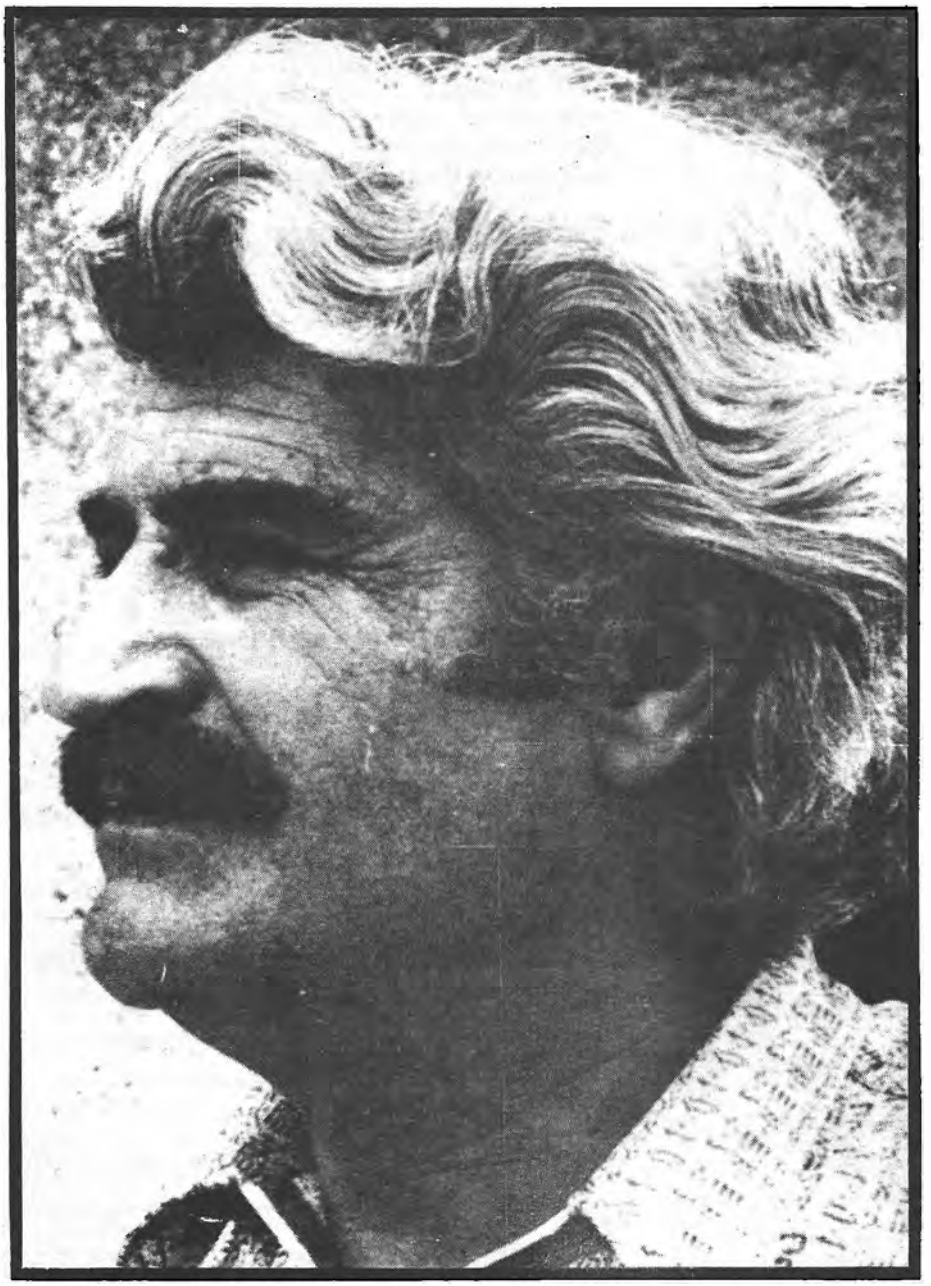

ben çıkarım burdan elbet
ben burdan elbet de
çıkacağım
zincire vurulunca
dışardaki kızılırmak
ve kırınca zincirlerini
yüzükoyun yatan
toprak

Yeni Olgu çıktığı an tamamlanmış bir süreci değil, tam tersine bir arayışı, birlikte üretmenin aracını simgeliyordu. Bu arayış teknik düzeyinden, ilişkilere değin geniş bir alana yayılmıştı. Bunu ilk sayımızda: "Hemen belirtelim ki; bizler 'sanat erbabı' kimseler değildik!.. Süreç içerisinde ustalaşarak, yetkinleşerek, zenginleşerek öğrenebileceğimiz kanısındaydık" şeklinde değerlendirmiştik. Bu nedenledir ki sayfa düzenimiz, kapağımız gibi biçime ait olan şeylerde arayışı, yeniyi, güzeli, içimizi rahat ettireni hep birlikte buuncaya dek sürdüreceğiz. Bu bağlamda yazar/okurları, grafik, karikatür, desen vb. gibi görsel unsurlarda daha etkin bir katılıma çağırıyoruz.

İlk iki sayımıza ilgi her düzeyde oldukça yoğunderginin oluşumuna önemli bir katılım olan "mektuplar" da alabildiğine fazla. Bu konuya nasıl bir çözüm getirebileceğimizi sürekli tartışıyoruz. Dergide mektupların yayınlanacağı bir sayfa açmak çözüm olabilir mi? Bu konuda da önerilerinizi bekliyoruz.

"Bu dergiye 'yazan' insanlar, aynı zamanda dergiyi 'yapan' insanlar da olmalıdırlar" demiştik, diyoruz. Alternatif dergicilik, sürekli zenginleşen ve heterojenleşen aktif katılımla oluşabilir.

Bu anlamda Yeni Olgu'culara derginin bütün sürecine (teknik düzeyinden, içeriğine, dağıtımından, abone bulunmasına) katılmaya denetlemeye çağırıyoruz.

Yeni Olgu üç sayıda somutlaşan "üretim" dinamiğiyle, ulaşılan noktanın çok ötesine geçecektir. Her düzeydeki katılım da bu çok sesli çabaya güç verecektir. ●

Yeni Olgu

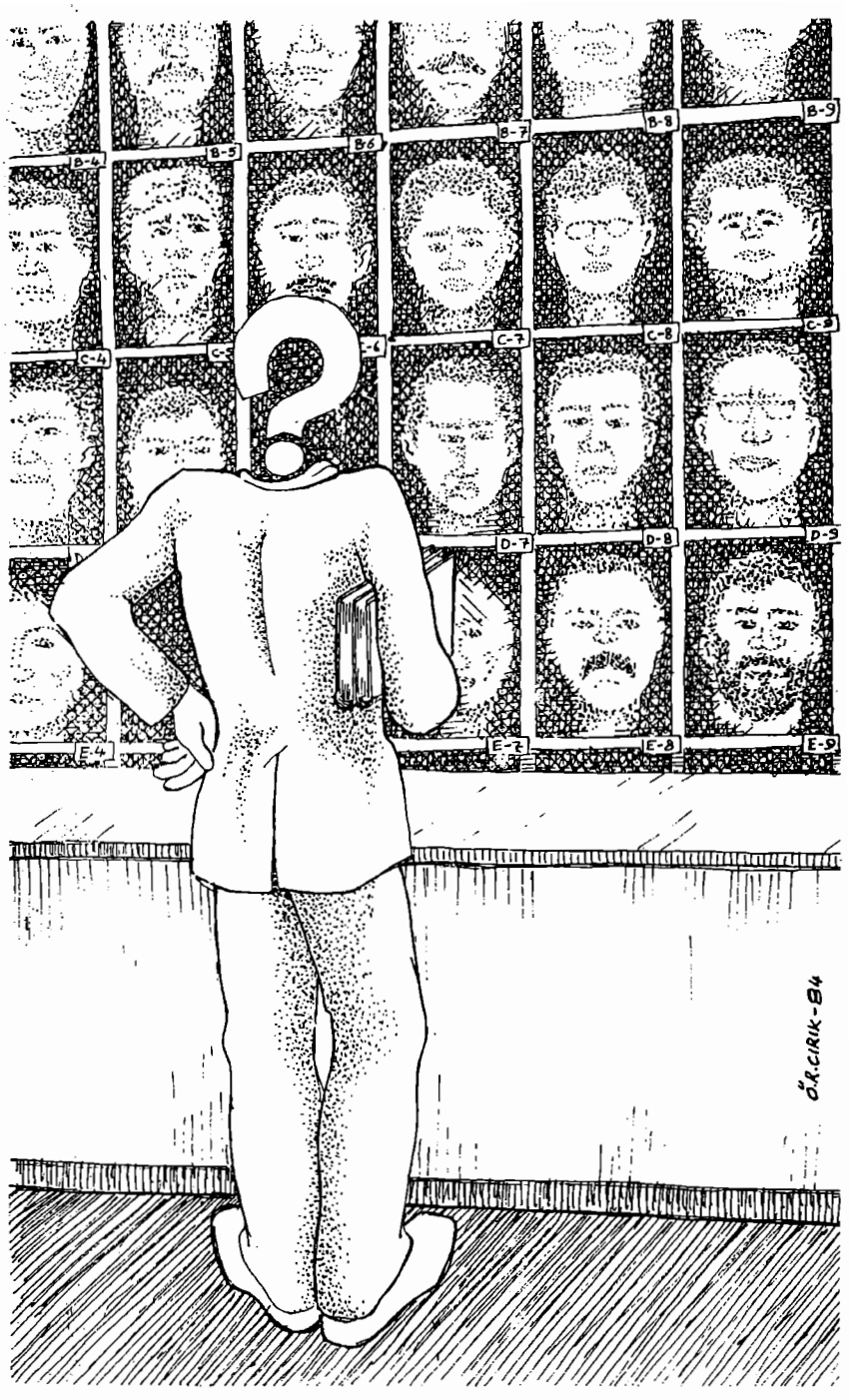

alternatif yayın süreci

SEZAR ATMACA

1. Alternatif kelimesi yarattığı **"güçlü"** çağrışım nedeniyle her düzeyde kullanılıyor. Böyle bir kullanım, artık bize birşeyler açıklamaktan çok, gizler hale geldi. Kısacası mistik bir anlam kazandı. Alternatif yayın sözcüğüyle ise batıdaki ürünleri (özellikle Almanya'daki alternatif yayınlar) aracılığıyla tanıştık. Yazı alternatifliğin özellikle yayın faaliyeti içinde tanımlanması ve sorunları ile sınırlı. Çok doğal ki bu konuda söylediklerimiz İsmet Arasan'ın deyimi ile **"söylemeyi uygun gördüklerimiz"**dir.

2. Tarihi gelişimin göstergesi olan üretici güç kategorisi, insan faktörünün belirleyici olduğu bir içeriğe sahiptir. Bu anlamıyla tarihi gelişimi toplum biçimlerinin değişiminde inceleyebiliriz. Toplum biçimlerinin değişimi ise, ancak **insanın üretici işlevlerinin dönüşümü** ile mümkündür.

Açıklanmasına çalışılan şey toplumsa, insanlararası ilişkilere bakarız. Bilgi bu ilişkiler ağı içinde toplumsal olan tek şeydir. Ama bilgiye ilişkin süreçler haldeki toplum biçiminin isterleri, anlayışı ve ideolojisiyle yönlendirilir. Bu haliyle bilgi sürecinin nesnel gelişimi ile ona verilmek istenen ideolojik biçim arasında, bir çelişki vardır. Örneğin okur/yazar ayrımı işbölümünün yetkinlesmesine orantılı olarak gelisecek,yazmak**"meslek"** haline gelecektir. Görünürde her meslek gibi o da tüm insanlara açıktır. Tıpkı bankadan para çekmenin bankada parası olan herkese açık olduğu gibi. Ama ya herkes parasını çekmek isterse...

3. Bilgilenmenin araçlarından biri de yayın faaliyetinin ürünleri. Kapitalizm öncesi dolaşımın sınırlılığı nedeniyle yazılı ürünlerin (el yazması veya basma) tüketiciye ulaşması çok kısıtlıydı. Kapitalizmle birlikte yayın alanındaki ürünlerin kitlelere ulaşması mümkün olmuştur. Doğal olarak günümüzde bir yayın faaliyetinin ürünleri böyle bir alanda **"meta"** olarak pazarın gereklerine uymak zorundadır. (I) Ancak herhangi bir meta gibi alınıp satılması dışında, böyle bir ürün-örneğin; dergi-bizimle sürekli devam eden diyaloğu nedeniyle diğer metalardan ayrılır. Çünkü bir meta olarak dergi, tüketiciye ulaştıktan sonra ideolojisini yeniden üretmeye başlar. Bu anlamıyla **etkin** bir üründür. İnsan okuduğu bir dergi ile karşılıklı etkileşim sürecine giriyorsa nitelikli yazılar yazan bir dergi bulabilmek az şey değil. Değişimin ideolojik ve kültürel düzeyde hız kazandığı, varolan yapıda bilgiye yönelik faaliyetlerden toplumun geniş kesimlerinin yoksun tutulduğu Türkiye gibi bir ülkede okurun etkinliğini sağlıyacak böyle yayınlara çokça ihtiyaç var.

4. Nitelikli veya anti yazılar alternatif yayının ölçüsü değildir. Ama bir alternatif yayında bunlar da olur, olmalıdır. Alternatif yayının tanım düzeyi **"insan ilişkileridir"**. Bu durumda bir yazının içeriği değil, **üretiliş biçimi** ölçüdür. Bu üretim faaliyeti herkese açıktır. Sorun insanların daha çok bilgi edinmesi değildir. **SÖZ KONUSU OLAN BİR FAALİYETE KATILMAK DEĞİL ONU YÖNLENDİRMEKTİR.** İnsanların köşelerine çekilip yazı yazmaları, sonrada onun yayınlanması değildir sorun. Sorun yukarıda kısaca değindiğim toplumsal faaliyetin **"yerine getiriliş biçiminde"** bir dönüşüm yapmaktır.

Alternatif yayın insanların kendisini belirleyen işlevleri aşıp yeni ve üst işlevlere kavuşmasının aracıdır. Edilgen haldeki okuyucuyu, yazarı etken hale getiren bir süreçtir bu. Bu ise herkesin köşesinde yazı yazdığı değil, herkesin birlikte yazabildiği, üretebildiği ilişkiler ağını kurabilmektir. Bu nedenle bir alternatif yayın yazılarının içeriğinde değil, yayının ortaya çıkış biçiminde aranmalıdır. Kısaca yayının oluşum sürecini kollektifleştirme, karşılıklı katılım ve eleştirilerle paylaşarak üretimi YÖNLENDİRMEK. Alternatif yayın süreci pratik bir bilinçlenme sürecidir.

5. Alternatif bir yayın amacın taşıyıcısı, ya da amacın şimdiki zaman içinde oluşmuş öğesidir. Böyle bir yayın faaliyeti gelecekteki hedeflerinin temel niteliklerine uygun öğeleri yaşadığı anın sayısız eğilimleri içinden seçebilmeli ve böylece iki düzey arasında tutarlı bir ilişkiyi sağlayabilmelidir. Çünkü değerler hayatın akışı içinde değişirler. Kalıcı olan ilişkilerdir. Bu ilişkiler de okulundan kantinine her türlü mekanda oluşturulabilmeli, yayınla da ifade edilebilmelidir.

6. Alternatif yayın bitmemiş bir yayındır. **VE ANCAK SÜREÇ İÇERSİNDE OLUŞTURULABİLİR.** Başarısı genişleyen ve zenginleşen katılım ve ilişkiler ağı ile mümkündür.

Bu dergi yayına başlamadan önce Babıâli'den alınan nasihatların en birincileri "kendinize bir yayın danışmanı seçin, merkezi bir yapı oluşturun, profesyonel bir grafiker bulun hatta belli konulardaki yazıları bu konudaki çok bilgili insanlara yazdırın" idi. Genelde daha nitelikli ürünlere hiçbir şekilde

→

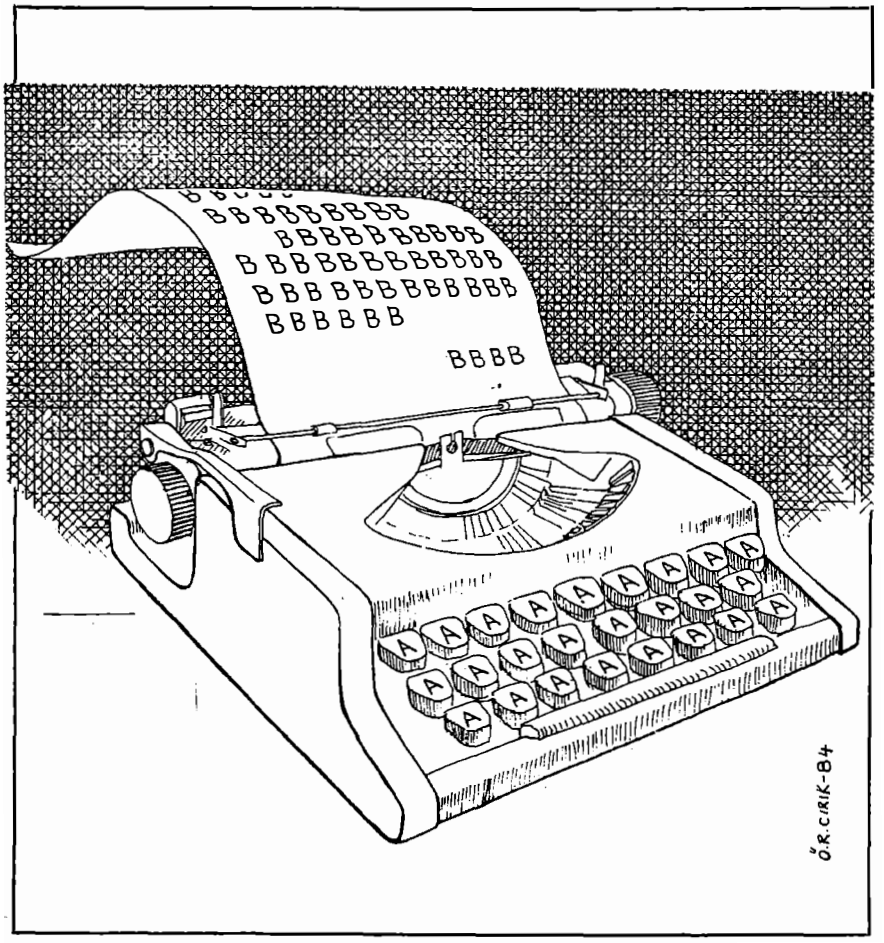

karşı değildik. Ama sorun tam da buradaydı. Diyelim ki birinci sayıyı böyle çıkardık. Ya ikincisi ne olacaktı..? Sürece katılan insanlar birinci sayının düzeyini aşabilecekler miydi? (Salt yazı olarak değil ilişkiler olarak da.) Cevap olumlu ise sorun yok. Çünkü böyle bir katılım engelleyici değil, geliştirici olur. Ama cevabımız olumsuz ise bu girişim insanların **doğal gelişim sürecine** ket vuracak,onları olumsuzluyacaktır. Doğal olanı seçmek aynı zamanda zor ve sağlıklı olanı seçmektir.

7. Katılmak isteyen herkese açık olan böyle bir faaliyet olağanüstü bir heterojenliği içermek zorundadır. Bu heterojen yapıda geçmişin tüm olumsuzlukları olabilir,olma lıdır. Sonuçları itibarıyle bu olumsuzluklar aşırı bireysellik ve gurupçulukla kendini gösteren "birey ve gurup mantığı", iç eleştiri yoksunluğu ve dışa kapalılık olarak ortaya çıkan "cemaatleşmek", öykünmeden başka birşey yapmayan ya da başarıya ulaşsa bile üreticiliği geliştirmek yerine öykünen, "üretici değil öykünmeci" yapı mekanın tekkeleşmesi.. "Ya da tipik Osmanlı ihtilali.. birikmiş hoşnutsuzlukların doğurduğu ve tavizler elde etmeğe yönelmiş bir saman alevi..(2)"

Alternatif bir yayın aktif demokrasi anlayışı ile tüm bu olumsuzlukları **dönüştürebildiği oranda alternatiftir.**

8. Kültür toplumun gelecekle bağlantısı ise bu dergi de ağırlıkla kültürel düzeyde bir yayın alternatifi. Doğaldır ki kültürel alternatif olacak bir ilişki sadece bir dergi mekanı çerçevesinde oluşamaz. Aksine ilişkilerin bir dergi mekanına sıkışıp kalması alternatifliğin özüne aykırı, kısırlaştırıcı bir etkendir. Çünkü sağlıklı bir gelişmenin uzun vadede en şaşmaz ölçütü kitle ile ilişkidir. Çokça karşılaşılan olumsuz (yetersiz bir katılım) bir durum da insanların sadece yazılar vb., ürünler göndermesi, bırakmasıdır. Tekrar belirtelim ki alternatifliğin temel ilkelerinden birisi bir faaliyete katılmak değil **ONU YÖNLENDİRMEKTİR.** Biz kendimiz birşeyler yapınadıkça sorunlar değişmez. Müzik dünyasında yaşanmış ve yaşanmakta olan benzer olayların sonuçlarından çıkarılacak çok ders var herhalde:

"Tekrar Pink Floyd'a döndüğümüz de şunu gördük ki Rock' n Roll'un veya Protest Pop'un yokolmasına en çok neden pasif, üretimsiz dinleyiciyse, Pink Floyd'un olası sonuna da neden yine aynı mantık olacak. Dünyada değiştirilen hiçbirşey yok ve insanlar MÜZİK DİNLİYOR. Dünyayı anlamak için"(3).

(I) Bu alanda varolan alternatif dağıtım vb., anlayışları eleştirmek gerek. Genel üretim içinde alternatif bir dağıtımdan sözedilemez. Böyle bir durum-abone elden dağıtım-olsa olsa masraf payını azaltan, daha etkin bir dağıtımdır. (ya da anti dağıtım) Alternatiflik maddi niceliksel sonuçları olsa bile, kendisi maddi niceliksel bir olay değil, bir ilişki sorunudur.

(2) MARDİN Şerif Din ve İdeoloji - İletişim yayınları İstanbul 1983

(3) Kahyaoğlu Orhan ,GÜLER Sinan - PİNK FLOYD İMGE yayınları İst.1984. ●

Yeni Bir Olgu?

FATİH AKSOY

Babil Kulesi Çöktü (Çökecek) mü?

Bin dokuz yüz seksen üç senesinin Temmuz ayının otuz birinde Ankara'dan ve İstanbul'dan genç insanlar biraraya geldiler ve üç aydır çalışmaları sürdürülen derginin çıkarılmasına karar verdiler. Üç temel ilke üzerinde anlaşıldı bu toplantıda; daha sonra Yeni Olgu adını alacak bu dergi, bir gençlik dergisi olacak, alternatif yayıncılık yapacak -ki bunun en somut göstergesi yazar/okur ayırımına son verme çabasıdır- ve çok sesli bir yapının ürünü olacaktı. Bu üç ilke birini tamamlıyordu. Bir gençlik dergisi gençlerin vesayetini kimseye vermeyen dergi olmalıydı, gençler kendileriyle ilgili alanlarda (yaşama ilişkin her şey gençlerin alanına da girer) kendi sözlerini söylemeliydiler. Bu ilke zorunlu olarak alternatif yayıncılık ilkesini getiriyordu. Alternatif yayıncılık da çok sesli, hoşgörülü ve demokratik bir ortamda başarılabilinirdi ancak.

Bu sistem (dergi) içinde çıkacak çeşitli sorunlar -örneğin yazar/okur ayırımının ortadan kaldırılmasının yaşama geçirilmesi, şiir seçerken sağlıklı bir kriterin de bulunması gibi...- sistem içinde çözülebilecekti ancak iyi hesaplanmayan bir iki şey vardı. sözkonusu alt sistemin (derginin) içinde olduğu ve diğer tüm alt sistemler gibi etkilendiği, daha da ötesi büyük oranda belirlendiği sistemle çeliştiği noktalarda bu daha büyük sisteme direkt bir etkisi olmadığı için alt sistem (dergi) kendi içinde düzenlemeler yapmak zorunda kalacaktı. Bu noktada demokrasi konusunun sorun olabileceğini söylemeye bile gerek yok.

Nasıl bir dergi ya da Yeni Olgu nedir?

İkinci sorun ise yapılan işin (alternatif yayıncılığın ve gençlik dergisi olmanın × Türkiye'de ilk olmasından kaynaklanıyordu. ilk iki sayıdan sonra en çok sorulan sorulardan bazıları şöyle: Kimler yazıyor? kimler çıkarıyor? Parayı kim veriyor? Ne söylüyorlar? Bu soruların yanıtları dergi sayfalarında verilmelidir. İlk iki sayıda bir ölçüde verilmiştir. Parayı kim veriyor sorusuna ise yine en yakın zamanda dergi sayfalarında üç aylık gelir-gider cetveli yayınlanarak yanıt verilmelidir.

Kanımca bu soruların yanıtı bir ölçüde de Yeni Olgu'nun birinci sayısında yayınlanan "Yayın Faaliyetinde Gençlik" başlıklı "Yeni Olgu" imzalı yazıda var. Bu yazı bir kere daha okunmalıdır. Ancak sözkonusu yazı eksiktir çünkü yayıncılık anlayışı yeterince açıklanmamış ya da açıklanamamıştır.

Son olarak da anladığım ve anlatabildiğim kadarıyla "Yeni Olgu'-'nun yayıncılık anlayışının düşmesi muhtemel tuzakları sıralamak istiyorum. Bu konuda dergi içindeki tartışmaları bir ölçüde dergi sayfalarına taşımış olacağım.

a) Politik bir dergi olmaya yönelmesi,

b) Merkezi bir yapının gerekliliğinin savunulması ve bunun araçlarının yaratılması,

c) Daha fazla katılımı sağlayacak mekanizmaları yaratamayarak belirli bir çevrede kalması,

d) Yazar/okur ayırımının kaldırılmasının 'güzel' bir amaç olarak kalıp hayata geçirilememesi.

Bunlar tuzaklardan yalnızca birkaçı. Bunlara düşülmemesi için nelerin yapılması gerektiği ise kafamda çok açık değil. Düşüneceğim. Tüm arkadaşlardan düşünmelerini ve buldukları çözümleri dergide yayınlayarak tartışılmasını sağlamalarını diliyorum. Bu yapılamazsa 'Yeni Olgu' eski bir olgu olacaktır. ●

'alternatiflik' nasıl?

Özgürlük, her zaman başka türlü düşünen için özgürlük demektir / Rosa Luxemburg

GÖKHAN CENGİZHAN

1) Başlangıç koşullarında, bir yayın faaliyetine girişilirken, öncelikle hitap edilecek yani ulaşılacak bir gençlik-okuyucu kitlesinin, bizzat ve yalnızca kendisi, bir önkoşul olmaktadır. Üstelik, demokratik ve popüler bir gençlik kültür dergisi, belirlenmiş bu kitleye, nispeten ve henüz belirsiz bir eğilimi (yayın politikası) sunmaktadır. Bu da, doğrudan ve acilen yüklendiği bir eylemliliktir, bir görevdir!

2) İşbu kültürel eylemlilik zemininde, doğrudan bu kitle tabanı öngörülerek bir yayın faaliyetine girişiliyorsa; demokratik ve popüler bir gençlik kültür dergisi, kendi biricik alanında, işlevsel ve özgül bir yer edinmiş demektir ve oradan konuşmaktadır!

3) Böyle bir derginin ortaya koyduğu özerk konum, kendisini tanımladığı ve anlattığı, belli ve yeni bir anlayıştır. Ulaşılmak istenen ve cevap beklenen "genç" insanlar tarafından apaçık anlaşılmasıdır. Bu karşılıklı paylaşmanın, maddi anlamıyla dergi sayfalarında bir "söz" olarak gerçekleştirilmesi, nesnelleştirilmesi ve gönül rahatlığıyla sindirilmesi, öylece de belirlenmesidir!

4) Bir "yeni" anlayış olarak, çoğulcu ve demokrat bir yayın faaliyeti platformunda, bu dergi asıl olarak verdiği taahhütleri, garantileri ve sözleri süreç içerisinde doğrulayabilmelidir. Ancak bu, programı ve çalışmasıyla yerine oturan, işleyen ve yürüyen bir derginin, kendini somut gerçekleştirme şansına bağlı olarak anlamlıdır ya da anlamsızdır!

5) İşbu anlayış somutluğunun, demokratik ve popüler bir gençlik kültür dergisinin, merkezi ve iç yapısı olarak belirlenmesi; çoğulcu ve çoksesli bir geniş katılım öngörülerek gündeme getirilmesi; dinamik ve enerjik bir birikim olarak ta yeniden üretilebilinmesi, kocaman bir sorun olarak önümüzdedir! ●

gençlik söylemleri

"Eğer ben kendim için değilsem, kim benim için olacaktı. Eğer sadece kendim için sem ben kimim? Bugün değilse ne zaman?"

TAYFUN GÖNÜL

"TARTIŞMAYI AÇARKEN...

Varolan yaşam bu yaşam içindeki konumumuz bizi tatmin etmiyor. Alternatif bir yaşam arayışı içine girmeliyiz diyoruz.

Öncelikle bugünkü gençlik söylemlerini ve onların arkasındaki yaşam biçimlerini irdeleyelim.

Birinci olarak resmi gençlik söylemini ele alalım. Buna göre insanın hayattaki amacı "iyi bir iş-iyi bir eş" olarak özetlenebilir. Daha somut düşünenlerimiz yat-kat-araba şeklinde formüle edebilirler bu söylemi.

Bu bakış açısına göre gençliğin yaşadığı sıkıntılar geçicidir. İleride herşey düzelecektir. Gencimiz ufuktaki bu "mutlu son" uğruna birtakım sıkıntılara katlanmalı, "derslerine çalışmalı, çok ama çok çalışmalıdır." Çünkü ancak gençliklerinde çok çalışanlar bu amaçlarına "nail" olabilirler. Bu yüzden gencimiz eğlenceden, ders dışı uğraşlardan fedakarlık etmeli, yaşamını biraz daha ertelemelidir.

Arkadaşlık ilişkilerini bu perspektifle ele almalı, efendi, çalışkan, tercihan zengin, "iyi aile çocukları" ile arkadaşlık etmeli, it-kopuk takımından uzak durmalıdır.

Keza, cinselliğini de bastırmalı, ilerdeki mutlu evliliği düşünerek, şimdiden zıpırca ilişkilerden kendini sakınmalıdır. Bu düşünce sisteminin en önemli sonuçlarından biri otoriteye karşı tutumda kendini göstermektedir. Otorite gereklidir. Her zaman haklı olmayabilir. Ama, "köprüyü geçene kadar ayıya dayı" denmelidir. Biz, zamanla o mevkilere geldiğimizde daha adil davranırmışız, o zaman düzeltirmişiz herşeyi falan...

Böyle konuşanlar bıyık altından gülüyorlar. Biliyorlar ki, köprüler hiç bitmeyecek. Yaşam üslubu olarak ayıya dayı demeyi seçenler; zamanla kendileri ayı olmasa bile önlerinde daha geçilecek çok köprü olduğundan, bir türlü otoriteye boyun eğme tutumundan kurtulamayacaklar.

Bu tür yaşam bize pek çekici gelmiyor. Belirsiz bir gelecekte çizilen "mutlu hayat" tablosunun gerçeğe aykırılığını günlük yaşamdan görüyoruz. "Mutlu bir gelecek" için somut bugünden vazgeçmek bize yanlış geliyor.

İkinci olarak sözde karşıt gençlik söylemi var. O da işe bir "Yarın" bitimlemesi ile giriyor. Bu kez "Yarın" tam ters olarak çiziliyor. Hayat zor! Güçlüklerle dolu! Gelecekte iş güç gailesi, çoluk-çocuk, sorumluluklar, sorumluluklar, sorumluluklar...

Bu yüzden bu yaşanılan günlerin kıymetini bilmeli "hayatımızı yaşamalıymışız." Nerede? Çeşitli alt kültür gruplarına göre ayrılıyor bu sorunun cevabı. Kahvelerde, diskoteklerde, stadyumlarda, biracılarda. Okul dışı biryerlerde kısacası.

Resmi gençlik söylemine tepki duyan gençler doğal olarak bu söyleme ilgi duyuyor. Fakat o mekanlarda durum okuldan değişik mi? Buralarda da hergün aynı tükdüze işler yapılıyor (içki içmek, dans etmek, kağıt oynamak). Buralarda da gene belli davranış kalıpları, kurallar var. Bireyin kendini gerçekleştirmesi buralarda da imkansız. Okul-Aile ikilisine tepki duyan gençler kendilerini bir anda "kahvelerde, biracıda, diskoda" "hayatını yaşayan" arkadaş grubunun içinde buluyorlar. Oysa rahatsız oldukları otorite hiyerarşi üstü örtülü de olsa arkadaş gruplarında da var. Yarışma mantığı aynen geçerli. Birincide "çalışkanlık" ölçütüne göre yapılan sıralama, ikincide de "erkeklik", "delikanlılık", "iyi top oynama", "sıkı içmek", "yakışıklılık-güzellik", "çılgınlık" gibi değişik ölçütlerle gene yapılıyor. Sonuçta bu yalancı karşıt söylem rahatsızlığı doğurana hiçbir negatif etkide bulunmuyor. Birara buralara takılan gençler sonunda genellikle akıllanıp yuvaya dönüyor. Köşeyi dönme peşine düşüyorlar.

Şu sıralar etkisi azalmış olan fakat geçmişte "bir dönemin gençliğini" peşinden sürükleyen bir üçüncü söylem daha var. Bugün hiçbir şey yapılamayacağını, gençliğin so-

——→

runlannın bütünüyle sistem sorunu olduğunu söyleyen birçeşit "ilericilik" anlayışı.

Bunlar da "devrim" le geleceğini söyledikleri mutlu bir "Yann" tanımı yapıyorlar.Bu "Yarın"ı şu anki bazı "sosyalist" ülkelerin pratiğinde somutluyorlar. Onların "Yarın" ının gençliğe ne getireceği tartışılır, tartışılacaktır da. Ancak şu kadarını söyleyelim hiçbir "yarın" için bugünden vazgeçmek niyetinde değiliz.

Açıktır ki, bugün bize sunulan hiçbir yaşam biçimi-söylem yeterli değil. Alternatif bir yaşam biçimi ve onun söylemine gereksinim var.

BUGÜN DEĞİLSE NE ZAMAN?...

Her üç gençlik söyleminin ortak paydası belirli bir "Yarın" anlayışı üzerine kurulmuş olmalarıdır. saptamamız gereken ilk nokta alternatif söylemimizin "Bugün"le başlamasınınzorunlu olduğudur.

Bugünle başlamayan herşeye kulaklanmız tıkalı alternatiflik savındaki herşeyi de, haklı olarak, öncelikle soruşturuyoruz: Bugün değilse ne zaman?

BİZ YAPARIZ...

Çok büyük iddialarla ortaya çıktık; acaba bunu başarabilecek miyiz? Çabamızın anlamlı olup olmaması bu sorunun cevabına bağlı. Birçok arkadaş sorunların ağırlığından, gençlerin konumlarının - özellikle ekonomik konumlarının- güçsüzlüğünden söz edebilirler.

Başka eklenecek olumsuzluklar da vardır. Böyle bir çabanın ilkliği, bilgi birikiminin yetersizliği kendisi için gençlik hareketlerinin Türkiye tarihinde olmaması veya çok güdük kalması vs.

Buna rağmen biz yaparız diyoruz. Nereden ileri geliyor bu iyimserliğimiz. Öncelikle şunu saptayalım: Sorunlarımızın çözümü bizdedir, dıştan çözüm beklemek yanlıştır. Zaten sorunlarımızın kaynağında, başkalarının bizim yaşamımızı kendilerince belirleme çabaları yatmıyor mu? BİZ KENDİMİZ İÇİN OLMAZSAK KİM BİZİM İÇİN OLACAKTIR?

Geçmişte gençliğin yaptığı işler az ama hiç de yok değil. Bu ülkenin gençleri onlarca sosyal klübü (satranç, tiyatro, folklor vs.) yıllarca başarıyla çalıştırdılar. Başta, özerk ve demokratik üniversite olmak üzere eğitimle ilgili birçok talebin kamoyunda ciddi bir şekilde tartışılmasını sağlayan çeşitli etkinliklerde bulundular.

Yaygın düşünceye göre geçmişte gençlerin politikayla uğraşmaları yanlıştı. Oysa yanlış olan politikayla uğraşmaları değil, kendi yaşamları ve sorunları üzerine eğilmeyi tamamen bir kenara bırakıp, "toplumu kurtarma" misyonunu bütünüyle üzerlerine almalarıydı. Kısmen geri toplumsal yapı ve onun ideolojisi, kısmen de demin eleştirdiğimiz "ilericilik" anlayışı yüzünden; *ne yazık ki kendi aralarında tartışma-hoşgörü ortamını kuramayıp kargaşa ortamında kayboldular.* Bu yüzden de birçok kazanım hiç tepki çekmeden sessiz sedasız yitirildi. Fakat bu dönemde negatif anlamda edindiğimiz yoğun deney var. Neyin yapılması konusunda değil de, neyin yapılmaması konusunda.

Ayrıca, biz herşeye rağmen Türkiye'nin en aydın kesimiyiz. Basılan bunca dergiyi kim okuyor? Tiyatro, konser, sinema salonlarını kimler dolduruyor?

Başka ülkelerde de gençliğin alternatif yaşam tarzı oluşturma yönünde deneyleri vardır. Bunlardan yaratıcı ve eleştirici bir şekilde yararlanma olanağına sahibiz.

Hepimiz eğitime bilfiil maruz kaldığımızdan, okullarda topiu halde bulunmanın sağladığı tartışma ve iletişim kolaylıklarına sahibiz.

Alternatif bir söylem oluşturma yolunda adımlar attıkça gençliğin yitirdiği özgüvenine yeniden kavuşacağına eminiz. Bu söylem "Bugün"le başlamalıdır demiştik, bitişi ise "Biz yaparız!" olmalıdır. ●

ŞİİR

Balıkçı'ya Madrigal

Adıgelmez bir uğraşın
adamıydı, bu kulübede oturan adam.
Denizle dost, her tan zamanı
küçük kayığıyla birbeden.
Günboyu balıkların Charon'uydu.
Bu anlaşılmaz Yahya
herbiri diğerine aykırı eşyalarla dolu
temelsiz evinden denize açılır
ve kuşlar kararıncaya dek
durmaksızın çalışırdı.
Kayık bir akşam şehrine yönelirdi sonra,
bir kırıklık dolu dönüş daha biterdi.

onun ismi ölümünden önce konmuştu.

Türkay Demir

demokratik popüler kültüre doğru

Ve yalnızca öncülerin, yalnızca büyük adamların değil, gören gözü, işiten kulağı ve yanındaki insanları seven yüreği olan herkesin önünde engin bir eylem alanı uzanır.

PLEHANOV

SERHAN BOLLUK

Ana babalarımızdan farklı bir gelecek bekliyor bizleri. 50'li 60'lı yılların üniversite öğrencisinin önünde oldukça belirlenmiş bir yaşam vardı. Vardı diyorum, çünkü onlarla beraber çoğumuz yaşadık o yaşamı. Eksiği, gediği pek olmayan, huzurun, aile içi kavgalar dışında pek bozulmadığı, durgunluğun değişmeye ağır bastığı bir dönemdi Türkiye için o yıllar. 1960'da pek değiştirmedi bu durumu; zaten kendisinden kırk yıl önceki bir atılımın daha cılız ve bir kez daha tekrarlanan sağlamlaştırıcısından öte bir adım da değildi. Sözkonusu kuşak, evler, giderek arabalar, yazlıklar aldı; aldıklarının içinde huzur içinde yaşadı; kimbilir belki de kendi çapında başarıya ulaştı. 60'ların sonlarından itibaren tablo değişmeye başladı. Tabii tablo ile beraber üniversite mezunu veya öğrencisi olmanın anlamı da. İnsanların önündeki gelecek hızla belirsizleşti. Bir baltaya sap olabilmek için meslek sahibi olmak yetmemeye başladı. İnşaat mühendisi olup da inşaat işçiliği yapanlar, eczacı olup da konfeksiyon mağazasında tezgahtarlık yapanlar, Mülkiye'den mezun olup da işi celepliğe vuranlar hızla arttı. Bugün gelinen noktada üniversitelerinçoğu öğrencilerine işlevsel bir meslek kazandırmaktan uzaklaştılar; toplum ortalamasından farklı bir kültürel havanın koklandığı yer olmaktan öte bir anlamları kalmadı. Sanırım gelişmenin en önemli sonuçlarından biri Batı düşüncesi ile şimdiye dek gerçekleşmeyen yaygınlıkta bir tanışma. Hem de Tanzimat aydınlarınınkinden değişik olarak sınırlı bir tanışıklıktan öte, her uğrağıyla -bu arada en ileri uğrağıyla da- içli dışlı olunma gerçekleşti. Bizden önceki kuşakların Batı'yı bilmediğini iddia etmiyorum; farklılık bence öğrenme eyleminin yaygınlığında. Neyse, sonuç olarak koku alma yeteneği yüksek olan bir yaş grubuyuz.

Ama tabii, bu olumlu noktaya hep olumlu aşamalardan geçilerek gelinmedi. Ve, sanırım en büyük sancı 70'lerin sonlarında yaşandı. O sıralar Batı kültürünün en önemli öğelerinden olan kuşkuculuğu bir yana bıraktık. Hem kendi toprağımızdan kaynaklanan, hem de dünya çapında somut bir mekândan esen ideolojik rüzgârdan güç alan koyu bir dogmatizm kapladı her yanı. Gençliğin bizzat içinde yer alan, neredeyse bir yaşam tarzı olarak benimsenen dogmatizm, bu haliyle bireysel ve kollektif üretkenlik üzerinde öldürücü rol oynadı. Sonra süreç aniden kesildi, insanların çevresinde toplandığı kollektifler ortadan kalkıverdi. Sağlıklı bir toplumsallığın yolu da açılmadı bu arada. Bu nedenle, her ne kadar bir dönem kapandıysa da onunla yeterince hesaplaştığımız söylenemez.

Dünyayı olduğu gibi bırakmak istemeyenlerin tek başına bulunduğu, ya da düşüncelerini az sayıda kişiyle paylaşabildiği zamanlar yaşıyoruz. Hem yakın geçmişin, hem de son dönemin ortak özelliği sağlıklı bir biçimde bir araya gelememek. Yalnız bir de fark var, eskiden aygıtlar aramızdaydı, şimdi aygıt dışımızda. Bu fark önemli bir olgunun ortaya çıkmasına neden oldu. Çok tartışma götürür olduğunu kabul ederek bu olgunun adına bireysellik diyorum.

İnsanlar topluluktan/doğadan ayrı bir varlık/birey olduklarının farkına kabile toplumundan sonra giderek artan kalabalıklar halinde varmaya başladılar. Kabile toplumunun saf kollektif bilinci daha ilerki toplumsal aşamalarda yavaş yavaş çözüldü ve en kesin darbeyi burjuva demok-

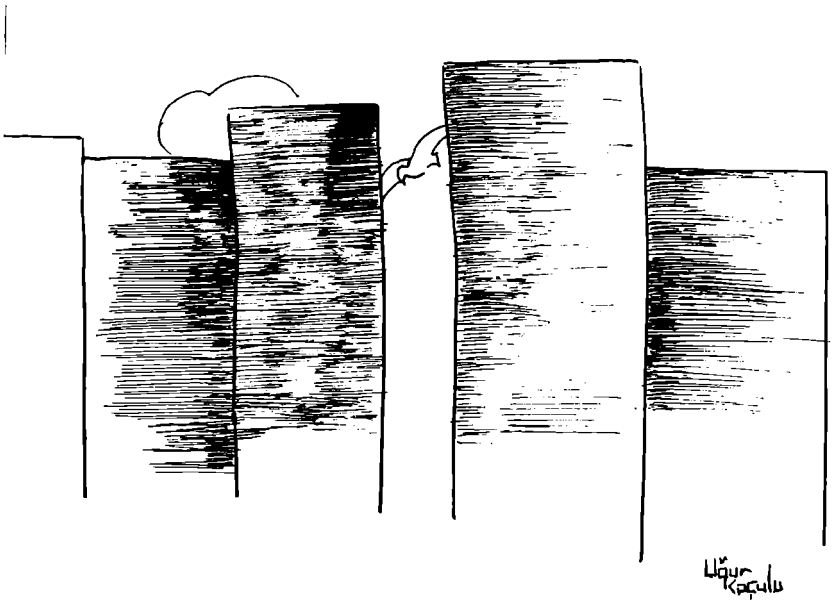

ratik devrimlerle yedi. Kapitalizmin insanı, yalnızca birey olduğunun farkına varmakla kalmadı, bireyciliği olumladı. Ancak üretimin toplumsallaşması, neden-sonuç ilişkisini bu temelle karşılıklı olarak içeren bir dizi üstyapısal değişiklikle birlikte insanların bugüne dek görülmemiş bir araya gelebilmelerinin de temelini yarattı bir yandan. Böylece geleceğin toplumunun insan ilişkileri de yavaş yavaş uç vermeye başladı. Elbette ki bu bir aradalıklarda, kolektiflerde uygarlık öncesinin saf kollektif bilincini aramak aradan geçen binlerce yıldan sonra mümkün değil. Bir yanıyla, birlikte bir şeyler üretebilme, dünyayı birlikte değiştirebilme yeteneğini, uyumu gerektiren bu yeni tür ilişkiler, bir yanıyla da artık giderek bireyselleşen bireylerin varlığını hazmedebilmek ve daha sonra da bizzat bu tür bir yeni insanı yaratabilmeyi hedeflemek zorunda. Bu iki şeyin, yani kafasını kendi omuzu üzerinde taşıyan insanlar ile varlık gerekçesini bu insanların birlikteliğindebulan bir kolektifin çelişmediği, birbirini tamamladığı kanısındayım.

Türkiye çok ilginç bir tarihsel kesişim düzleminde. Ne tam Doğu, ne tam Batı. Hâlâ belirleyici rol oynayabilen feodal cemaatçilikle insanlığın yarattığı en ileri kültürel değerleri benimseme çabası içiçe. Toplumumuzun son 5-10 yıllık yaşam kesitinde birincinin, diğerinin ürünlerinin canına okuduğu örnekler hiç de az değil. Ama sanırım gelişmenin ana yönü ümmet ideolojisinin alt edilmesi yolunda. Bu geri bilincin bir daha kafasını çıkartamamak üzere gömülebilmesi süreci önümüzdeki yıllarda iki boyutta gerçekleşecek gibi görünüyor.

Birincisi, 1920'li yıllarda yaşanandan daha kesin, önder gücü değişik bir toplumsal kesimin oluşturduğu radikal bir dönüşüm. Öyle görünüyor ki eşiğine doğru yaklaşıyoruz. Bu türden dönüşümler o zamanlar öngörüldüğü gibi 19. yüzyılda gelişmiş kapitalist ülkelerde değil de 20. yüzyılda burjuva demokratik devrimini tamamlayamamış ülkelerde gerçekleşti. Yani bir yanıyla hâlâ köylü, sağlıklı bir bireyselliğin altyapıdaki karşılığının hâlâ oluşmadığı ülkelerde. Diyalektiğin cilvesi işte.

İkincisi ise söz konusu dönüşümün öncesinde kalan bir kaç on yıl ile sonrasandaki bir kaç yüz yıla uzanan çok daha yorucu ve uzun vadeli bir mücadele. Yani bir demokratik popüler kültürün, onun üreticisi/taşıyıcısı bireylerin, yeni insanın yaratılabilmesi mücadelesi. Diğer bir deyişle her bireyinin seçkin olduğu bir topluma uzanan yol.

"Dergimizin okurları aynı zamanda yazarlarıdır da!"

"Sorunlarımızı kendimiz çözeriz!"

"Gençliğe söz hakkı!"

"Sorunlarımızı çözebilmek için farklı fikirlerden insanların bir aradalığı önkoşuldur!"

"Dokunsan çiçek, doksandokuz çiçek!"

Bu sözleri Yeni Olgu'dan ve derginin üretildiği tartışmalardan yürüttüm. Yeni *Olgu* demin sözünü ettiğim dikenli yolda ne ilk ne de son. Hatta belki de denizde damla.

Ama Fikret'in dediği gibi,

"Kara taştan su damla damla akar,

Birikir sonra bir gümüş göl olur." ●

ÖĞRENCİ MEKANLARI / kantinler

öğrenci mekanları üstüne

"Geriye yalnızca yalan ve utanılacak bir çıplaklık kaldı."
O.Paz

R. ORHAN HASDAL

Gündelik hayatımız kronolojikliği içersinde kaç değişik mekanı kapsıyor acaba? İçinde yaşadığımız, sevdalandığımız, acı duyduğumuz, sevindiğimiz, nefret ettiğimiz, üretime katıldığımız, söylev çektiğimiz, kimi zaman yalnızlığımızı duyumsadığımız, kimi zaman da bir labirentin çıkışsızlığını yaşadığımız mekanlar... Kentimizdeki yaşam birimleri olan mahallemiz, evimiz, işyerimiz, okulumuz vs. gibi önemli yaşam alanlarımız. Gündelik hayatın, estetize edilmiş görünümleri ile birlikte tüketildiği yaşam birimleri.

Mekanları, içinde barındığımız konutlar olarak sınırlamıyorum sadece; geniş bir perspektif içinde, üstyapısal pratiklerin gerçekleştiği ve yanısıra, egemen üretim ilişkilerinin içinde yükseldiği ve insanların ilişkilerini yaşadıkları -üretim araçları karşısında aldıkları konuma göre-, somut fiziksel, mekansal bir bütün olarak ele alıyorum. Söylemek bile fazla, mekandan söz etmek beraberinde zamandan da söz etmeyi gerekli kılar. Ancak, içinde yaşamakta olduğumuz zaman ve mekanı soyut bir zaman ve mekan içinde kurmaya çalışmak, pratikle olan bağımızı tümden koparabilir.

Konumuzu, hayatın üretimi ve yeniden -üretimi süreci içersinde ele almaya çalışalım.

Çağdaş teknolojilerin ve iletişim araçlarının bölük pörçük ettiği insan sürekli yalnızlaşmaktadır. Hayatın "n" sayıda bölünmüş olması - işbölümü, bir sistemin varmış olduğu gelişim düzeyine tekabül eder- yaşanılan gerçekliklerin aralarındaki ilişkileri kavramamızı ve tarihsellikleri içersinde anlamlandırmamızı engellemekte. Ampirik düzeyde algılanan bu gerçeklikler, mutlaklaştırılmaktadır. İşte, ampirik algılarımızın ötesinde bağ kuramadığımız gündelik hayat; bu hayatın belirlendiği mekanlar içersinde oluşmaktadır... *(Bu konudaki yetersizliğim nedeniyle, mimarinin teorik/pratik sorunlarını bir kenara bırakıyorum.)*

İdeoloji içersinde yaşadığımıza göre, fani hayatımızı sürdürmekte olduğumuz baki mekanlar da ideolojik bir yapı içersinde yükselmektedir. -İdeolojinin, ekonomik düzeye görece özerkliğini gözönüne alarak. Bu mekanları, belirli bir sınıfın üyesi durumunda olan özne, kendi sınıfsal söylemi içersinde eklemleyerek, belirli pratiklerle biçimlemekte. Dolayısıyla, her değişik (!) mekan, ideolojik/kültürel pratiklerin görünürleştiği alanlar olmaktadır. Bu görünürleşmeyi, minibüslerden gecekondulara, mutlu azınlığın barındığı yerleşim alanlarından sinema salonlarına, alt-kültürlerin yaşadığı tekin olmayan kenar mahallerden kahvelere dek uzanan bir dizi yerde izleyebiliriz. Peki, öğrenciler nasıl katılmaktadır yaşam mekanlarına? Bulunduğu mekanın tüketicisi mi?

Fotoğraf: Ali Rıza KUBİLAY

Hangi pazarlara dahil etmekte kendini?

ÖĞRETİMSEL AYGIT

Kapitalist toplumsal formasyonlarda egemen DİA olan öğretimsel aygıtın, üretim ilişkilerinin yeniden üretiminde önemli bir rol oynadığını ve eski Kilise-Aile çiftinin yerini, Okul-Aile çiftinin aldığını belirtir Althusser. Burjuvazinin gelecekteki ücretli emekçisi olan öğrenciler, egemen ideolojiyle, öğretimsel aygıtta yazılı olan pratiklerle sömürü ilişkilerinin yeniden üretimine katkıda bulunacak bir biçimde yetiştirilir; onbeş yıla yakın bir sürede böylece....

G.Deleuze'nın belirtiği gibi, *"Hapishanedekilere çocuk gibi davranmakla kalınmaz, çocuklar, kendilerine hiç uymayan bir çocuklaştırılmayla karşı karşıyadırlar. Bu anlamda, okullar az çok, fabrikalarsa, eni konu birer hapishanedirler."*

Son yıllardaki değişmeleri de dikkate alarak, bugün öğrencilerin yaşam alanlarından biri de, bir pazar yeri olan kantinlerdir. Egemen üretim koşullarının, toplumsal yaşamın bütün düzeylerine olan yansımaları ile birlikte, öğrenciler de ister istemez pazar koşullarını yedeklemektedir. Burada kendilerini sunarak, saklı bulunan, deşifre edilmemiş yaşantılarını açığa çıkaracak tüketicisini ya da bir consensus çevresinde birleşebileceği birilerini bekler. Öğrenci pazarlarında mübadele maneyi düzeyde gerçekleşir. Verili bir ortamda öğrenciliklerine başladıkları için, önce o mekanın atmosferine uyarlanırlar daha sonra o atmosferi yeniliklerle zenginleştirirler ya da bu atmosferin dışında kendi çizgilerini izleyerek farklılıklarını ortaya koyarlar. Bazen bir kantin ahlâkı geliştirilir. Örneğin, yüksek sesle gülüp konuşmak ve şarkı söylemek hoş karşılanmaz. Bunları yapanlar, daha ağır başlı olmaları için ikaz edilir. Eğer yine aynı tavırlarını sürdürürlerse, ikaz edenler ağırbaşlılıklarını yitirerek bağırmaya başlar ve giderek istenmeyen tatsız olaylar vuku bulur. Bu nedenle, böylesi olayları engellemek için ağırbaşlı, ciddi, hatta asık suratlı olmak yerindedir. *(Nedense gülmenin de hayata karşı alınan bir tutum olduğunu görmezlikten geliriz. Mizah, hem bir toplumsal boşalım alanı hem de hayata yönelik örtük bir eleştiri odağı teşkil etmektedir oysa. Yeri gelmişken, psikanalizin yoğunlaştırma ve yer değiştirme kavramları açısından yapılacak semiolojik bir fıkra incelemesi, fıkraların üretim pratiğinin dayandığı ideolojik öğeleri görmemiz açısından ilginç olabilir.)* Başını sokabilecek bir ev bulabilen öğrenciler, bulduktan sonra o evden atılmamak için mücadele vermek zorunda kalır- YÖK bu konuda daha atik davranmaktadır. İki ya da üç kişinin arasında sözleşmeye dayalı bir işbölümünün olduğu öğrenci evlerinde, resmi toplumun uzağında bir iç-mekan üreterek -kişisel formasyonları uyarınca- kendilerinin kılmaya çalışırlar. Bu ev içi yaşamın organizasyonunda demokrasinin temel öğelerinden biri olan katılmayı gerçekleştirir gibi görünmelerine karşın, eşitsiz gelişme yasası gereği bir süre sonra birinin iktidar olduğu gözlemlenebilir. Mutlak muhalefet, mutlak iktidara dönüşmüştür. *"Siyasal güç kimin elinde? Ve nerede kullanıyor bunu? diyen Foucault şöyle devam ediyor. Ayrıca, siyasal gücün nerelere dek uzadığını, hangi duraklardan geçtiğini, hangi küçük denetim gözetim, kısıtlama, yasaklama kuruluşları aracılığıyla uygulandığını bilmek gerek."* Böylece iktidarın kullanılma alanlarını geniş bir yelpaze içersinde ele alır Foucault... Artık, kişisel değerin değişim değerine indirgendiği kapitalist toplumsal formasyonlarda hayat, sistemin rasyonalitesine uygun bir biçimde standardize edilmektedir. Bu standardize edilişten öğrenciler de elbette paylarını almaktadır... Dolayısıyla, ayrı ayrı odalarda kurulan dünyalarında herkes, son kertede aynı ideolojiyi yaşar... ●

Kaynaklar:
1) Althusser L. - İdeoloji ve Devletin İdeo. Aygıtları.
2) Althusser L. - John Lewis'e Cevap.
3) Foucault M. Deleuze 6. - Aydınlar ve Siyasal Göç.

Burası M.S.Ü. kantini

LEVENT S. KURUCA

Okulumuzun en hareketli, çok sayıda insanın girip çıktığı bölümüdür kantinimiz. Salonları ve atölyeleri şöyle bir dolaştığımızda bu durumu daha iyi karşılaştırma olanağına sahip oluruz. Sanki okuldan apayrı dünyalar bütünüdür burası.

İsterseniz birlikte inelim, girelim şu kantine. Zaten okula geldiğimizde ilk uğradığımız yer orası değil mi?

Bizim kantine girmeye çalışmak, belediye otobüslerine binmekten daha zorlu bir iştir. O dar koridordan insanları omuzlayarak bol *"pardon"*lu, *"kusura bakma"*lı sözcükler yardımıyla içeri girebiliyoruz. Ama orada durman gerek arkadaş. Nerede olduğunu anlamak için çevreni saran duman bulutunu şöyle bir dağıtmalısın. Yavaş yavaş ilerlemeye cesaret edebilirsen, tanıdık çehrelerin bulunduğu masalardan birine yanaşabilirsin. Çevremizde boş oturma elemanları arıyoruz. Çünkü kantinimizde yalnızca sandalyelere oturulmaz. Kalorifer radyatörleri, beton çıkıntılar ve masalar da aynı görevi üstlenmek zorundadırlar. Bunları bulamasak da önemli değil. Bir m²'lik boş bir alan da işimizi pekâlâ görür. Hele dayanabileceğimiz bir duvar parçası veya kolon *da* çoğunlukla tercih nedenidir. Bu saydığım köşeler gün boyunca hemen hiç boş kalmazlar. Hele öğle saatleri iç trafik o kadar sıkışıktır ki, boğaz köprüsünün akşam trafiği, yanında çok rahat kalır. Bu durum belediye otobüslerinin içindeki gibi insanların zorunlu fiziksel yakınlaşmalarını sağlar. Böylece arkadaşlar, görmek istedikleri çehreleri veya bazılarının deyimiyle *'manzaraları'* daha yakından görürler. Düşünüyorum da, kantini bu dar alana taşıyan okul yönetimi, bu yönüyle bilmeden olumlu bir iş yaptı galiba.

Dayandığımız duvarın çevresi biraz daha kalabalıklaşıyor. Arkadaşların takılmasıyla uzak kaldığım söyleşiye ben de katılıyorum. Ismarlanan çaylar geliyor. Ritmik şangırtılarla şekerler karıştırılırken sigaralar da yakılıyor tabiî ki Bu arada çayları getiren arkadaşın katlandığı fedakârlık büyük oldu. Öğle saatlerinde çay ocağının önü et yığını. Uzanan kollar, başlar, gövdeler birbirine karışmış, emektar çaycımız perişan bir durumda çay yetiştirmeye çalışmakta. Bu kez kimse kazaya uğramadı. Fakat çok kereler hazin bir şangırtı, dökülen çay, tiz bir çığlık, bir arkadaş kurban gitti bile. Bu arkadaş dikkatlerin üzerine çekilmesine değil daha çok lekelenen elbisesine üzülür. Çünkü bizim kantinde giyim kuşamın işlevi bayağı fazladır. Sanki insanların biçimsel bir yer belirleme özlemi, ifadesini giyim kuşamda bulur. Bazılarının üniformalaşmış, bazılarının ise sokaktaki insanın garip tepkilerini alabilecek kadar değişik giysileri bu durumun kanıtı gibidir. Dayandığımız köşedeki arkadaşlar halen sohbete devam ediyorlar. Biraz uzak kalmama rağmen konuşulanın ne olduğunu biliyorum. Öğretim üyelerine karşı içte kalan tepkilenmeler, yapılan haksızlıklar, derste yarım kalmış tartışmaların uzantıları. Yalnız bunlar değil elbette ki konuşulanlar. Gündelik yaşanılanlar, sinema, tiyatro ve sergi izlenimleri, birazcık da sosyal konular. Fakat apolitik yaygınlık, endişeler, bu konunun hep *"bazen"* veya *"birazcık"* konuşulmasına yol açar. Evet, yine de çok konuşuruz biz kantinlerde. Sanki aç bırakılmışcasına ve hararetle. Düşünüyorum da anlatabileceğimiz aktarabileceğimiz çok şeylerimiz varmış. Çoğu kez söylediğimiz sözcükleri kulağımızla duyamadığımız olur. Saniyede bir dolu ağızdan çıkartılan, çeşitli yükseklikteki, akortsuz sesler duyma ve algılama yeteneğimizi bir hayli düşürür. Bu nedenle, daha özellikli söyleşmeler genellikle merdiven basamaklarında veya sahanlıklarında yapılır. Bu gibi yerlerde kız erkek çiftlerine üçlü beşli gruplara çok kereler rastlayabiliriz.

Bulunduğumuz köşede sıkılmaya başlayınca, o yoğun trafiğe biz de katılarak, tanıdığımız arkadaşların bulunduğu masalara yöneldik. Bazılarında halen yemek yenilmekte çünkü kantinimiz yemekhane görevini de üstlenmek zorunda. Masaların üzerine oturmuş birkaç arkadaşın hemen arkasında tabldotuyla yemek yemeye çalışan bir başka arkadaşa rastlamak artık pek şaşırtıcı gelmiyor bize.

Masada oturan arkadaşlardan biri sandalyesini benimle paylaşıyor. Kavuniçi renkte kalın bir yağ tabakası bulunan masanın köşesinde, bir arkadaş, estetik kaygılarla müdahalelerde bulunuyor. Füzenle yaptığı eklemeler ve sigara külüyle yaptığı katkıya birkaç izmarit parçasını da ekleyerek, çalışmasını sonuçlandırıyor. Yaptığı işin özgün olup olmadığı konusunda şüpheleri var galiba. *"Ne yaratıcı bir kişilik"*, *"malzeme kullanımı harika"* türünden övgüler de bekliyor olabilir. Fakat yaptığı şeyin çevredekileri çektiğini de kabul etmek gerekir.

Süt beyazı formika yüzey, eli kalem tutan arkadaşlar için bulunmaz fırsat olabilir. Karşınızda oturan, güzel bir bayanın yüzü de her zaman bulunamayacak bir model. Eee ne duruyorsun, göster bakalım yeteneğini, döktür bakalım şu çizgileri İşte budur sanat aşkı. Zaten anlama ve anlatma zorluğu çektiğimizde buralara hemen çiziktirivermiyor muyuz. Ah şunları bir hocalarımız da görse. Fakat amfilerde ve atölyelerde yeteri kadar konuşmuyorlar mı? Burada da biz içimizdeki sözcükleri, çizgileri dökelim. Ara sıra buraya gelseler bile, onları çeken portakal suyu veya pasta.

Masaların üzerinde daha neler neler var. Dökülen çayın sarımsı le-

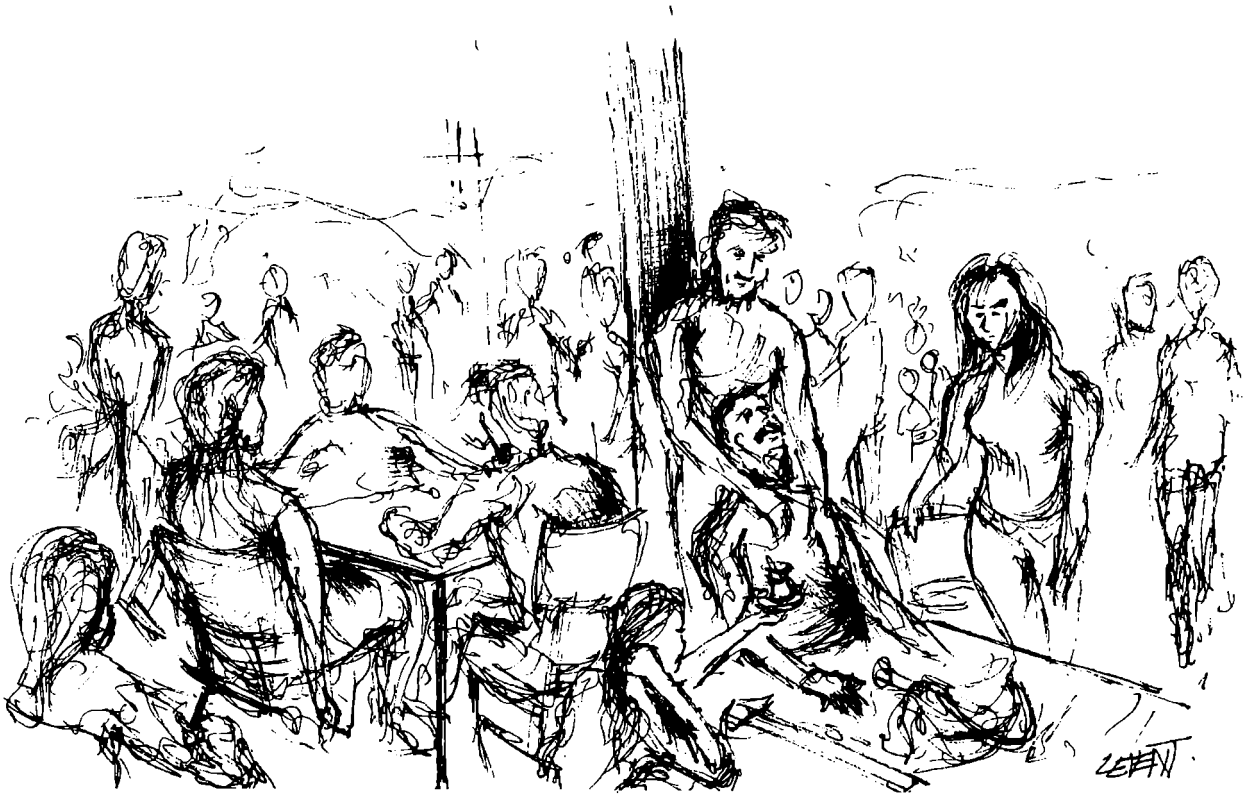

kesinin hemen altında fazlaca ideolojik harf dizgeleri bulunmakta, şablon da kullanıldığına göre, yazmış olan bayağı özenli birisi olsa gerek.

Kantinimizde sportif çalışmalar bir hayli yaygın. Bir zamanlar bilek güreşi bayağı modaymış. Eskiler, bu kantinin birçok bileği bükülemeyen arslanlar çıkardığını söylerler. Şimdilerde yaygın olan spor "basket-çay". Bu spor arkadaşının çay dolu bardağına, uzun mesafeden sokulmaya çalışılan küp şeker veya kaşık la yapılıyor. Bu olay, basket sporuna gönül verenler için bulunmaz bir fırsat. Bazıarkadaşlar dabeyin sporu olan satranç oynamaya çalışıyorlar. Bunun da izleyicisi çoğunlukta. Ama ne izleyici... "Çek şahını. Vur beynine filin. Sütçü beygirini oynatsana" türünden edebi destek ve uyarılar hiç eksik olmaz. Hatta kantinimizde satranç edebiyatımızın geliştiğini de söyleyebiliriz. Atılma durumunda olan arkadaşlarımız 'yukarıdakilerinvezir ayağında olduklarını' söyler dururlar çaresizce.

Kantin içi kitle iletişimi kapı üzerine asılan duyuru ve ilanlarla yapılır. Fakat bu iş cesaret istiyor. Neden mi? Yaptığın duyuruyu astığında yazılan sözcükler değiştirilerek müstehcen hale sokulabilir.

Değiştirilmeyen tek şey, duyuru sahibinin adıdır.

Müziği de bir kitle iletişim aracı sayarsak, kantinimizin bu bakımdan hiç de fakir olmadığını görürüz. Zaten her gün dinlemek zorunda kaldığımız, kaşık ve bardak şangırtılarına, çeşitli perdelerden, bas ve tiz insan sesleri eklenince bir müzik olayı ortaya çıkıyor. Bazı arkadaşlar bu müziğin yeni bir ekol oluşturacağını, dünyaya da bu kantinden yayılacağını savunuyorlar. Genç bestecilerimize tavsiyem, gelsinler, dinlesinler. Bu arada onlara, bir de çay ısmarlayabiliriz.

Fakat yine de kantindeki arkadaşların bu konuda seçme şansı bulunmakta. Okulumuzun birkaç gitaristinin verdiği, merdiven basamaklarındaki konserler, bu arkadaşlarca izlenebilir. Bazılarının da alternatif müzik anlayışlarını, getirdikleri Walkman'le sergileme özgürlüğü vardır.

Kantindeki ışıklar yanıp sönmeye başladı. Bu işaret içeride bulunan arkadaşlara kantini boşalt anlamına geliyor. Saatlerimize bakıyoruz. Gerçekten de onyediyi gösteriyor.

Burası bir sonraki güne hazırlanacak. Dışarıya çıktığımız zaman kulağımızda halen o değişik müzik çınlıyor. Bir kısım arkadaşlar sohbetlerine yolda veya kahvehanelerde devam edecekler. Bazıları ise yurtlarının veya evlerinin yollarını tutacaklar. Gün boyunca kafalarda biriken bir dolu sözcük, bir dolu olay... Belki bunların birçoğu kısa zamanda aklımızdan silinip gidecek. Geriye söylenmedik birçok sözcük, yapılmadık birçok iş, hafif bir baş ağrısı, içilen çayların bıraktığı mide ağrısı kalacak. Yine de düşünüyorum. Neden geliyor insanlar buraya? Sınıflar, amfiler neden boş? Acaba oralarda paylaşamadığımız şeyleri mi paylaşmaya çalışıyoruz. Evet, o daraltılan yerlere herşeye rağmen gidiyoruz. Bizi bize yakın kılan dostluğu, sıcaklığı aradığımız, özgürlüğümüzü yaşamak istediğimiz yerleri arıyoruz. ●

Gönüllü yorulma yerleri ya da kantinler

İBRAHİM TARHAN

Öğrencilerin beş on dakikalık ders aralarında yada derslerin olmadığı saatler içerisinde birer yorgunluk çayı içerek dinlendikleri, derslerin ezici atmosferini dağıtmak için, olanaklar ölçüsünde eğlendikleri yerler olan fakülte kantinleri kısa sürelide olsa birer dinlence yerleridirler. Kuşkusuz, kantinlerin işlevlerini dinlenmek ve eğlenmek ile sınırlamak olası değil. Öğrenciler arasında iletişimi sağlayan önemli mekanlardan biridir... Yapay yada yapay olmayan birlikteliklerin düşünsel ve duygusal iletişimin mekanı... Okuldan bireyleri, okul içinde de tanımaların ortak değerleri duyumsamanı ve duyumsatmanın aracı. Sayılan işlevlerin yerine getirilebilmesi ise, düzenli bir işleyiş için gerekli araçlar ile bu araçların sağlıklı olarak işlediği ortamların olması ile olası olur.

İşlevlerin sağlıklığını belirleyen temel etmenler kantin kuruluş yeri ve işleyişidir. Yer ve işleyişteki aksaklıklar, işlevlerin olumsuzlaşması biçiminde sakıncılara neden olur. İşte İstanbul Üniversitesi'nebağlı İktisat Fakültesi kantini, işlevlerin tersine işlediği fakülte kantinlerinden biridir.

Hukuk ve İktisat Fakültesi öğrencilerinin birlikte kullandıkları bu kantin sayıca en kalabalık öğrenci kitlesine hizmet verme görevi ile yükümlü olmasına karşın bu görevin hiçlendiği, aksaklıklarla görevin olumsuz işlevlere dönüştüğü bir kantin olmasından dolayı ilginçtir. İktisat Fakütlesine ait 4 nolu amfinin sonunda, zemin kata sıkıştırılan kantinde fazlaca öğrenci ile karşılaşmak olası değil. İki fakültenin öğrencilerine ayrılmasına rağmen her zaman kantinde bulunan öğrencilerin sayısı çoğunlukla ononbeşi geçmez. Kantinin iç yapısını ve ortamı şöyle özetleyebilir:

Duvar diplerine yada kapı arkalarına serpiştirilmiş masalar masaların etrafında (Hatta sırtlarını duvara dayayarak masa üstlerine oturmuş) kümelenmiş öğrenciler... Gelişigüzel yerle re bırakılmış, ayak hareketleriyle devrilen bardaklar, bardaklardan uzak yerlere fırlamış "fırlatılmış" kaşıklar.. Alanı kapatan iki pinpon masası, masa başında oyun oynayan öğrenciler, oyunları ilgisiz gözlerle ayakta seyredenler... Ayakta seyretmenin ve ayaklarla masalara çıkarak üzerinde oturmanın nedeni ilginç. Çünkü bu kantinde oturak görevi gören sandalye türü şeyler yok. Burası yorgunluğu ayakta giderme (bu nasıl oluyorsa!) yeri. Daha doğrusu yorgunluk çıkarmak amacıyla gönüllü yorulma yeri... Yerlerde kağıt parçaları, sigara izmaritleri. Badanası dökülmüş, havasızlıktan renk değiştirmiş duvarlar, üstteki demir çubuklar arasında sızan kör bir ışığı yansıtan pencereler, parlak siyah boya ile boyanmış üç büyük kapı... Yalnız bunlardan, üstünde "*lütfen kapıları kapatınız*","*Zaten tüm kapılar kapatılmak içindir.*" (gerekçeli) duyurusunun bulunduğu bir kapıda sürekli giriş çıkışlar yapılıyor. Sözkonusu kapı erkekler tuvaletine ait. Doğal olarak, çoğunlukla açık bırakılan bu kapıdan tuvalete giriş çıkışlarda kantinden yapılıyor. Tuvaletin iç kapısının menteşesi var kendisi yok. Ayrıca tuvalet yazısın daki gelişme ve çeşitlenmeler karşılıklı atışmalar biçiminde sürerken kapı komşusuna da yansıyor tabi. Açık kalan yada giriş çıkışlarda açılıp kapanan kapının yarattığı görüntü zenginliğinin yanısıra, tuvalet kokusuda solunan hava değişikliğini yaratıyor. Tavana doğru yoğunlaşmış sigara dumanına birde tuvalet kokusuda eklenince ortam iyice çekilmezleşiyor.

Fotoğraf: Ali Rıza KUBİLAY

İşte İktisat Fakültesi kantini... İşte kantinin her zamanki ilginç görüntüsü... Öğrencilerin büyük bir kısmı zorunlu kalmadıkça tuvalet gereksinmesini karşılamak dışında kantine inmiyorlar. Büyük kısım ders aralarında çay isteğini bölümlere ait çay ocaklarından karşılıyor. Boş kalan zamanlarda ise kantinin seçenek olmaktan çıkması nedeniyle, çözüm dışta aranarak kahvehaneler seçenek oluyor. Öğrenciler beğeni ve çevrelerine göre Beyazıt'taki çeşitli kahvehanelere dağılıyorlar. Kantine de seçeneksizliği seçenek edinmişler ve bir anlamda (S. Kılıç'ın ediyimiyle) "*kronikleşmişler*" takılıyor. Fakülte yöneticilerinin durumdan haberdar olmamaları mümkün değil. Durumu düzeltme gibi (*amaç bir yana*) düşüncelerinin olmadığı ise açık.

Konu ile ilgili olarak görüştüğüm İktisat Fakültesi öğrencileri şunları söylediler:

Süleyman Kılıç (VIII. Yarıyıl Öğrencisi)

"Kantinimiz sağlıksız bir ortama ve bu ortamın yarattığı sakıncalara sahip. Birincisi basık ve havasız bir yer. Havalandırma tertibatından yoksun.

İkincisi tuvaletle içiçe. Giriş çıkışlar buradan yapılıyor. Bu sakıncalardan ötürü kantine "kronikleşmişler" dışında çok az sayıda öğrenci takılıyor".

GÜLSEREN ALTUN (IV. Yarıyıl öğrencisi)

"Çayın satıldığı her yere kantin deniliyorsa ehh, bizimde bir kantinimiz var! Hem de zemin katta duman altı olmuş oturulacak sandalyesi olmayan bir kantin!... Sınav dönemlerinde ders çalışmak istediğimiz zaman kütüphanelerde yer bulamıyoruz. Kantinde de oturulacak yer ve ortam yok... Temizlik; tek sözcükle rezalet! Gerçi kirleten biziz ama, temizlemek bize düşmediği gibi, yeterli özende yok. Sanki çok büyükmüş gibi iki fakülte birden kullanıyor."

NEZAKET MİRZALİ (VI. Yarıyıl Öğrencisi)

"Adı kantin, aslında kantin değil, kantin benzeri bir yer. Çünkü kantin işlevini yerine getirmiyor... Yoğun sigara dumanı altında pinpon oynana, tuvalet kokusu, berbat bir çay ve pencerelerin altına sinerek alttan fakülte önündeki demir çubuklar üzerindeki gelip geçen kızları seyretmek... Tüm bunlar kantinin aksaklıklarını, benimde gitmeme nedenleri mi oluşturuyor."

HATİCE ASLANOĞLU (IV. Yarıyıl Öğrencisi)

"Kantinimiz kantin olma özelliğini yitirmiş durumunda. Arkadaşların sıraladıkları diğer olumsuzlukları sıralamaya sanırım gerek yok... Çok büyükmüş gibi kantine iki pinpon masası koymuşlar. Ama bu koşullar altında yapılan spor değil, insanın kendi kendisini yapratması gibi birşey... Bardaklar, çay kaşıkları yerlere ser piştirilmiş durumda ve kırk yıl yıkanmamış gibi kirli duruyor. Çaylarda bir başka rezalet."

Fotoğraf: Ali Rıza KUBİLAY

Fakülte kantini bir yerlere benzetmek isteme me karşın, benzetemedim. Çünkü, konumu ve işlevleri farklı olan eğitim birimlerindeki kantinler dışında benzeri yerleri şimdiye değin göremedim. Sirkeci, Beyoğlu yada Küçük pazarda bekâr gurbetçilerin mekanı olmuş kahveler vardır. Onlar ki bütün kirliliklerine rağmen, havalandırma tertibatına sahip olmak, açık havaya açılan pencereleri zemin katta olmayan hizmet yerleri gibi yığınla avantaja sahiptir.

Birazcık çaba ile çok şeyler değiştirilebilir. Bunun en somut çözümü üniversite bahçesinde yer alan ve bir süre açık kaldıktan sonra bilinmeyen nedenlerle kapatılan kantin açılabilir. İçeriye oturacaklar ve masalar yerleştirerek öğrencilerin oturarak dinlenmeleri, dinlenirken bile satranç vb. oyunlar oynayarak hem eylenmeleri hem de kendilerini geliştirmeleri sağlanabilir. Mediko Sosyal de üniversite adına ve ancak kendi üyelerine kültürel ve sosyal etkinlikleri sunabilen cemaatvari kulüplerin çalışmaları, ürünlerinin belirli sürelerde kantinlerde sergilenmesi, tartışmalara sunulması biçiminde kantilere de yansıtabilinir.

Kantinin bugünkü durumuna gelince; yerine getirilmesi gerekli işlev ile yerine getirilen arasındaki zıtlık düşünülürse, öğrencilerin kantine gitmeleri bazı şeylerden özveride bulunmalanyla olası olacaktır. Yani, dumanı, kokuyu, pisliği ve çayın koyu karalaması olan "çay örneği"ni içecek, tüm bunları sindirecek kadar midesine ve sağlığına güvenen, BUYURSUN KANTİNE!... Bu arada derslerin ağır yükü ile özgünleşen devinim ve dinginlikten arta kalanı kafa dinlendirmek yanılgısıyla kantine giderek yitirmek isteyen ve şişmiş kafayı ve birde ütülemeye niyetli olan da... Kantin dinlenme ve eğlenmeyi, kişiler arasında iletişimi sağlamak açısından fakültedeki işleyişi tamamlar. Açık bir aksaklığın giderilmemesi onunda ötesinde gidermek için çaba harcanmaması) fakülte yöneticilerinin, fakültedeki eğitimi, ve eğitimi tamamlayan tüm işleyişleri ne kadar umursadıklarını ve önemsediklerinide gösteriyor. İşte kantin sorunu, bu noktada üniversite yöneticilerinin öğrencilerin sorunlarıyla ne kadar ilgilendiklerinin de göstergesidir. ●

S.H.Y.O. kantini

KENAN HALİS

—Kantine sık sık geliyor musunuz?

Aydın:— YÖK'ün gözünden kaçmayı başarmış, öğle tatillerinde ve boş derslerde geliyoruz.

Namık:— Gidecek başka yerimizin olmaması, bizi buraya gelmeye zorunlu kılıyor.

— Namık cümlenden çıkardığıma göre, buraya başka bir alternatifin olmadığı için geliyorsun, doğru mu?

Namık:— Pek tabi, duyuların kaybolmamışsa bunu zorlanmadan anlayabilirsin.

— Biraz daha açık konuşur musun?

Namık:— Ne yani, şu sigara dumanının kesif bir tabaka oluşturduğu, yağ kokularının burnumuzun kanallarını tıkadığı, içilen çayın midemizi kaynattığı bir ortamda bulunmak senin hoşuna mı giderdi?

Özgür:— Namık sen de buldun da bunadın!... Hiç düşündün mü, böyle bir kantini bile olmayan sürüyle okul var.

Ramazan:— Onu bilmem ama ben şunu düşündüm: Bu kantin olmazsa belki biraz vakit geçirme olanağından yoksun kalırız. Ancak ciğerlerimizi de kurtarırız.

Halit:— Yeşilaycı, belli oldu.

— Şu ana kadar ki şikayetlerinizi genelde, kantinlerde oluşan artık maddeleringiderilememesiya da satılan ürünlerin sağlıksızlığı konularında odaklaşıyor. Başka etmenlerden şikayetiniz yok mu?

Aydın:— Var tabi! Şu ineklerin satrançlarının bitmesini 45 dakikadır bekliyoruz. Hâla bitirmediler.

Özgür:— Bir insan yenilmek için, olsa olsa Aydın kadar sabırsızlanır.

— Okuldaki bütün boş zamanınızın genelde burada geçtiği anlaşılıyor. Öteki masalarla ilişkilerinizi ve kantinde yapılan faaliyetleri de anlatır mısınız?

Halit:— Okulumuzun nüfusunun şimdilik çok fazla olmaması herkesi zorunlu bir etkileşime sokuyor. Ancak bu yoğun etkileşim yakın gruplardan öteye, zaman zaman yapılan aktivitelerin dışında gidemiyor.

— Bu aktiviteler nelerdir?

Hasan:— Durun bunu da ben anlatayım ki dergide benim de adım çıksın.

Namık:— Bırakalım da şöhret ol dimi? Yağma yok!

Hasan:— Sen önündeki oyuna bak. Şu at şahı seni uzunca zaman oyalar... Şah!...

Namık:— Vay adi... Konuşmamızı fırsat bildi.

Hasan:— Kenan arkadaş gördüğün gibi burada iki satranç masası var. Hemen kantinin açık olduğu her saat doludur. Ayrıca bu kantinde zaman zaman çaylar düzenlenir.

— Bu çayların niteliği nedir?

Hasan:— Yeni gelenlerle tanışmak, derslerin monotonluğundan boşalmak için yapılan müzikli eğlenceler.

— Müziği nasıl sağlıyorsunuz?

Hasan:— Bazen anfi getiriliyor, bazen de bir arkadaş gitar ya da saz çalıyor.

— Okulunuzda bu gibi aletleri çalmayı bilen var mı?

Hasan:— (Kantinin bir köşesinde saz çalan kişiyi ve onu dinleyeri grubu göstererek) Şu anda saz çalan arkadaşlardan birini görüyorsunuz. Onun dışında da epeyce arkadaş bu konuda yetenekli sayılırlar.

Namık:— Şah ve mat!...

Hasan:— Tüh bee...

— Peki nasıl bir kantininiz olmasını isterdiniz?

Halit:— Benim bu soruya verebileceğim iki yanıt olabilir. Bunlardan birincisi sözcüğün tam anlamı ile idealize edilmiş her türlü ihtiyaca yanıt veren öğrenci dinlenme merkezidir.

İkincisi ise bazı değişikliklerle, sundukları olanakları en maximize şekilde verebilen öğrenci kantinleridir.

— Halit dikkatimi çekti, kantinle, öğrenci dinlenme merkezi kavramlarını farklı kullandın. Bundan amacın nedir?

Halit:— Kantin deyince aklıma kişilerin aperatif yiyerek içtikleri yerler gelir. Oysa öğrenci dinlenme merkezleri Avrupa'da da bazı üniversitelerde vardır ve amaç öğrencilerin ders dışı zamanlarını yok etmek yerine bir takım uğraşlarda bulunmalarını ve dinlenmelerini sağlamaktır.

Özgür:— Bu gürültülü bohem hava içerisinde dinlenmek şöyle dursun rahatsızlanmıyalım ben razıyım.

Ramazan:— Ne zaman öğle zamanı kantine gelsem kulaklarım çın çın ötüyor. Başıma sık sık ağrılar giriyor.

— Başka bir deyişle derse açık bir zihinle girmek için geldiğimiz bu yerden bulanık bir zihinle ayrılıyorsunuz.

Ramazan:— Öyle de denilebilir.

— Bu sizde stress yaratıyor mu?

Ramazan:— Sık sık... Başımın ağrımasından bahsettim. Ortamın patolojik ve psikolojik rahatsızlıklara yatkın olması her türlü sağlık dışı olayın içimizde oluşmasına yol açıyor.

— Arkadaşlar hepinize teşekkür ederim.

Aydın:— Ama... Gidiyor musun daha bir çayımızı içmedin.

— Sağolun! Aslında burada bilinen gerçekler tekrarlandı. Herşeye rağmen biz yine de görevimizi yapalım. Bakarsınız göl maya tutar. Hepinize iyi günler.

YORUM: Kantinlerin işlevleri salt yiyecek ve içecek satmak olmamalıdır. Öğrencilerin daha sağlıklı eğitimlerini sürdürebilmeleri için ortam yaratılmalıdır. Ders dışı saatlerinde gittikleri yerlerde dinlenip, boşalabilmeli ve bu gittikleri yerlerde onlara çok yönlü sunumlarda bulunmalıdır. ●

GARP CEPHESİNDE KANTİN YOK

METİN GÜLBAY

Türkiye üniversitelerinde öğrenciler vakitlerinin önemli bir bölümünü kahvelerde veya - varsa- kantinlerde geçiriyorlar. Peki, özellikle son zamanlarda üniversite sistemi reorganize edilirken sürekli örnek gösterilen batı üniversitelerindeki öğrenciler ne yapıyor? Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da kantin, kahve var mı? Veya yoksa 'bunların yerine ne var?'

Doktoralarını bu üç batı ülkesinde yapmış olan üç öğretim üyesi, bu konudaki izlenimlerini, gözlemlerini anlattılar.

FRANSA

"Bildiğim Fransa. Orada da Paris. Ama Paris ile Fransa ayrı iki ülke. Çok yakın zamana kadar Paris, İstanbul gibi küçük birimler halinde imiş. Kendi içine kapalı olarak yaşayan, kahvesiyle manavı bakkalı çakkalı ile... İstanbul'daki Bakırköy, Üsküdar, Kadıköy gibi...

Kahveler, bu birimler, bu köyler arasında iletişimi sağlıyor. Bu işlevi çok önemli. Onun için de özgün yapısını koruyarak şimdiye dek ayakta durdular Örneğin Paris'te hâlâ kahvelerde tabii bazılarında şarap, kömür vs. satılır. Çünkü eskiden de satılıyormuş. Orada benim gördüğüm üç tip kahve var.

1) XIX yy. ortasında açılan bulvarların kenarlarında sonradan oluşan kahveler. Bu bulvarların da ilginç öyküsü var. 1848'den sonra birilerinin akılları başlarına gelmiş. Paris İstanbul gibi girintili çıkıntılı bir yermiş. Bazı yerleri hâlâ öyle. Baron Hassman olaylar tekerrür ederse askerlere geniş bir harekât alanı olsun ve kolayca yaylım ateş açılabilsin diye ve tabii bunun yanında her türlü sirkülasyonu sağlamak için bu büyük bulvarları açtırmış. Hatta Baudelaire oturup, *'şehrimi mahvediyorlar'* diye ağlamış derler. 1860'larda Paris tam bir şantiye görünümündeymiş. Bu kahveler, turistlerin Champs Élysées'de oturduğu bol camlı, bol dış mekânlı yerler. Buralarda kimse birbirini tanımaz. O yüzden kişilerarası iletişim kişilerin kendi çabalarına kalmıştır. Buraları çok pahalı da değildir. En ucuz ve en pahalı yerler arasında taş çatlasa üç kat fark vardır. Bulvar kahvelerine madam ve mösyöler devam eder. Eğer orta gelir grubundansanız oraya girmeyi pek canınız çekmez. Çünkü samimiyet yoktur. Buralara öğrenciler dahil herkes girer. Ama buraları öğrenci uğrak yerleri değildir.

2) Mahalle kahveleri: Herkesin herkesi tanıdığı kahveler. Burada herkes birbirinin kaçta gelip kaçta gittiğini, ne yiyip içtiğini, kime aşık olduğunu bilir. Birbirlerini küçük adları ile çağırırlar. Ben de bu kahvelerden birine girme şansına kavuştum. İstanbul'daki Balık Pazarı benzeri bir semtte oturuyordum. Bu kahveler çok samimi yerler. Orada sizi beş altıncı kez gördükleri zaman hemen selâm veriyorlar. Siz de veriyorsunuz, ahbap oluyorsunuz. Yani kişilerarası iletişim çok kolay ve o denli de yoğun.

Bu kahvelere öğrenciler geliyor, doktora öğrencileri geliyor, her tür insan geliyor. Orada ders çalışmak, kitap okumak ve hatta kitap yazmak mümkün, orada aşklar başlayıp bitiyor, tartışmalar yapılıyor...

Aslında böyle bir kategori olmamakla beraber bir de öğrencilerin gittiği kahveler var ki sen bana bunları sordun . Ama diğerlerini anlatmadan bu yerlerin önemi anlaşılmaz. Çünkü kahvelerin Fransızların yaşamında çok önemli bir yeri var. Öğrenciler gittikleri kahvelerde ders çalışıyorlar, arkadaşlarıyla orada buluşuyorlar, birbirlerine orada randevu veriyorlar. Paris'de o kadar çok üniversite var ki etrafta gençten başka bir şey göremezsin. Bu kahvelere kızlar da çok rahat gidebilirler. Hiç bir sorun çıkmaz. Bu kahveler çok ilginç yerler. Örneğin biz bazen derste sıkıldığımızda hocayla birlikte oraya gidip topluca on beş yirmi dakika kahve içip, sohbet edip sonra tekrar okula dönerdik.

Biraz önce kahvelerin Fransızların yaşamlarında çok önemli yeri var dedim ya, gerçekten öyle. Evlerinde değil kahvelerde randevu veriyorlar. Çünkü evleri küçük ve rahatsız. Halbuki kahvelerde çay kahve hazır, sonra oralarda birtakım kimselerle tanışma olanağı var.

Bu kahvelerde bazen telexler var. At yarışlarını izliyorlar. Bazıları doktoralarını orada yazarlar. Öğrenciler bir kart sistemi ile çok ucuz yemek yiyebiliyorlar. Örneğin dışarıda yüz liraya yiyebileceğin bir yemeği o kart sistemiyle yirmi liraya yiyebilirsin. Örneğin etli yemek ve tatlıyı onların verdiği kadar, hamur işi ve salatayı istediğin kadar yiyebilirsin. Bizdeki kantinlere gerek duymamışlar herhalde. Çünkü orada kahveler bu işi yüzyıllardır yapıyorlar. Öğrencilerin gidebilecekleri o kadar çok yerleri var ki okulda kalmak aptallık olur. Bir de Fransızların özel olarak bize benzer bir yanları var. Onlar da çok gevezeler. Çok çene çalıyorlar. Oturup saatlerce konuşabiliyorlar. Aylakları çok anlayacağın."

İNGİLTERE

"Büyük üniversitelerin tesislerinde kütüphaneden diskoya kadar her şey var. Dışarıya gitmeye gerek yok. Kantinleri yok ama. Eğer kantin sayılırsa ayakta bir şeylerin atıştırıldığı yerler var. İngilizlerin pek vakitleri yok. Zamanları çok kısıtlı. Londra'da üniversite kafeteryaları var. Herkes gelip panik halinde yemeklerini yiyip gidiyor. Sen de oturup konuşamıyorsun. Rahatsız oluyorsun. Sonra bir de publar var. Genellikle bira içilen yerler buraları. Publarda randevulaşmak adet halinde. Herkes herkesle orada rande-

vulaşıyor. Ama Ingiltere'deki kimse pub'a gitmez. Çünkü ne zamanları ne de paraları var. Zaten bu çok önemli. Öğrenciler hem çalışıp hem de okuyorlar. Bir yaştan sonra aileleri onlara bakmıyor. O yüzden gençler evlenip bir oda tutup ortaklaşa yaşıyorlar. Hiç olmazsa ikisinin parası buna yetiyor. Tabii pis işlere de razı olmak zorunda kalıyorlar. Otobüs biletçiliğini ya zenciler ya yaşlı kadınlar ya da gençler yapar. Kantinler yok gibi. Yani bizim anladığımız anlamda. Fakat başka alternatifler var. Community Center var her mahallede. Herkese açık. Burada çok ucuz kurslar verilir, hem de her konuda. Eğer çalışarak ailesine yardım etmek isteyen olursa bu kurslara giderek bir şeyler öğreniyor. Düşün şimdi hangi öğrenci gidip de kantinde zaman öldürebilir. Bizim öğrenciler ve tabii biz Türkiye'de çok çok rahat yaşıyoruz.Orada

ev sahibi olmak hayal. Orta halli insanlar evlerine bir şey aldıkları zaman seviniyorlar. Enflasyon korkunç. Bir de ilginç bir şey, publar saat yirmi üçte kapanıyor. Sonra zaten otobüs ve metrolar da seyreliyor. Eğer araba yoksa,ki büyük çoğunlukta yok, yandın. Ortada kalıverirsin. Öğrenciler paralı okudukları için derse girmeme diye bir şey yok. O zaman bizdeki kantin benzeri yerlere de ihtiyaçları yok. Büyük üniversitelerde akla gelmeyecek olanaklar var ama. Ne arasan bulursun. Porno dergilerden, bilimsel makalelere kadar. Yasaklanmış hiç bir şey olmadığı için rahatlıkla çalışabiliyorsun. Siyasi anlamda söylemiyorum. Toplumsal yasaklar da yok. Hocalar yüz sayfalık 'paper' (ödev) verdiği zaman öğrencinin kaynak bulacağını hem de aradığı tüm kaynakları bulabileceğini bilir.Tabii bu paper'ın yazılması için öğrenci gecesini gündüzüne katar. Nerede pub'a ya da başka bir yere gidecek ! Öğrencilerin bizimkilerden daha başka sorunları var orada. Yaşam çok çok zor. Önce para kazanmamız gerek. Çünkü kimse size bakmıyor. Sonra okul için para gerekiyor. Okulların tümü paralı. Hadi git de kantinde çene çal bakalım. Yani anlayacağın kantin galiba bir bizde var. laklak yeri olarak kullanılan."

AMERİKA

" Pennsylvania Ünivesitesi'ndeki durumu size aktarmaya çalışayım. Ama önce genel bir takım şeylerden bahsedebilirim. ABD'de kimse zamanını konuşmak için harcamaz. Eğer gündüz boş kalırsa birisi ile tenis oynamaya, yüzmeye gider. Ya da okumaya veya evde uyumaya. Yani oturup kimse kimse ile çene çalmaz. Ama öğrenci lokalleri var tabii. Komple tesisler. Ama ayakta bir şeyler yiyip hemen işinizin, dersinizin başına dönüyorsunuz. Oturana pek rastlanmıyor.

ABD'de okul bulunan her yerde gayet lüks döşenmiş yerler var. Bir şey satılmıyor ama buralarda. Dışarıdan getirip yiyebilirsin. Büyük mekânlar buraları. Öyle beş altı saat oturulmaz ama herkes orada oturup ya ders çalışır, kitap karıştırır veya konuşur.

Katolik Kilisesinin desteklediği kantinvari bir yer vardı. Diğer yerlerde konserve yiyecek satılırken onlar *'fresh meal'* (yani taze yiyecek) satıyorlardı. Alternatif yaratmaya çalışıyorlar. Bunlar genellikle katolik öğrencileri cezbedici.

ABD'deki öğrenim sistemi çok değişik. Her şey parayla. Okullar da öyle. Çok da pahalı. Üniversiteler kâr amacıyla kurulmuş. Paranı veriyorsun kayıt oluyorsun. İstersen derse girme. Paran yanar. Üstelik hiç bir zorunluluk yok. Kimse zaman bulamıyor başka bir şey yapmaya. Zaten bulurlarsa demin dediğim gibi çene çalmıyorlar. Oralarda da kantin gibi yerler var. Ama tabii buradaki gibi değil. Büyük mağazaların alışveriş birimleri. Pasaj adını taşıyan büyük çarşılar. Hamburger satılıyor örneğin. Bunlar genellikle şehir içindeki üniversiteler.Tabii kampüs olanlarda her şey üniversite sınırları içinde var. Yüzme havuzundan tenis kortuna, bilardo salonuna kadar. Neden gidip de çene çalasın. Orada bizdeki gibi öğrenci tartışmaları yok. Kimse kimseye bir şey öğretmez. Kimse de kimseden bir şey öğrenmez. İletişim yok yani. Kendileri okuyup öğrenirler. Tabii hiç tartışma olmuyor demiyorum. Entellektüellerin gittiği yerler var. Ama ben oradayken bir tanesini tutup idari işlerde kullanacağız diye kapattılar.

Ertesi gün okul gazetesinde yakınmalar çıktı. İşte orası üniversiteye ayrı bir renk katıyordu diye. Ama adamlar kâr amacı gütmeyen herhangi bir şey yapmıyorlar. Örneğin kendi fikirlerine taban tabana zıt bir profesörü o eleman çok öğrenci çekiyor diye baştacı yapıp Tenure almasına olanak tanıyorlar. Bu ünvan ömür boyu üniversitede profesördür demek. Tabii bunu bizim anlamamız olanaksız. Orada prof.lar sözleşmeli çalışıyorlar. Sözleşme bitince işe yaramıyorsa üniversiteden ayrılıyor. Öğrenci ben şu prof.un dersine gireceğim diye o üniversiteye kayıt yaptırıyor. Tabii öğrenci orada müşteri demek. Müşteri çeken prof. da kıymete biniyor. Kimse de yan gelip yatmıyor tabii.Her öğretim elemanı durmadan çalışıyor. Bizdeki gibi ayda yılda bir tane eser verirsen hayatın kayar. Öğrenciler de para verip okudukları için kantin gibi yerlere ihtiyaç yok. Çünkü herkes derse giriyor. Eğer kantin gibi bir şeye talep olsaydı o da açılırdı." ●

Tunalı Caddesi ve Mehmet

REHA BİLGE

Çoğunluğa benzemeyenlerin *"normalleştirilmesi"*nin yöntemleri çok Türkiye'de; hemde benzememenin bedeli yüksek. *"Yeni Olgu"*'nun Ocak 1984 sayısında *"bir cadde gençliği"* başlıklı yazı ve o'na ilişkin bir söyleşiyi okuyunca hemen bunu düşündüm.

"Alternatif" bir dergi savıyla çıkan, *"gençliğin vesayeti kimsenin üstünde değildir"* diyen bir dergide böylesine bir yazı okumanın verdiği üzüntü bir yanda; *"yok etmek"*, *"normalleştirmek"* gibi nazi Almanyası ve Stalin dönemini anımsatan kavramları okuyunca, diğer yandan da, ürktüm. Aynı zamanda, *"Güneş"* gazetesinde yayımlanan bir haber-yorum'a çağrışım yaptı: çocukluğu Almanya'da geçen bir genç kızın Adana'da ırzına geçilmesi haberini, gazete, bunun, topluma benzemediği için kızın başına geldiği biçiminde yansıtıyor, aşağılık bir saldırı ve ırza geçme olayını neredeyse meşrulaştırıyordu. Genç kızı sorumlu bir duruma sokuyordu. Daha da kabul edilmezi, değerli genç bilim adamlarımızdan Gündüz Vassaf verdiği bir fetva ile bu garip haber yoruma *"bilimsel bir hava"* kazandırıyordu.

Diğerlerine benzemediği için, *"ırzı"* yok edilerek *"normalleştirilen"* bir genç kız'ın ödemek zorunda bırakıldığı bedelden sonra, *"tunalı gençliği"*nin yalnızca -*O da şimdilik*- bir dergi sayfalarında *"yok edilip"* normalleştirilmesi gene ucuz atlatılmış sayılabilirdi belki.

Ama ben yazmadan edemedim.

Benzemeyene, farklı olana, değişik yaşam biçimlerine tepki, yaygın bir olgu Türk toplumunda. Sözünü ettiğim yazı bu tepkiselliğin biraz aydın, biraz alaycı; söyleşi ise çok keskin, çok kaba ama çok berrak bir örneği.

Önce yazıya değinelim.

"Üniforma, Tunalı gençliğinin simgesi haline gelen giysiler, kentli gençliğin bir ürünü değil, yapay bir şekilde oluşturulmaya çalışılan sahte bir kentli gençliğin yalnızca giydiği kumaş parçaları da denilebilir." denilmekte yazının bir yerinde.

Soracağım ilk soru şu: Tunalı gençliği gerçekten sahte mi? Bence hayır. Tam tersine, gri, isli, yalnızca sokaklar, caddeler, çirkin beton evlerle işgal edilmiş bir kentin gerçek ürünleri. Hiç kuşkusuz da, en aşağı 25—30—50 yıldır Ankara'da (yada İstanbul'da) yaşayıp, kendisini hâlâ dedesi-köylü sayan, hâlâ kendisini kentli sayamayan, hâlâ ikili bir ahlâk (ahlâksızlık), görgü (görgüsüzlük) zincirini kıramamış önceki kuşaklardan çok daha kentli bir gençlik kesimi.*"Yapay bir şekilde oluşturmaları"*'na gelince, kim yapmak istemektedir bunu, anlamak mümkün değil.

Türkiye'nin ilk ve orta öğretiminin (şimdide yüksek öğretiminin) yaratmak istediği gençlik kalıbı düşünülürse; resmî eğitimin yaratmak istediği, zapt-u rapt altındaki, kalıplanmış, kolalanmış bir *"gençlik"* düşünülürse; TRT ve Macit Akman'ın eğitici, öğretici diye sunduğu ilkel ve can sıkıcı programlar dikkatle izlenirse, bir büyük sanayici ve iş adamımızın arada sırada vermekten hoşlandığı yaşam öğütleri dikkatle dinlenirse, bir büyük özel bankanın desteklediği gençlik tiyatrosunun sahnelediği oyunlardaki gençlik simgesine dikkatle bakılırsa, şu yada bu yandaki çeşitli siyasal akımların kafasındaki *"gençlik"* anlayışına bakılırsa, oluşturulmak istenilen gençliğin *"tunalı gençliği"* değil, ondan çok farklı, belkide tam tersi bir gençlik türü olduğu anlaşılabilir.

Türkiye'de yaygın ve etkin olan gençlik türü de o'dur gerçekte. Yazı'nın içinde bir yerde kullanılan deyimlerle *"koruyucu ve bekçi"* rolüne sıvandırılmak istenilen bir gençliktir bu. Birileri, gençliğin *"bekçi koruyucu yada öncü"* bir rolü olması gerektiğini söyleyip, kabul ettirmişlerdir. Gençliğin neyi ve nasıl koruması gerektiği zamana, koşullara, siyasal akımlara göre değişse de,korumacılıkve bekçilik görevleri hep üstüne kalmıştır.

Böylece, gençlik, mahalle'nin namusunu korur, genelevleri Amerikalı denizcilerden, ODTÜ'yü elele dolaşan çiftlerden korur. Komünistlerden, faşistlerden, sosyaldemokratlardan, yobazlardan korur. Kısa saçlı gençlik uzun saçlılardan, modern giyimliler'den hipiler ve dans edenlerden koru.. Bıyıklı bıyıksızdan, sakallı sakalsızdan, blucinli gravatlıdan, parkalılar paltolulardan korur. Yeri geldiğinde de gravatlı blucinliden, sakalsız sakallıdan, bıyıksız bıyıklıdan, paltolular parkalılardan korur. Korumak için kimi zaman karate, kimi zaman tekwando, kimi zaman odun kullanarak, gençlik, hep birilerini ve birşeyleri diğer birşeyler ve kimilerinden korur.

"Seçenek" bir derginin bu konulardaki tavrı ise, sanıyorum, korumacılıktan ve görevcilikten değil, gerçekten *"vesayete"* karşı bir seçenek oluşturabilmektir.

Gençlik içindeki değişik yaşam biçimleri ve algılama farklılıklarına karşı değil, onlardan yana olabilmelidir.

Gençliğin *"ulvî"* görevlerin dışında da (yada onlarla birlikte) var olabileceğini vurgulamalı, varolmasını savunabilmelidir. Gençliğin kendisi için var olduğunu söyliyebilmeli, o'nun devingenliğine sahip çıkabilmelidir. Gençlik içerisinde yaşam biçimlerinin, kavrayışların ve düşünsel yapıların çeşitlenmesi, birlikte varolabilmeleri, yani farklılaşmak, orada israr etmek, *"seçenek"* bir derginin temel seçeneği, belkide varoluş nedenidir.

"Tunalı gençliği" denilen kesime yöneltilen anlamsız bir eleştiri de şu: *"Hergün devam etmesi gereken yaşamın konuşulacak hemen bütün konuları bir gün öncesinin, o günün veya ertesi günün konuları. Yarın akşam onyayacak olan bir filmin niteliği, dün akşam diskoda yaşanılan şu yada bu olay, okulda karşılaşılan herhangi bir sorun vb... Gündelik gazete okuma alışkanlıkları 'malûm'* gazetelerimizin spor, magazin ekleri olarak *somutlaşan bu gençlerden hiçbirisinin, örneğin seçim sonuçları üzerine fikir beyan etmeleri zor oluyor."*

Yani,demektedir, yazının sahibi, gençliğin bir sorumluluğu vardır, hergün ciddi gazeteler okumalı, aydınca büyük sözler etmelidir. Peki ama neden? İnsanların büyük bir kısmı dün, bugün ve yarın konuşmaktadırlar. Doğal olan budur. Magazin gazete ve dergilerine gelince, satışları milyonlara varmaktadır. Bu sayılar içerisinde *"tunalı gençliği"*nin oranı ise bir kaç bini bulmayacaktır. Bu *"tunalı gençliğinin"*nin çok ötesinde, Türkiye'nin bir sorunudur.

İnsanların biraraya gelince ne konuştuklarına gelince; ev kadınları nasıl evden, mühendisler atelyeden, işçiler fabrikadan, avukatlar adliyeden subaylar kışladan öğrenciler okuldan birazçokçasözederlerse; diskoteğe çok gidenlerinde diskotekten çokça söz etmesi doğal değilmidir. Bu noktada da, *"tunalı gençliği"* diye adlandırılan kesim, toplumun diğer kesimlerinden pek öyle ayrılmamaktadır. Nasıl ki hep dün, bugün ve yarından konuşmalarıda öyle, onları herkesten ayıran bir durum değilse. Onların konuştukları konular sizi ilgilendirmiyorsa, kalkar başka bir masada başkalarıyla konuşursunuz. Bu ise bir derginin makale konusu değil, Ahmet, Ali yada Ayşe'nin kendi kendilerine verecekleri bireysel bir karardır.

"Çinçinli Mehmet" ile yapılan söyleşiye gelince...daha ilk yanıtında Mehmet, nasıl kalıplaşmış, *"görevlerine"* sadık bir delikanlı, nasıl Türk eğitim sisteminin güzel bir ürünü olduğunu ortaya koymakta, *"tunalı gençliğine"* niçin kızdığınıda, pek farkına varmadan açığa vurmaktadır.

Mehmet "İlk göze çarpan özelliği, değişik, apayrı bir yaşama merkezi gibi gözükmesi oluyor. Özellikle genç kesimden insanlar, daha çokda burjuva sınıfından gençler var, Bir Tunalı Hilmi Gençliği olmak... Türk toplumundaki genel yaşantıdan değişik bir çizgideler. Bir Avrupa özentisi içindeler. Özledikleri yaşamı sergilemek istedikleri bir yer." demektedir

O'nu kızdıran, bir takım gençlerin farklı olmalarıdır.. En büyük dedesi nin fes giymeyenlere, büyük dedesinin fes giymeyenlere, dedesinin kalpak giymeyenlere, babasının uzun saçlılara duyduğu tepki gibi bir tepki duymaktadır. Sonra da o tepkiyi *"bilimsel"* kabul ettiği bir söylemle ifade etmektedir.

Mahalle takımında futbol oynayıp, *"abi bizde köylü çocuğuyuz"* deyip, çamurlanmış ayakkabısını boyatmaya üşendiği için "sefil" görünümlü, ama bir gecede orta sınıf fahişeye onbinlerce lira akıtan, yada erkek-erkeğe kahvelerinde (bu deyim Çetin Altan'ın) bol para ütülüp üten, yeni yetme müteahidin yeni yetme oğluna karşıda aynı tepkiyi duyabilmekte midir acaba Mehmet?

Hiç sanmıyorum. O, söyleşinin akışındanda anlaşılacağı gibi, bir davranış çeşitlenmesine, kafasına göre *"kendin'den olmayan"* bir yaşam biçimine karşıdır.

Ama, Mehmet'in neye tepki duyup neye duymadığından daha da önemli bir nokta kullandığı bir kaç sözcük *"yok edilmelidir"* ve *"normalleştirmek"*.

Mehmet'e göre *"tunalı gençliği"* yok edilmeli, Tunalı caddesi'de "normalleştirilmelidir."

Yok etmek ve normalleştirmek, kuşkusuz Mehmet'e özgü değil, ödünç alınmış deyimler. Hemde kötü bir mirastan kötü bir biçimde.

Hitler birilerini yok ederek Almanyayı normalleştirmek Stalin birilerini yok ederek Sovyetleri normalleştirmek , Pinochet birilerini yok ederek Şiliyi normalleştirmek ve Ayetullah birilerini yok ederek İran'ı normalleştirmek savında değiller miydi?

Şimdi de Mehmet birilerini yok ederek, bir yerleri normalleştirmek istiyor. Diyebileceğim son söz şu: aman dikkat, tehlike yakınımızda ve ve kafamızın içinde.... ●

Üniversite Kuş mu, Balık mı?

MAHMUT PEKER

Bu Dallas'tan da uzun.. Yıllardır bütün sınıf ve anfilerde aynı filmi seyrediyoruz. Biricik oyuncusu da hoca: Seyirciler fısıldaşıyor: "Keşke başka sinemaya gitsek"... "hiç olmazsa böyle filmleri beleşe seyrettirseler"... "bu oyuncu fena değil aslında, bence senaryo boktan"... "yönetmen de konuyu pek yanlış yorumlamış canım"...

"Susun!"

Çok iyi rol kesiyor doğrusu. Salonda çıt çıkmıyor.

xxx

"Özerk üniversite".:Özerk'i anladık da, neden 'üniversite'...?

xxx

Toplumsal ilişkileri çözümleyemediğimiz sürece yaşamımızı anlamlandıramayız. Kavramlara anlam yükleyerek işin içinden çıkmaya çalışmak, bizi ütopyalar kurmaktan öteye götürmez. Aslında ütopyalar da "gerçeği" örtük olarak içlerinde barındırır. Çünkü yaşadıklarımızın sezgisel izlerini taşırlar. Ama çözümleyemediğimiz ilişkileri "çözmeye" çalıştığımızda, güzel bir fiyonk oluşturmamıza yol açan da onlardır.

Hurafeler de böyle bir rol oynayabilir, ama kesin olan şu: bilimsel bilgi üretici güçtür. Eğitimin tacı olarak üniversite bilimsel bilginin, içinde üretildiği/üretilmediği toplumsal ilişkilerin su yüzüne çıktığı yerdir. Her şeyiyle eğitim sistemi, bilimin üretiliş tarzıdır. Elbette bilim de metadır. Tüketicisi öğrenciler değil, toplumdur. (Doğrusu, toplumun daha toplu olan bir bölümüdür.)

Hoca, bütün "yeteneklerine" rağmen kafa çalışması yapan bir meta üreticisi olarak saygıdeğer bir kişi ve sınav sorularını en iyi yanıtlayabilecek kimse olmasından dolayı da öğrencinin idealidir. Çünkü, kendi hazırladığı soruların yanıtlarını bilmese bile, öğrencilerden önce öğrenebilecek zamanı vardır. O işinin uzmanıdır.

Öğrenciler onun karşısına gelene kadar gerekli herşeyi öğrenmişler ve şimdi yalnızca onun anlatacaklarının susuzluğunu çekmektedirler. O da, konuyu dağıtarak testiyi kırmamak için, tümevarımcı eğitim sisteminin tüme daha da yaklaşmasını sağlar ve görevini yerine getirir: pozitivizmin kurallarına göre, başlıklar, alt başlıklar, daha alt başlıklar ve dipnotlardan oluşan - ne yazık ki sayfa burada bitiyor, dipnotları sınıflandıramıyor - kitabını açar, dersini anlatmaya başlar.

Belki durum bu kadar kötü değil. Hoca, toplumun ideolojik yaldızında kazıntılara yol açabilecek şeylerden de bahsediyor. Ama sınavda buralardan da sorumluysak ve "beş" alarak geçmek zorundaysak, "kazıntı", yaldıza cilâ vurmaktan öteye geçer mi?

Belki hocaların hepsi "kazıma" işiyle uğraşırsa iyi olur... O zaman da bu çaba "dünyayı değiştirme" ile ilişkilendirilmiyorsa, bir yerinden yararlanan ideoloji tamamen yara biçimini alır ve insanlar bunu da en azından önceki yaldız kadar içtenlikle benimserler. İdeolojinin özsavunması ideoloji düzeyinde yıkılamaz.

İşte bu noktada, hoca "dünyayı değiştirme" işini de yürütmek **zorunda** olan biri değildir diyoruz. Çünkü bilimsel bilgi, kimliğini bulduğu yerde bu gücü de bulur. Hocaya, bilime neden bu kimliği vermediğini sormak, Mozart'a neden piyano imal etmediğini sormak kadar saçma olurdu. Ama ona neden bilim üretmediği sorulmalıdır. Çünkü bu onun günlük işidir, yapmıyorsa yöktürafedersiniz-yoktur.

Ya yapamıyorsa? En azından yeterince yapamıyorsa...

xxx

Hocanın, içinde yer aldığı ilişkiler sağlıklı üretim yapmasını engellemekte, maaşını alması için ciltlerce kitap yazıp kendini paralamasını gereksiz kılmaktadır. Herşeyden önce o bir uzmandır. Uzman da kendi alanı dışında kara cahil demektir. Oysa bilimsel lâflar edebilecek soyutlama düzeyine çıkması için genelden haberdar olması gerekir. Bu da ya kendi çabasına, ya da -allahım sen bizi koru- allahın yardımına kalmıştır. Seçtiği bilimdalı, anabilimdalı, tez konusu filân toplumsal gereksinimlere uygundur ve bunun ötesinde çalışma yapması "kuşkulu durum" yaratır. Eğer işsizlikten dolayı canı sıkılırsa bir holdinge danışman olabilir. Daha olmadı, arada bir kitap yazıp anasına, babasına, yeğenlerine adayabilir. Hoca meta üreticisi olduktan sonra bilim üretmese de olur. Kitap, teksir gibi bilime benzer, ama meta olduğu kesin şeyler üretmesi şanını yürütmesine yeter.

"Böyle şey mi olur yaa... ben daha çok bilim üreteceğim." diyen hoca çıkarsa: alnından öperiz öyle hocayı. Çünkü öyle hoca, ürettiği bilime yabancılaşmamaya çalışıyor demektir. Neden ürettiğini, sonuçlarının ne olacağını, bu sonuçları nasıl denetleyeceğini düşünüyor demektir. Sınav kâğıdı okumaktan vakit, yoksul kütüphanelerimize rağmen kaynak bularak, çalışabiliyor demektir. Helâl olsun ona! Aslan!

Eğer böyle biri hâlâ üniversiteden atılmadıysa ve sıkıntılara katlanarak hocalığa devam ediyorsa neden? Kafa çalışması bireysel çaba ve bol zaman ister. Oysa üniversite dışında bilim üreterek yaşamını kazanmanın yolu yoktur. (Aydınlarımız arasında kitap yazarak geçinebilecek kadar para kazandığını sandığım tek kişi var: Attilâ İlhan.) Türkiye'de hoca, üni-

——→

versite dışında "kalifiye emek" olmaktan öte gidemediği için, kötülerin içinde en iyisi diye, yine üniversiteye sarılır. Hâlâ bütün akıl dışı ilişkileri barındırmasına rağmen ciddî bilimsel çalışma yapılabilinen yer (belki en önemli demeliyiz) üniversitedir. Bu yalnızca bir çıkarsamadır. Üniversiteyi temize çıkartmak için değil, alternatiflerini de düşünmek için yapılmıştır.

xxx

Biraz da seyircilere, yani bize bakalım... Biz; lise mezunu olup da üniversiteye giremeyenlerimiz de dahil, yarı-mamül insanlarız. Diplomamızı aldıktan sonra tam insan -kalifiye emek- olarak hayata fırlatılacağız. Her lise mezunu belli tarzda okuyup yazmayı, ödev yapmayı, sınava girmeyi bilir; ama yeteneklerini bilmez. Bilse de geliştiremez. Bu yüzden pek çok dâhi ayakkabı boyacılığı yapmaya mahkum olurken, bunların çok az bir kısmı gazinocular kralı Fahrettin Arstlan tarafından keşfedilerek, şarkıcılığa atlayabilmektedir.

Dolayısıyla lise mezunu daha güvenli bir yol seçip, beklentilerini yakın çevresinin beklentilerine göre biçimlendirir. Ama bu biçimlendirme ile yetenekleri arasındaki küçük bir çelişki, tıp tahsili yapmak isteyenin kendisini arkeoloji bölümünde bulmasına yolaçarken, bir tıp öğrencisinin 3. sınıftan sonra tarihe büyük ilgi duyduğunu keşfederek sınıfta çakmasını sağlayabilir. Oysa yetenek de üretici bir güçtür.

Şimdi ikinci bir çıkarsama yapabiliriz: Toplumsal konumlarından ötürü hoca ile öğrencinin bilime bakışları arasında bir açı farkı vardır. Bilim hocanın ürettiği metadır demiştik. Ama öğrenci açısından bilim, **meta yanılsaması içinde** edinilen birşeydir. Hoca hayatını kazanma biçimi olarak bilim üretir. Öğrenci; ödev, sınav kâğıdı ve nihayet diploma üretmek için bilimi tüketiyormuş gibi yapar. Bilimi aslında başkaları tükettiği için, öğrencininki üretici olmayan bir tüketimdir. Ayrıca öğrenci, iş bulacağı şüpheli diplomalı emek olana kadar (Yani "potansiyel" üretici güç olduğu sürece) bilimi meta gibi kullanamaz. Ancak bugünkü eğitim sistemi öğrenciyi yeteneğine uygun olmayan bir okula, sınıflara, sınavlara sokarak; bilimi meta yanılsaması içinde algılamasını sağlamaya çalışır.

Böylece okullarda bilimsel bilginin yanısıra ideolojik bilgi de verilmiş olur. Ama bu yabancılaşma hoca ölçeğinde değildir. (Genç beyinlerin daha kolay öğrendiği söylenir. Yaşlı kurtlar kadar yabancılaşmadıklarından mı, yoksa salt biyolojik nedenlerden mi?... İşte meraklısına bedava bir tez konusu!)

Bu arada hoca da; toplumun gereksinimlerine göre kalifiye emek yetiştirerek bilimi başkalarının tüketimine sunduğunu unutur, öğrencilerin tüketimine sunduğu yanılsaması içinde davranır. Dolayısıyla her hoca kendi dersinin iyi öğrenilmesi için değişik yöntemler izler. Ama iyi öğrenilmesi için... Oysa iyi öğrenciler genellikle ortalama üretici ve kötü vatandaş olurlar.

Varolan üretim ilişkilerinin taşıyıcısı olarak bilim üretmekte zorluk çeken hoca bir yanda, bu ilişkileri reddetmesi daha kolay olan öğrenci öbür yanda.... Öğrencinin ilgi duyduğu alanda yapacağı kısa bir araştırma, o konuda ciltler devirmiş hoca ile tartışmayı başlatması için yeterlidir. Çünkü öğrencinin dünyaya bakış açısı -henüz hocası kadar eğitilmediği için- daha geniştir. Tek eksiği, ilgi duyduğu konu hakkında yeterli bilgi birikimine sahip olmayışıdır. Bunun için de eğitim sistemimizin vermediği birşeyi, araştırıcılık özelliğini geliştirmesi gerekir.

Ya ilgi duyduğu alan sorunu ne olacak?.. Öyle ya, çoğumuz ilgisiz okullarda okuyoruz. Birincisi; her tartışma 'seyircilerin' ilgisini dürter, az da olsa bir kısım insan uyanan ilgisini gidermeye çalışır. İkincisi; biz ilgimize uygun olmayan bir okul da olsak bile, bulunduğumuz yerde ilgimize uygun şeyler yaparız. Sanattan spora kadar... Örneğin hukuk fakültesinde fotoğrafçılık kulübü açmak çok mu ilgisiz olur?

Kısacası, üniversitede bir sürü rastlantı sonucu üretilen bilimsel bilgi düzeyine çıkmaya çalışmaksızın somut adım atılamaz. Bu bilgi düzeyine çıkmanın engelleri; bugüne kadarki eğitimimizden kaynaklanan yetersizliklerimiz ve sınıf, sınav, ödev idari yapılanma gibi üniversitesel (universal) ilişkilerdir. Dolayısıyla Yeni Olgu'nun 2. sayısında yer alan 'Geçmişe Öfkeyle Bakmak' yazısında 'özerk üniversite' denilmekle: birincisi; kurum olarak üniversite kabul edilmektedir. İkincisi sorun ağırlıklı olarak idari değişiklikmiş gibi görülmektedir. 'Ayrıca personelin yönetime katılması' gibi popülist ütopyalar içermektedir.

xxx

Eğitim araştırıcılığı geliştirirse şu değişmeler kaçınılmaz olur: Sınavlar ve ödevler oyuncak haline gelir. Dolayısıyla sınav kâğıtlarını öğrencilerin kendi kendilerine değerlendirdiklerini düşünürsek; hocaya bilimsel araştırma yapması için daha çok zaman kalır. Ayrıca canavar gibi öğrencilerin karşısına çıkmak durumunda olan hoca, hergün kendiniyenileyecektir. Çünkü disiplin yönetmeliklerinin değil, bilginin otoritesiyle yaşayacaktır. Böylece asli görevi bilim üretmek, yan görevi öğrencilere danışmanlık yapmak olan hoca, vatana daha yararlı hale gelir. Hem, araştırma imkanı olan yerde her okur-yazarın üniversite eğitimi yapması da sağlanmış olur. (Bankerler olayından sonra para kaptıranların nasıl ekonomi öğrendiklerini hatırlatalım yeter. Bilim öğrenmek için okur-yazar olmak yeterlidir.) Böylece bugünkü eğitimin taşıdığı bir çelişki de giderilmiş olur. Herkes eğitimine göre iş aramaktan kurtulur, işine göre eğitim yapabilir. Çünkü bugün, yıllarca ekonomi okuyup da yalnızca idare hukuku bilgisiyle işini yürütebilecek bir devlet memurunun, öğrencilik yıllarında ekonomi okuyarak kaybettiği zamanı kimse geriye veremez.

Sürecin akışı varolana alternatif bir eğitimin oluşması yönündedir. Genel amaç bilimin topluma açık kılınması olmalıdır. Elbette bilimsellik düzeyini düşürmeden, toplumun bilime erişemediği yerde ayaklarının altına çekebileceği bir sandalye bulundurarak...

xxx

Bugün pek çok öğrenci üniversitelere yük olduğu için atılma tehlikesiyle karşı karşıya. Mezun olanlar iş bulmakta güçlük çekiyor. Türkiye ekonomisinin istihdam kapasitesi sınırlı. Beşbin yıl önce dünyaya gelseydik daha kolay yaşayacaktık. Taşla bir kuş vurup, ormandan bir meyva koparıp karnımızı doyuracaktır. Oysa bugünün toplumu, dünyaya gelmeseydiniz dercesine, doğum kontrol yöntemleri ve intihar reçeteleri sunmaktan başka birşey yapamıyor. Üstelik ormandan da tehlikeli.

Yaşamak istiyoruz desek, ayıp olur mu? ●

Baktığını Doğru Görmek

M. HALDUN ÇUBUKÇU

BAKTIĞINI DOĞRU GÖRMEK

Yeni Olgu'nun 2. sayısında "Geriye Öfkeyle Bakmak" başlıklı bir yazı yer almıştı. (1) Azımsanmayacak sayıda insanın aklından geçirip de 'toplumcu' tepkilerden çekinip dışavuramadığını, bu yazı uygar bir cesaretle ele alıp tartışıyordu.

Yazının başlıca tezlerinden ilk ikisi şöyle: 1. Yüksek öğrenim herkese hak değlidir. 2. Atılmalar zorunlu ve gereklidir. (Altları çizilmiş)

İlkinin gerekçesi: "Sağlıklı ya da sağlıksız mutlaka bir kriter oluşturulup buna göre seçim yapılacaktır. Ve uygun olanlar yüksek öğrenim görecektir" saptamasını, 'para' (piyasa mekanizması) yada 'yetenek'-ten ibaret kriterlerin konması izliyor. Ve yazının akışı içinde de mevcut öğrenci seçme sınavlarına alaycı-bir o kadar da haklı- bir eleştiri yöneltiliyor. Ama işte hepsi bu kadar...

Gerçekten de, kırk bin kişinin bile mezuniyet sonrası iş bulamadığı bu ortamda- koşulları değiştirmeden yüz yirmibin kişinin üniversiteye doldurulması hiç de gençliğin ve toplumun çıkarına olmayan bir uygulamadır. Bu işin bir yönü. Diğer ve esas yönü ise, 'koşulları değiştirme' sorunsalına bağlı olarak irdelenmesi gereken boyutudur ki, 'yazı'da güdük ve yapıştırma kalan da budur. Bir diğer nokta da (atılmaların zorunluluğu ve yüksek öğrenimin herkese hak olmadığının dışında) yazıda, bir çözüm arayışı ve net bir önerme yoktur. Ama genel anlayıştan çıkarımlar yapmak da olası. Örneğin, 'Üniversitelerin kapasiteleri kadar ve mezuniyet sonrası iş bulabilecek öğrenci alımı!...' Belki doğru bir yaklaşım, ama hangi koşullarda, hangi temelde? Bugün, Türkiye'de böyle bir uygulama sonucu, üniversiteye gireceklerin hangi kesimlerden ve hangi öğrenim sürecinden geçerek oralara gelecekleri açıktır. Hatta sınavlara da gerek kalmaz; Anadolu, Robert. St. Benoit, Alman, Fen vd. liselere kontenjan tanınarak bu sorun 'çözülmüş' olur!

'HAK' KAVRAMI ÜZERİNE...

"Yüksek öğrenim herkese haktır" ya da "...değildir!" gibi kaba, yüzeysel, sorunu bütünselliği içindeele alıp tartışmayan yaklaşımlar, bir şeyler önermeyen bu türden şiarlar boyutunda soluksuz kalmaya mahkumdur. Her şeyden önce neyin 'hak' olup olmadığına karar vermeden, 'hak' kavramını incelemek gerekir. Öyle ki: sosyo-ekonomik yapıyı, toplumsal koşulları, ilişkiler bütününü ve zorunlulukları belirlemeden neyin, nasıl, hangi süreçte kimlere 'hak' olup olmadığını belirlemek, içerikten yoksun bir çabadır.

Bilindiği gibi 'hak' kavramının varlığı, beraberinde 'haksızlığı'da içerir. Önemli olan da 'hak' ya da 'haksızlığın' kimlere. kimler tarafından, niçin ve hangi koşullarda yapıldığıdır. Açık olalım, bugün Türkiye'de "Yüksek Öğrenim herkese haktır." demek, ne kadar boş ve anlamsızsa "...herkese hak değildir," demek de o kadar anlamsızdır. Çünkü gerçekten de böyledir; fiili durum budur. 'Hak' bu konumda, fırsat eşitliği ile örtüşen bir olgu. Hu-

kuki eşitliğin, ekonomik eşitlikle eşitlenmesi ile anlam kazanacak insanların ekonomik ve sosyal konumlarından kaynaklanan bugünkü geri iş bölümünün ortadan kaldırılmasıyla oluşacak, yeni v daha ileri bir yapıyla sağlanacak toplumsal değişimin (ki koşulların değiştirilmesine tekabül eder) ürünü olarak yansıyacak algılanacak, biçimlenecek bir kavramdır "hak' kavramı. ©

BİR KEZ İPİN UCU KAÇMAYA GÖRSÜN!

Yazının bir diğer tezi, büyük harflerle yazılmış "YÖK özerkliği yoketmemiştir." Ve hüküm arkadan geliyor: "Tersini söylemek gerçekleri ya görmemek, ya da bile isteye çarptırmaktır" Sıkıysa tersini söyleyin. Gerekçe kapıda bekliyor: "Çünkü bir şeyin yokedilmesi için önce varolması gerekir" Orası kuşkusuz öyle. Ama, ya da gerçekten görülemeyen, ya da 'bile isteye' görmezlikten gelinen ise, YÖK'ün olmayanbir özerkliği değil, kalıntı halinde de olsa iyi, güzel doğru ne varsa yokettğidir, özerklik dahil. (*)

Görünüşte son derece 'ilkeli' ve 'ilerici' bu tutum aslında sapla samanı karıştıran, şeylerin göreliliğini, aşamalı gelişimini, birin ikiye bölünmesini, esas ve tâli yanlarını ayıramayan bir anlayışın ifadesidir. Bu anlayışa göre, Stopolin gericiliği döneminde, 1908'de Petersburg Üniversitesi öğrencilerinin "Üniversite **özerkliğinin kalıntılarına**..." da olsa,, çarlığın giriştiği saldırıya karşı, mücadelesi ve bunun **canlı bir biçimde desteklenmesi** (2) son derece anlamsızdır. Çünkü "Petersburg Üniversitesi'nin korunacak bir özerkliği mi kalmıştır?!"

Bu hatalı anlayıştır ki, tüm demokratik kazanımları mükemmelliyetçi bir anlayışla bir kalemde siler ve mevzileri terkeder,. Oysa onların her biri onyıllarca ve onyıllarca süren kitle hareketlerinin bir ürünü, doğrudan kazancıdır. Gerçeği, dayanağı burada aramayıp geliştirilecek, ilerletilecek temeli burada göremezsen, fikrî tutarsızlığa ve son derece yanlış anlayışlara kanıt için binlerce yıl geriye gidersin: Yazıdaki gibi; Batı aydınını **değişmeyen** bir tavır içinde, 2500 yıl **gerçekliğe** angaje ederek. Hem de nasıl? Bir dizi felsefi ve tarihi yanlışla ve yine sapla samanı karıştırarak.

BİR POLEMİK

Yazıda, aydınların ortaçağda "ideolojik eğitimle, bilimsel eğitimin bütünleşmesine" bağlı olarak 'sağlam'laştığı belirtiliyor. Ancak sonradan bu sağlam yapı, ekonomik gelişme karşısında direnemiyor, çıkarını yeni gelişen sınıfla bütünleştirmek zorunda kalıyor.

Bir kere şunda anlaşalım: Ortaçağ sonunda ortaya çıkan egemen sınıf burjuvazi ve onu doğuran ekonomik gelişme de kapitalizmdir. Aydınlar ya da bu bağlamda bilim adamları bu yapıya angaje olmak bir yana, bu yapının bu gelişmenin bir ürünüdür. Bundan hayıflanacak bir yan yoktur. 'Sağlam'lığa gelince, bu anlamda bir sağlamlık gelişen, bilimin önünü açan devrimci burjuvazinin bir ürünüdür. Sanıldığı gibi, feodalitenin değil. (Biri çıkıp, biz feodaliteyi kastetmedik derse, yazıda net biçimde söylenmiştir, aydınlar gelişen ekonomik temele ve yeni bir sınıfa angaje olmuşlardır. (burjuvazi). Böylelikle sağlam yapıları direnememiştir. O sağlam yapı ki, ortaçağ boyunca yükselerek "görünürde birbirinden bağımsız tek tek vakalar halinde ortaya çıkışının nedeni büyük ölçüde ideolojik eğitimle bilimsel eğitimin bütünleşmesi.." tespiti de yazıya aittir. Şimdi, bu ideolojik eğitim ve bilimsel eğitim, burjuvazinin olamayacağına göre hangi sınıfın ideolojisinden, bilimselliğinden kaynaklanmaktadır, yine birilerinin çıkıp açıklaması gerekecektir.)

Oysa gerçek, bu noktada yazılanların tam tersidir. Ekonomik yapıdaki değişim, burjuvazinin egemen güç olarak gelişmesine ve feodalitenin tüm kurumlarıyla yıkılmasına tekabül etmektedir. Dolayısıyla bilimin, aydınların ve bu bağlamada onların sağlamlıklarının temelini yaratan da bu gelişmedir. Öylesine ki, bu gelişim feodalitenin ve gerici anlayışlarının, kilise taassubunun, bilimdışılığın yıkımını sağlayarak, bilimin büyük bir ivme kazanmasına yol açarak 'sanayi devrimini' doğurmuştur. ' Sağlamlığın' kökeni de bu gelişmededir. Anlamını dine, eski'ye geri olana, dolayısıyla bilimsel olmayana karşı mücadele içinde bularak.

Rönesans'la oluşan anlayış farkı, dine karşı mücadeleyi içermekte insan artık dünya için yaşamaktadır. Mesele, evren'in akla göre indirgenebilecek bir düzene başeğmesidir. Yerçekiminin, dünyanın dönmesinin, evrenin bir merkezi olmadığının din dışı olduğu bir hazır düzen yoktur. O güne dek eğitim insanı somut doğasından ideal doğasına götürürken artık tersi olmaktadır. (3) Bruno, Galile vd... bu aşamanın öncüleridir.

Özetle, burjuvazinin doğuşunun bir ürünü olan aydın, sanayi devrimiyle ekonomik temeline oturmuş sınıfının bilinçli sözcüsüne dönüşmüştür. Yoksa 'bağımsız aydın' gelişen ekonomik temel ve yeni sınıfla 'sağlamlık'tan çıkmamıştır.

TÜRKİYE'DE ÖZERKLİK SÜRECİ VE BİR ANLAYIŞ

YÖK öncesi korunacak bir özerklik olmadığını söyleyenlerin, Osmanlı ulemasını özerk ilan etmeleri, ipin ucu kaçınca nerelere gidileceğinin de bir göstergesi.

Aynı yazıda "Üniversitelerde yapılan her türlü düzenleme, dışardan planlanmıştır" deniliyor. "Her türlüsünü'nü bir yana bırakalım, esas ta; doğrusu budur. Ama hangi toplumda daha değişik olmuştur ki? Yine de Türkiye'de Üniversitenin toplumsal yaşamın örgütlenmesine, dolayısıyla kendine de müdahalesindeki rolü önemlidir. 1960 ve öncesinin, 1961 devlet reorganizasyonunun ve Anayasanın giderek o'nun üniversite anlayışının mimarı, Üniversitenin büyük ağırlıkta olduğu kurullardır. Sonraki süreçte Üniversite bu anlayışı tüm engellemelere karşı yeniden üretmeye de çalışmıştır.

Kaldı ki, olgular, farklı zaman boyutlarında, farklı koşullarda, farklı nitelikler gösterebilirler. Bu yüzden 1933'teki devlet müdahalesiyle 1984 YÖK'ü aynı şey değildir. 1933, Osmanlı darülfünun - medrese - ulema geleneğine yani gericiliğe ve bilim dışılığa, esaslıbir müdahaleyi içerir. Kemalist Türkiye demokratikleşme, alt yapıda yeterli dönüşümü sağlayamadıysa da üst yapıyı inşaa sürecinde, Darülfünun'a elbette dokunacaktı. Çünkü, o günün meselesi, ümmet geleneği ile bir hesaplaşma, çağdaş bir cumhuriyet kurmaktı. Hele, 3. Yol'un o durumda güçlü bir seçenek olmadığı düşünülürse... Batı'nın Demokratik dev-

rimlerinden esinlenilmiş ve bu müdahale. eskiyi yıkıp yeniyi kurma sürecinde. tam da 'Jakoben' bir tutum olarak ilerici işlevini yerine getirmiştir. "Herşey koşullara. zamana ve yere bağlıdır... Dünyadaki olaylar herşeyden ayrı ve tek başına değilse. bütün olaylar birbirine bağlı ve birbirlerini karşılıklı olarak koşullandırıyorlarsa, açıkça görülür ki. tarihteki bütün sosyal sistemler ve sosyal hareketlerde... 'sonsuz adalet' ya da bir takım peşin yargılar açısından değerlendirilemezler. ancak ve ancak o sistemi ya da sosyal hareketi doğuran ve o sisteme ilişkin koşullar açısından değerlendirilebilirler." (4)

Bu anlaşılmazsa, 1933'teki bakanlık denetimini, idealist bir zorlamayla YÖK'e taşır, hatta "..Bakana şirin görünmek YÖK'e şirin görünmekten kolaydır" diyerek, sanki YÖK bilimsel araştırmaları, daha bir nesnel değerlendirebilircesine, hiç te doğru olmayan anlayışlar atfedersin.

İNKAR KİMİN KALESİ

Yazının egemen mantığı 'birşey ya tam olarak vardır, yada yoktur olduğu için, tüm demokratik kazanımlar ve özerklik uygulamaları hiçe sayılmakta özerklik, yalnızca profesörlerin yöneticileri seçmesi derecesine indirilmektedir. "YÖK Olmasaydı üniversiteler daha mı iyi yöneticiler seçecekti" sorusu da bu anlayışın ürünüdür. Yanıtlayalım. Evet. Çünkü budabir ölçüdür hemde oldukça önemli bir ölçü. YÖK seçimle gelen Türkan Akyol'ları, Cevat Geray'ları... alarak yerlerine Sevinç Karol'ları, Erol Güngör'leri Tarık Somer'leri ..atamıştır. Bu değişikliğin nasıl bir sonuca yolaçtığı bunu pratiğinde yaşayan tüm Üniversitelilerin tanıklığıyla, tepeden bakan inkarcı tutumun, kimlerle -istemeden de olsa- birleştiği, önemli bir veri olarak açıklık kazanır.

"Özerklik her hangi bir iktidarın siyasal tercih sorunundan öte bir şeydir" dedikten sonra "..üniversiteler toplumun genel dinamiklerinin ve iç yapılarının zorlamasıyla özerk olabilirler" saptanması geliyor. Gözden kaçırılan Üniversite özerkliğini belirleyen toplumsal dinamiklerin ve iç yapıların zorlamasının aynı zamanda siyasal iktidarı da zorlayıp onun tercihlerini yönlendirdiğidir. Üstelik belirleyici olan ikincisidir. Bu da anlaşılamamıştır.

"YÖK'le değişen pek bir şey olmadı" de sonra da bilimsel araştırma sorununda "...Öğretim görevlileri zaten kalmadığı için .."mesele olmadığını belirtti. Bu 'vahim' çelişki kanıtlıyorki, YÖK öncesi ve sonrasında epeyce bir değişiklik var. O burun kıvrılan 1933 ve 1960 anlayışlarının ürünü olan pek çok aydın ve bilim adamı ya görevden alınmış ya kendileri gitmişlerdir. Bütün bu insanlar niye 1933, 1960 kafasının ürünüdürlerde, YÖK'ün değil? Ve niye 1933 ve 1960 ortamının ürünü olanlar YÖK ortamında çekip gittiler? Cevabı net değil mi?

"Gerçekten bu kadar çok şey mi değişti?" diye soruyorlar. Evet çok şey değişti. Hemde sandığınızdan daha çok. Etrafa şöyle bir bakmanız yeter.

YÖK'ün bir hizbi üniversiteden attığını, dolayısıyla hizipleşmeyi yok ettiğini -ne amaçla söylemiş olursan ol- atılanları düşününce yazarlar savundukları "demokratik" ve "ilerici" anlayışlarla, kendilerini ittikleri platform arasında 'ahlaksal' bir sorunla karşı karşıya kalmış olsalar gerektir.

İşte bütün bunları söyledikten sonra, "..bizce üniversitenin özerkliği, öğretim üyesinin/görevlisinin, öğrencisinin ve personelinin yönetimde söz sahibi olması "doğru saptaması, pek fazla bir anlam taşımıyor. Ordu geçtikten sonra borazan çalmanın bir alemi var mı?

Zevahiri kurtarma çabasıyla şöyle bir saptama daha: "...günümüzde herkes özerklik için aşamalı bir mücadeleden, dolayısıyla 1980 öncesi 'özerkliği' geri getirmekten âmâ gözüküyor. Pratikte gerçekleşecek olan belkide budur. Ama yine de radikal isteklerle ortaya çıkmamız gerektiğini savunuyoruz." Herhalde. büyük bir olasılıkla böyle olacak. Üniversite kavramında bir parçası oluşturduğu, demokratikleşme süreci, tüm aşamaların, geri çekilişlerin, ilerleyişlerin toplamıdır. Ve ne yazık ki, 1984 Üniversitesi 71'den de, 60'tan da, 33 ten de geridedir. Pratikte gerçekleşecek olan da, yaşamda ifadesini bulacak olandır. Tam da bu nokta da "radikal isteklerle çıkmak" koskoca bir aferin alma çabası dışında pek bir şey ifade etmez. Hem bu kadar "radikal' olma arzusunun da bir nedeni olmalı. Hoca Nasreddin'in düşünde dokuzaltına razı olmayın on'da diretmesi gibi bir 'radikal' istek...

Ama esas sorun, yine küçüktenbüyüğe,zayıftan-güçlüye doğru gitmenin kavranamamasıdır. Bunlardeğersiz, anlamsız şeyler olarak yazarlarca bir kenara atılmışlardır. Bir şey dört başı mamur ve mükemmel olmadıkça onlar için bir anlam ifade etmez. Dolayısıyla gelişim, kazanımlar, "küçük mevziler' hep terkedilmiştir. Oysa "Küçük akademik çatışmaların, küçük başlangıcıda, büyük bir hareket noktasıdır. Çünkü onu, bugün değilsebile yarın, yarın değilse bile öbürgün büyük gelişmeler izleyecektir. "(5) Ve büyük gelişmelere layık olanlarda, küçük gelişmeyi kavrayan onu savunan ve onun için mücadele edenlerdir. Tüm toplumun demokratikleşmesi, bilimin özgürleşmesi ve eğitimin toplumsal anlamını kazanması, hepsi bunun içindedir.

Geçmişe öfkeyle bakmanın pek bir anlamı yok. Esas olan geçmişe, bugüne ve yarın'a doğru bakabilmektedir. Ancak geçmişi doğru kavrayanlardır ki bugün temelinde yarını hazırlayabilir. Ötesi "öfkeyle kalkan" hikayesi.... ●

Dipnot:

(x) Kaldı ki, 1960'ların ikinci yarısında gelişen demokratik kitle mücadelesinin doğrudan üniversite işleyişide edğişti. 70'lere doğru özellikle öğrenceler ve öğretim üyeleri de dahil tüm üniversite çevreleri yönetime giderek artan bir biçimde katılıyordu. Demokrasi, bağımsızlık ve özgürlük rüzgarının gençlik içindeki güçlü yeride burdan mayalanmıştı. Bu deney ve ortamdır ki gençliğin bir çok önemli ülke ve dünya sorununda doğru tutum almasını sağlamıştır. Bütün bunların Üniversiteye nasıl yansıdığı, sonuç ve etkileri ayrı ama çok daha kapsamlı yazı ve araştırmalar konusudur.

Alıntılar:

1. Geriye Öfkeyle Bakmak, F Aksoy-A. Karalı Yeni Olgu Sf 17
2. Gençlik Üzerine Sf. 222 ve dipnot 96
3. Jacques Ulmann Çağdaş Eğitim Düşüncesini Hazırlayan Tarihsel Gelişim MEB Dergisi I 1979 Sf 139
4. Diyalektik ve Tarihi Materyalizm
5. Gençlik Üzerine

"gençliğin, gençliğini bilemez hale gelmesi üniversite'nin ne olması gerektiğinin bilinmemesinden kaynaklanıyor."

Prof. Dr. Aysel Ekşi ile söyleşi

HANDAN ÖZTÜRK / TUNCA ARSLAN

Handan Öztürk — Sınavlar bilgi ölçme aracı olmak mı, yoksa öğrencinin çalışmasında zorlayıcı bir unsur olarak mı kullanmalı? İki biçimin öğrenciler üzerindeki etkisini ayrı ayrı açıklar mısınız?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Hiç kuşkusuz sınavlar bilgi ölçme ve değerlendirme aracı olarak kullanılmalıdır. Nasıl ki hiç kimse yüksek nitelikli sporcuların yetiştirilmesi için uygun bir seçim yapılması gerektiğini yadsıyamaz. Toplumsal ilerleme için büyük önem taşıyan aydınlar söz konusu olunca, sınavların önemi daha da artar kuşkusuz. Yarışma anlayışı gerilim yaratır, heyecanlara, huzursuzluğa hattâ çeşitli ruhsal bozukluklara yolaçar, hemen hiç kimse sınavdan hoşlanmaz, gelgelelim, seçkin kişi yetiştirme ve yaygın bir kültürün gelişmesi gerekliliği, tüm korkunçluğuna rağmen sınavları kaçınılmaz hale getirir.

"Öğrencinin çalışmasında zorlayıcı bir unsur olarak mı kullanılmak" sorusuna gelince...

Bu noktada samimiyetle bir gerçeği kabul etmemiz gerektiğine inanıyorum; Sınavların herşeye rağmen gizli veya açık biçimde, bizi çalışmaya ve öğrenmeye ittiğini kısaca zorladığını görmemezlikten gelemeyiz. Gerçi çalışma ve gelişmeye olanak sağlayacak özendirme olmazsa zorlama da, yetenek de hiçbir şey ifade etmez, ama unutmamalıyız ki bu **özendirme aile içinde başlar, okul onu yaratmaz, yalnızca işler ve destekler.**

Bu arada kendi ülkemiz insanı ile ilgili bir başka gerçeği de görmemiz gerektiğini düşünürüm. Bizler plânlı-programlı çalışmayı genellikle yeterince bilemeyiz, yumurta kapıya gelmeden, zoru görmeden çalışma alışkanlığı edinenimiz sayılıdır.
Bu nedenle, büyük çoğunluk için sınav baskısı olmadan çalışacağımızı ve öğreneceğimizi savunmayı sahiden hayal ürünü görürüm.
Kısaca, kişinin sonunda gerçekten ilgilendiği alanda okuyup birşeyler öğrenebilmesi için, gereğinde zorla da olsa önce bazı temel bilgileri öğrenmeğe katlanmasının zorunlu olduğu düşüncesindeyim.

Handan Öztürk — Ders programının oluşturulması sürecine öğrenciler de katılsaydı, sanırım o zaman bu gerekçe de ortadan kalkardı. Bu yöntem sonucu istenmeyen dersler konulsa bile azınlıktakiler buna belli bir hoşgörüyle yaklaşabilirler.

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Çeşitli seçimlik derslerin programlara konması, her öğrencinin yeteneklerinin daha iyi açığa çıkmasına ve ilerlemesinezeminhazırlayabilir. Ama bütünüyle ders programının oluşturulmasına öğrenci katılımı ne getirebilir, bunun temelde birşey çözebile-

→

Fotoğraf: Ali Rıza KUBILAY

ceğine inanabilmek güç.
Örneğin sizi ele alalım, siz Basın-yayın öğrencileri olduğunu.zu söylüyorsunuz. Ders programını siz yapsanız sizin için temel dersler olması gereken ceza hukuku, anayasa hukuku gibi derslere mi ,röportaj yapma-görüşme tekniği ile ilgili derslere mi ağırlık verirdiniz? Kuşkusuz görüşme tekniği size çok daha cazip gelecektir, bu okula gazeteci olmak amacıyla girdiğiniz için de tüm ilginizi bu derslere çevirecek, hukuk gibi temel olması gerekecek dersleri itecektiniz.

Handan Öztürk — Buna da itiraz etmeyi düşünüyorum. Çünkü hukuk dersini dinlemeye tahammül edemeyen bir insan, herhangi bir yazısının hukuki sakıncalar taşıyıp taşımadığını öğrenmek zorunda kaldığı zaman günlerce kütüphaneye de kapanabilir. Bunun örnekleri var sanırım.

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Hukuk nosyonuna sahibolmayan bir kimse, kanunlarısağlıklı biçimde yorumlayabilir mi? Okulun amacı genç insanları, kendi yeteneklerini geliştirecek şekilde eğitmektir. Bunu yapabilmesi için okul gence belli meselelerin kapsamını öğretmelidir; matematik veya hukuk veya tıp gibi.
Bundan sonra gence, mesleğinde karşılaşacağı problemleri çözmesinde işine yarayacak temel bilgileri vermeli, genç konuyu öğrendiği ve bazı becerilere sahib olduğu zaman, okul ona bu bilgi ve beceriyi çeşitli yeni durumlarda nasıl kullanacağını öğretmelidir. Öyle ki öğrenci, artık kitaba bağlı kalmadan karşısına çıkan problemleri çözebilsin.

Ancak duygularınızı anlıyorum. İsterseniz bu konuda kendi öğrenciliğimden bir örnek vereyim. Ben psikiyatrist olmak amacıyla tıbbiyeye girmiştim, sonunda hep ruhsal durumlarla uğraşacak bir insanın anatomi gibi, kadın-doğum hastalıkları gibi derslerle böylesine yoğun uğraşmak zorunda kalmasına gerçekten kızıyordum; bunlara çalışmak da, sınavları da benim için büyük işkence oluyordu. Ancak bugün konuyu çok farklı görüyorum.Kendi dalımda gelişebilmem için, belli temel bilgileri hem de çok iyi öğrenmiş olmam gerektiğini sonunda çok iyi öğrendim.

Hem de bunu öğrenciliğim biter bitmez psikiyatrist olarak çalışmak üzere gittiğim İngiltere'de çok açık seçik gördüm. Öyle ki bir süre, kimseye farkettirmemeğe çalışarak okuldaki eksiklerimi kapatmak için çaba gösterdim. **Bu yirminci yüzyılda özellikle sanayileşmiş ülkelerde son derece acımasız ve büyük bir yarış var ve insanlar çılgınca bir yarışın içinde birbirini ezip geçiyor.** Tek cümleyle, varlığınızı kanıtlamak istiyorsanız, çok güçlü olmak zorundasınız.

Tunca Arslan — Sınav sorununun bir yanı da günümüzde uygulanış biçimi. Örneğin ben sınavın test olarak yapılacağını duyduğumda büyük bir rahatlık duyarken, klâsik biçimde yapılanlarda ise başarısız olma kaygusuyla başarısız olma olasılığını artırdığını da farkediyorum.

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Çok doğru. Test sınavları genellikle herkes için daha az rahatsızlık yaratır. **En korkunç sınavlar bilgiyi kitaptan olduğu gibi aktarmamızı isteyen ve ezbere dayalı derslerin sınavlarıdır herhalde.** Bakın bu nokta çok önemli. Bence sınavların böylesine korkunç hale gelmesi büyük ölçüde ülkemizde doğru ders çalışmayı ve doğru öğrenmeyi bilmememizden ileri geliyor.

Tunca Arslan — Eğitim sistemimizi mi kastediyorsunuz?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Evet, ezbere dayalı eğitim sistemimizdeki çarpıklığı vurgulamak istiyorum. Temelde çözmemiz gereken sorun bence bu.

Tunca Arslan — Sizce sınavlar nasıl olmalıdır?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Eğitimin amacı kafalarımızı ansiklopedik bilgi ile doldurmak olmamalıydı bence.

Amaç, bilgiler arasında bağlantı kurmayı ve bunlardan bir senteze varmayı öğretmek olmalıydı. Neden-sonuç ilişkisinin öğrenci tarafından çok açık ve seçik kavranması sağlanmalıydı. Sonra bu bilgilerin nasıl uygulanacağı konusunda anlamlı ipuçları verilmeli, bunların uygulanması desteklenmeliydi. İşte bütün bunlar yapıldıktan sonra, kitaptaki bilgileri aktarma biçimini almayan **hattâ kitapları açık tutarak üzerinde yorumların yapılacağı bir sınav bu denli korkutucu olmazdı** diye düşünürüm.

Handan Öztürk — Sınav sayısının çokluğu öğrenci üzerinde hangi yönde bir etki yapmaktadır?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Bu soru eğitimcilerle tartışılması gereken bir konu. Ama bu bir sohbet olduğuna göre isterseniz ben gene kendi öğrenciliğimden örnekler vereyim. Tıp eğitiminde kural olarak çok sıkvize vardır, hemen her ders'n sınavına girmeden önce çeşitli vizeleri başarmanız gerekir. Böylece biz devamlı çalışmak zorunda kalır, vizelere gire çıka sınav heyecanının çok olağanüstü durum olmadıkça doğrusu duymaz hale gelirdik. Hukuk fakültesindeki arkadaşlarımız ise, yıl içinde dersleri biriktirir ve yıl sonunda korkunç bir bunalımla sınava girerlerdi. Bu nedenle **vizelerin bir bakıma hep sınavlara alışkanlık yarattığını düşünmüşümdür. Buna belki de Pollyanna'ca yaklaşım diyebilirsiniz.**

Handan Öztürk — Az önce çizdiğiniz yarışmacı, sanayi toplumundaki kişilere bir pişkinlik mi kazandırıyor?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Evet, pekalâ böyle de diyebilirsiniz, sınavlarla yüzgöz olmak da diyebilirsiniz.

Tunca Arslan — İlk sayımızda A.S. Neill in bir eğitim uygulaması örneği vardı. Bu örneği nasıl değerlendiriyorsunuz?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Bugün dünyanın hemen her yanında, yanıtı henüz verilememiş bir sürü soru soruluyor. Eğitim sistemleri kadar ana baba tutumlarının da idealde nasıl olması gerektiği hâlâ aranıyor; öneriler hâlâ iki kutup arasında gidip gelmekte ve bir o, bir bu yan ağır basmakta. Ansiklopedik bilgi mi uzmanlaşmış bilgi mi, hoşgörü mü - disiplin mi, özgürlük mü- kısıtlama mı... yeğlenmelidir gibi. Tüm bu soruların kesin yanıtları bence de henüz kesin değil.

Handan Öztürk — İlkokuldan işe girinceye dek süren ve bu kapsamıyla gençlik enerjisini tümüyle kendine kanalize eden sınav sistemi bu enerjinin özgün, bağımsız ve yaratıcı bir biçimde gelişmesi üzerindeki etkisi nedir? Bir de örnek vermek istiyorum. Daha önce Teknik Üniversiteden olan bir öğrenciyle bu konuda yaptığımız bir görüşmede tüm gününün okulla yurt arasında geçtiğini yaptığı tek değişik şeyin ikisi arasında gidip gelirken spor yapmış olmak için koşmak olduğunu söylemişti.

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Şu gerçeği görelim. Biraz önce de kısaca değindiğim gibi **yarışmaya dayalı bir dünyada yaşıyoruz.** Japonya, A.B.D. gibi batı ülkelerinde veya sosyalist ülkelerde kıran kırana büyük bir yarış olduğunu biliyoruz. Örneğin Japonya'da ana babalar çocuklarını o daha ana okuluna başlamadan, ona en iyi öğrenimi verecek, en iyi okullara hazırlayacak ana okullarına sokmak için yarışıyorlar, sonra bu yarışı çocuk tüm yaşamı boyunca sürdürüyor. **Ülkemizde de ileri düzeyde öğrenim yapmak isteyen her öğrencinin de böylesine bir yarışı göze alması gerektiğinin bilincine varması gerekiyor.** Tabii burada gene ülkemizle ilgili bir sorun ortaya çıkıyor. Ülkemizde kısa yoldan meslek eğitimi kazandıran eğitim kurumları azdır, ortaokulu bitirebilenlerin hemen tümü liseyi, liseyi bitirenlerin de tümü bu yarışı kaldırabilsede, kaldıramasa da tek seçenek olarak üniversiteyi bulur karşısında. Oysa ki batıda yüksek öğrenim yapabilecekler daha önceden yönlendirilir. Liseyi bitiren genç şu iki yoldan birini seçmek zorundadır. Gençliğimi daha rahat yaşayabilmek mi istiyorum, yoksa üniversiteyi seçip çok ciddi ve yoğun bir çalışmayı göze alabilecek yetenek ve sabrım var mı? Üniversiteyi seçmek demek, acımasız ve yüklü bir çalışmanın kendisini beklediğinin bilincinde olmak, ardı arkası kesilmeyecek sınavları daha baştan kabullenmek demektir. Bu yarışa dayanamayacak kişinin, daha başından bu yarışa katılmamış olması beklenir.

Handan Öztürk — Öğrencilerde yarattığı baskı ve gerilim açısından dayakla ders çalıştırmak mı daha etkili olmakta, sınav korkusu mu?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Dayakla ders çalışmanın olumlu etkisi olduğu bugüne kadar görülmemiştir.

Tunca Arslan — Sınav sistemini en uç noktada benimseyen ve ağır bir yük haline getiren uygulamalarla kıyasladığımızda da bu böyle midir?

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Sınavların özellikle gençler üzerinde çok büyük olumsuz baskı yaptığı bir gerçek. Sınav korku ve endişesinin uykusuzluk, gerginlik, sabırsızlık, dikkat azlığı, devamlı yorgunluk, en ufak bir nedenle ağlama veya öfkelenme krizleri, okuduğunu anlamama, unutkanlık, huzursuzluk, hattâ astım, tansiyon ani iniş veya çıkışları gibi psiko-somatik bozukluklara veya depresyonlara yolaçtığı iyi bilinir. Hattâ A.B.D. ve Japonya'da çok önemli sınav dönemlerinde öğrenciler arasında intiharların çok yüksek oranlara ulaştığı günlük gazetelerde bile yazılı.

Tunca Arslan — Büyük yarış olayına ilişkin olarak ben bir örnek vermek istiyorum. Japon gençleri sınava girdiklerinde başlarına "başarılı olmalıyım" ibaresi bulunan bantlar takıyorlar.

Prof. Dr. Aysel Ekşi — Evet doğru, en son gazete haberlerinden birine göre, çocukları sınav kazanamayan ana babalar arasında da intihar oranları artıyor Japonya'da. Ancak sınavların böylesine zorlayıcı etkisi olduğu bilinmesine rağmen, kabul etmeliyiz ki, eğitim yoluyla yükselmeyi ve başkalarını aşmayı isteyen insan için,sınavlar gene de kaçınılmaz. Son olarak şunu söylemek isterim, **tüm bunların alternatifi, insanları böylesine huzursuz ve mutsuz eden sınavları tümden ortadan kaldırmak değil, eğitim sistemimizi değiştirmektir.**

Sanat Eğitiminin Kültürel Boyutları

ALİ ŞİMŞEK

Sanat ve eğitim ilk bakışta, her ne kadar birbirinden kopuk gibi görünüyorsa da aslında oldukça yakın dostluğu bulunan iki alan. Ancak öteden beri tümüyle **yan tutmacı** anlayışlar sonucu bu iki dost zaman zaman birbirinden ayrı düşmüştür. Şimdilerde ise bu gurbetliğe son verilerek bir kucaklaşma başlamıştır. Söz konusu birliktelik samimi ilişkilerle geliştirilecek olursa özlenen tümleşme de gerçekleştirilebilir.

Ancak sanat eğitimi diye dile getirilen bu kenetlenme iki ayrı alanın ortak paydaları üzerinde gerçekleşeceğinden evrensel bir sorunsalı da bağrında taşıyacaktır. Bu sorunsal en yalın biçimiyle sanatın mı, yoksa eğitimin mi öncelik taşıması gerektiği noktasında düğümlenmektedir. Kendinizi hemen bir seçenek benimseme durumunda hissetmeyin. Çünkü düğümün çözülmesi pek kolay değil. Üstelik elimizde Büyük İskender'in kılıcı yok ki kesip atalım. Tam tersine alttan alta ve derinlemesine düşünmeyi gerektiren geleneksel bakış açıları var. Yani kısaca eğitim veya sanat olgularından birinin ağırlık taşıdığını belirtmemiz gerekiyor bu yan tutmacı bakış açılarına göre.

Eğer birinden birini seçmek gerekiyorsa, kendi saflarına yandaş toplayanların nasıl propaganda yaptıklarının bilinmesi gerekiyor. Öyleyse kimin ne söylediğine biraz kulak verelim.

Yan tutmacı geleneğin temelini "Sanatın işlevi nedir?" sorusuna yanıt ararken ilk kez Horatius atmıştır. Bu düşünür sanatın **aslî** ve **talî** işlevleri şeklinde bir ayrımda bulunurken 'zevk vermeyi' ana görev saymış, 'eğitme' görevine ise puanlamada ikinci sırayı bağışlamıştır. Fakat Rönesans döneminde sanat yapıtlarında ahlâksallık ilkesi 'eksen kaygı'yı oluşturduğundan eğitme işlevi terazinin kefesinde ağır basmıştır. Daha sonraları da gerçeği arama ve gösterme gücünün yalnızca bilimin hesabına yatırılmasıyla 'sanatın tek değilse de başlıca amacı zevktir" anlamında bir özet tartışmada uzlaşılmıştır. Descartes, Hobbes, Dryden gibi düşünürlere tekabül eden bu dönemde esasen, sanat bilimin karşıtı gibi algılanmıştır. Çünkü sanat gerçek hakkında hiçbir zaman doğru bilgi veremez; bilgi verme imtiyazı tek başına bilime özgüdür. Başka deyimle bu yönden bilimin bir dokunulmazlığı vardır.

Gel gör ki, sanat eğitimi üzerinde çalışanlar bugün de sanat için eğitim mi, sanat yoluyla eğitim mi biçiminde kristalleşen yerleşik bir dertten muzdariptirler. Belirgin eğilime göre ise bunlardan hiçbirine geçiş üstünlüğü vermek gerekmiyor. Kanımca bu konuda yanılmamak için biraz radikal ve kaplamsal bir yaklaşım geçerli olacaktır. Nedir burada ortaya attığımız esnek yaklaşım? Dilerseniz açalım bu sâvı.

Sanatın varlık nedeni estetik yaşantı uyandırmaktır. Bu yaşantının düzey ve niteliği ise sanat tüketicinin beğenisine göre her yapıtta değişebilir. Sözünü ettiğimiz yaşantıda öylesine bireysellik kokar ki, aynı siyasal görüşü, aynı toplumsal konumu, aynı ekonomik olanakları olan iki okuyucu herhangi bir romandan farklı oranda doyum sağlayabilirler. Hatta değerlendirmeleri karşıtlık da taşıyabilir. Öyleyse nedir estetik yaşantıyı doğuran? Bu, okuyucunun çocukluğundan beri yaşadığı olayların etkisinden tutun da, romanı okuma amacına kadar uzanan bir yel pazeyi andırır. O yüzden estetik yaşantı başka bir yazının konusuolacak kadar geniştir. Burada savımız gereği varacağımız sonuç, sanat tüketiminde varılan estetik yaşantının bir 'doyum konisi' olduğudur.

Buradan hareketle sanat mı ön plandadır, yoksa eğitim mi, şeklindeki tartışmaya bu yerleşik kalıplardan birinin safında katılmak yerine estetik yaşantıyı merkeze alan güçlü bir solukla bakmak zorunluluğu vardır. Ancak dogmalar böyle sorgulanabilir. Yoksa birine beraat kararı verip diğerine tutuklama emri çıkarmak yazının asıl amacı olan kültüre yönelik irdelemeleri gereksiz kılar. Oysa temel sav olarak vurgulamaya çalıştığımız gibi kültürümüz sanat eğitimi karşısında duyarsız ve engelleyicidir. Kültürümüz derken belli bir kesimi ayırmıyor, Türk toplumunun özgül değerlerinden sözediyoruz.

'Sanat eğitimi' sözünü iki boyutta açımlamak olanaklıdır. Birinci boyut sanatçı yetiştirme şeklinde formüle

edilebilir. Burada çocuk, doğuştan belli ilgi alanlarında getirdiği yetenekle parlama gösterir. Çocukta bu yeteneğin varlığını saptamak ise pek güç değildir. Çocuk çevre koşullarına göre yeteneğini yansıtır. Her fırsatta arkadaşlarıyla oyuna koşar, yerli yersiz şarkılar mırıldanır, eline geçirdiği kalemle her yere resimler çiziktirir. Bu cılız girişimler çocuğun yaratıcılığına ilişkin belirtilerdir. Çevrenin sağladığı olanaklara bağlı olarak yetenek geliştirilir, ya da körelir.

Çocuğun sahip olduğu sanatsal yetenekler toplumumuzda ne yazık ki çoğu ana baba tarafından önemsenmeyip geleceğin mühendisini, doktorunu, işletmecisini, toplumbilimcisini, politikacısını yetiştirmek gibi kendilerince menkul kör tutkular uğruna feda ediliyor. Çocuğun bireyseleğilimleri birer **hobby** gibi görülüp ancak boş zamanlarda bunlarla uğraşması isteniyor. Okuldan beklenen ve bu doğrultuda okulun yaptığı ise **ciddi** (!) derslere çocuğun varını yoğunu harcamaktır.

Sanat eğitiminin ikinci boyutu ise sanatı sevdirme ve yaygınlaştırma uğraşlarıdır. Buradaki hedef yetkin ve tam bir insan yetiştirmektir. Yani insan bütünsel olarak kavranır ve çağdaş bireylerin sanatsız yaşayamayacağı varsayımından hareket edilir. Birinci boyuta bakışla okul bu tür etkinlikler içinde daha çok görev üstlenebilir. Eğitim programlarında ciddi dersler/hobby dersleri ayrımı yapmak anlamsızdır. Önemli olan öğrenci kitlesinin sanata karşı duyarlı hale getirilebilmesidir. Çünkü Güney Amerikalı ozan Williams'ın da belirttiği gibi "hergün pek çok insan/şiirsizlik yüzünden umutsuzca ölüyor." Artık hesaplar yapılırken şiirsizlik yüzünden ölenlerin yanına sanatın diğer alanlarındaki kıtlık yüzünden ölenlerin de katılması gerekir.

Görülüyor ki, bizim toplumumuzda kültürün hoşgörüsüzlüğü temelinde şekillenen eğitim sürecinde, sanat gereken saygınlığı görmüyor. Oysa sanat eğitimiyle belki herkesi sanatçı yapamayız, ama herkese sanatı sevdirebiliriz. Bunda da aydınlara önemli görevler düşer. Onlar bu konuda kendilerini görevle yükümlü görmelidirler. Hiçbir aydına düşen görev sanatçınınkinden az değildir. ●

Garibanlığımız
zevk-ü sefalarından mı arta kaldı
Osmanlı bahçelerinin ? ...
yoksa
laylon lale renkleri
zorla mı yansıtılıyor beyaz camlarımıza ? ..

İkisinde de
biz neredeydik
şimdi nerelerdeyiz
sorular tarihi oyalarken
sorgular değil
hangi eldeyiz

Göverirken yeniden sessiz güzellikler
haydindi hayda
Sorguçlu sorgulardan geçen sorular
yağsın delice yağmurlar gibi
yeni alkışlar nakşolmadan suratımıza.

EMRE SENAN

ilaç bir kadın
erkekliğinden dağlar homurdanıyor
usareler bulaşmış
her yanına
usulca
çiçek kokularını yalıyor
her kıvrımı bin bela
(magazin söyleminden)
yakar yakar yakar
gözleri fıldır-ışır
kaşları "yok incesi" değil
var.
elinde ne de güzel
canımı canla veririm
taşıyor ben ağırlığında
kitaplar kitaplar kitaplar.

Mehmet Eryılmaz

YOLCU

EMRE SENAN

"... ama daima tek başınaydı;
duyduğu zevkten nefret ediyor,
mutluluk içerisindeyken bir
suçluluk duygusuna kapılıyor,
hırsından daima dudaklarını
kemiriyordu (...) ve insanlık
için acı çekmek isteyen bir
çocuktu herhalde...
(Stefan Zweig: Dostoyevski)"

Salih BOLAT

bir kentin en kalabalık kaldırımında karşılaştım kendimle
gözlerinde açan akasyalarla ürktüm önce
hemen içimin derinliklerine sokuldum
ama heryeri görüyordu o
duvarların arkasını
seslerin ötesini
denizlerin dibini

anladım ki o benim yaramdı
o benim yenilmişliğimdi
artık çıkmalıydım saklandığım sesimden
o benim çaresizliğimdi

dedim ki

ey şafağın kıyısında sessizce akan ırmak
gel sıyrıl şu kalabalıklardan
sen tek başına da kalabalıksın
gel uzan şu gecenin kollarına
sen karanlıkta da aydınlıksın
hangi uzak türkülerde kanadı en insan yanın
hangi rapraplarla bölündü uykuların
bileklerinde hangi kelepçeler üşüdü
anlat bana bu öyküyü

dedi ki
kalbim
çok anlatılmış sevda masallarında
gürültüyle açan bir dal peripapatyası
kopar ve tak yakana

ellerim
geç kalmış bir yaz yağmuru gibi
telâşlı ve sabırsız
biriktir avcunda

biliyorsun
bir serüvenin ortasındayım aslında
kalabalıklar içinde olsam da
yalnızım
geri dönemem
yaralıyım
çünkü bir kavgada unutmuşum ellerimi
kalbim yine eski yerinde
zaten sevdalıyım

ne zaman yaşamayı sevdiğimi söylesem
mutlaka derin çukurlar kazılır ayaklarıma
mutlaka bütün ışıklar söndürülür
yaşamayı sevdiğimi söylerim yine
çünkü bir kavgada unutmuşum ellerimi
kalbim yine eski yerinde

gün kızardı kara bulutların ardında
bir rüzgâr koptu bilinmeyen bir yönden
yağmur tanrısına seslerimizi adadık
ve ayrıldık

sonra bir göl kıyısında gördüm onu
dedim ki
sen acının eski atlılarındansın
artık saçlarını rüzgârlarla süslemelisin
ömrün kısaysa umudu eklemelisin ellerine
güneşe ulaşamazsan güllere tutunmalısın
o genç tanrılarının yontuları yanındaysa kendileri
nerede
nerede vurgun yemiş bir şair görürsen
haklı öfkeni bilemelisin sesinde

çok ırmaklar koşturdun avuçlarında
gürültüler taşıdın
boşuna özleme cocukluğunun yağmurlu sabahlarına
dönemezsin
şimdi oralarda akşamdır
belki bir kuş kanamaktadır
sen acının eski atlılarındansın
bir yanın vurulmuşsa
bir yanın ayaktadır

dedi ki
aşklardan konuşulunca buralarda
çıplak kadınlar alevlenir aynalarda
derin uçurumlarıma bir taş yuvarlanır
birden kartallarım kanatlanır kanatlanır kanatlanır
yalnız çığlıkları kalır ıslak karanlıklarda

dostluklardan konuşulunca buralarda
ıssız istasyonuma gurbetini bırakıp gider bir tren
her zaman gördüğüm yüzleri sanki ilk kez görürüm
çıkarım sokaklara yürürüm yürürüm yürürüm
yalnız ayak seslerim kalır güneşli kaldırımlarda

eğer sen böyle aşkları böyle dostlukları yaşayacaksan
adımı yasaklarda aramalısın

ansızın bir yağmur boşandı
çözüldü toprağın gizi
sevda tanrısına yüreklerimizi adadık
ve ayrıldık

sonra bir dağın doruklarına tırmanırken gördüm onu
dedim ki
bu şiiri al ey yolcu
seni genç ama yorgun görüyorum
öyle çıkınsız denksiz pervasız giden yolcu
al bu şiir senin yükün olsun
aslında mutsuzsun ama mutluluk peşinde de değilsin
nereye gittiğini çok iyi biliyorsun ama hiç
bilmiyorsun
gece soğuk
üşürsün
al bu şiiri
böyle çırılçıplak yollara düşmeden önce
evinden çıktığın o ilk ânı düşün
kızgın ve dehşetliydin
bir şeyler unutmuş gibi geri döndün
sevgiyle ve pişmanlıkla girdin eve
birden camdaki begonyaların gülümsediğini
tavandaki kahkaha izlerinin ağladığını gördün
yine kalbin kanadı ve vurdun o ıssız kalabalıklara
kalabalık bâzan 'gürûh'tur
yanıltır yolcuları
al bu şiiri

dedi ki
aylardan suskunluktu
günlerden sancıydı
saat sevince acı vardı
adı değiştirilmiş bir sokakta yürüyordum
okullu kızlar geçiyordu defterlerinde kraliçe resimleri
bir taç devriliyordu saçlarından
bir çocuk annesine diyordu ki
bir yıldız daha çaldım gökyüzü sofrasından
karanlıkta bir kediydim
kim soruyordu beni yaralı sulardan
o köpeklerin kovaladıkları ben miydim

karanlıkta bir kediydim
umutsuzluğa kurulmuş ilkel saatleri kemiren
kim söylüyordu beni yaralı şarkılarda
o ölüm söylentilerindeki ad ben miydim

ansızın bir sis çöktü
zulmün hançeri değdi sırtımıza
kavga tanrısına yumruklarımızı adadık
ve ayrıldık

onu en son gördüğümde
uzaklaşıp giden bir geminin güvertesindeydi
güneş sıvanmıştı paçalarına
uzun bir yoldan geldiği belliydi
bir şiir sızıyordu ağzının kıyısından
kalbi gökkuşağına gömülmüş bir yağmurkuşu gibi
çırpınıyordu
o yalnızca yorgun yürüyüşlerde dinlenen bir
yolcuydu

Süreyya Berfe ile şiir üzerine

BÜNYAMİN DURALI

BÜNYAMİN DURALI: Şiirimizin günümüzdekikonumu nitelik ve nicelik açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Şiir ağırlıklı dergiler arasında kıyaslamalar yaparak görüşlerinizi belirtir misiniz?

SÜREYYA BERFE: Günümüz Türk Şiirinde ne yazık ki umut ettiğimiz düzey henüz yok. Genç şairlerin sağlam bir şiir kültürüyle yüklü olduklarını sanmıyorum. Bizim kuşak ve İkinci Yeni, şiirimize yeni açılımlar ve yeni tadlar getirdikleri için önemsenmeli. Onlar kendi şiirlerini geliştiriyorlar. Genç arkadaşlara gelince; her şeye karşın umutlu olmak zorundayız onlardan. Şimdilik ufukta umut yok, ama bu olumsuzluk sürecek değil elbet, aşılacak ve daha ileri sentezlere varılacak. Çünkü söylemek gerekir ki gerek gençleriyle, gerek yaşlılarıyla bildiğimiz kadarıyla (galiba biliyoruz, çeviriler çok fazla) en nitelikli şiirlerden biridir Türk Şiiri. Ancak dışarıda tanınmamak ve tanıtılmama gibi sorunlar var. Dışarıda da dalevereler var: Örneğin, Yugoslavya'daki Türk Şiiri Antolojisine girebilmek için Necati Zekeriya ile*'samimi'(!)* olmak gerekir. Ancak harcanmanın da sınırı vardır. Sonunda eli yüzü düzgün birisi çıkacak şüphesiz ve kadrolu bir antoloji düzenleyecek. İnanıyoruz buna, ama henüz yapılmadı.

BÜNYAMİN DURALI: Toplumsal mekanizmaların yeniden sivilleştirilmeye başlandığı günümüzde yazılacak şiirlerin temlerinde esaslı dönüşümler olacağını düşünüyor musunuz?

SÜREYYA BERFE: Nazik dönemlerde insanlar düşüncelerini açıkça söyleyemeyince doğallıkla öz ve biçim yetkinliğinden yoksun ürünler dolduruyor ortalığı. Düşüncenin sınırlanması herşeyin sınırlanması demektir. İnsanın yaptığı, ettiği özellikle edebiyat alanında yaptığı herşeyin sınırlanması demektir. Bugün gerek basın gerek edebiyat dünyası bunun sıkıntısını çekiyor. Şimdi, bu işin en korkunç yanı oto sansür. İnsanın kendi düşüncesine amborgo koyması kadar tehlikeli birşey göremiyorum ben. Sivilleştirme sürecinde de oto sansür olumsuzluğunun kolayca ortadan kalkacağını sanmıyorum.

BÜNYAMİN DURALI: Gösterideki bir söyleşinizde (Şubat 1983) İkinci Yeni'ye haksızlık edildiğini söylüyorsunuz. Savınıza yer yer katılmıyor değilim ama, aynı harcamacı tutum 40'lı ve 70'li yılların demokrat şairlerinin bazıları için de gösterilmedi mi?

SÜREYYA BERFE: Onlara yapılan haksızlıklarla İkinci Yeni'ye yapılan haksızlıklar ayrı şeyler. Çünkü çok farklı zeminlerde hareket ediyorlardı, söz konusu yılların şairleri. 40 kuşağı estetik cepheyi dışlayarak siyasi kaygıları perçinleştirdi. Slogancı-şematik şiirler yazdı o kuşak. Örneğin Enver Gökçe'nin şiiri aman aman bir şiir değildi ama bir takım sivri akıllılar ona hak etmediği lütufkarlıklar yaptılar. Zaten o, kendisini geliştirme potansiyelinden yoksundu keşfedildiğinde. İyice çökmüştü, ne göze görüyor ne de ayağı tutuyordu. Rahatsızlıkları nedeniyle şiirdeki yeni gelişmeleri izleyebilecek durumda değildi. "*Panzerler Üstümüze Kalkar*" adlı kitabın belli ölçülerde başarısızlıklar taşıması bundandı. Enver Gökçe'yi pohpohlayanlar oturup da o tozu dumana katan şiirleri kendileri yazsaydılar ya!

Diyeceğim 40 kuşağından bugüne günümüz şiirini etkileyecek şair kalmamıştır. 70'li yılların şiiri içinse daha olumlu şeyler söylemek durumundayım. En azından biçim içerik meselesinde tutarlılar.

BÜNYAMİN DURALI: Attilâ İlhan Birinci Yeni'nin (Garipçilerin) İnönü diktasının, İkinci Yeni'nin ise Menderes diktasının ideolojisiyle dolaysız bir bağlantı içinde olduğunu söylüyor. Bu bence çok insafsız toptancı bir yadsıma. Siz ne dersiniz?

SÜREYYA BERFE: Öyle. Çünkü Atilla İlhan'a göre; kendisinden başka şair, "mavi"den başka hareket yoktur. Ondaki megalomani yeni değil ki! Bir kez Garipçiler şaireneliği sarsmak istediler, bambaşka bir havaya büründüler. Öteyandan O. Veli, O. Rıfat, M.C. Anday bir eli yağda bir eli balda yaşamadılar. Yahya Kemal bizzat iktidarca bol paralı işlerle görevlendiriliyordu. Ama Birinci Yeni için aynı şeylersöylenemez. Dönemlerinde kendilerine kuşkuyla bakıldığını da biliyoruz. Attilâ İlhan kafasıyla bakarsak meseleye; tek şiir, tek tip şiir yazılması gibi saçma bir isteğe indirgenebilir bu tutum. İkinci Yeni'cilerin tavırları da belli. Yarası olan gocunur. Türk Şiiri'nin zenginliği biraz da çeşitliliğinden değil midir?

BÜNYAMİN DURALI: "İyi şiir" in yaslandığı tabanın her zaman derinlikli bir felsefe, toplum-bilim, psikoloji, tarih vb. kültürel katmanlarla bezenmiş olması gerekir mi? Salt duygu ve sezgiye dayalı, belki "kendiliğinden" (spontane) diyebileceğimiz şairler karşısında tavrımız ne olmalıdır?

SÜREYYA BERFE: Doğru. Bu söylediklerin de çok doğru. Şöyle söyleyeyim: En küçük gazete haberinden en yeni teknolojik gelişmelere kadar her türden toplumsal dönüşüm karşısında son derece duyarlı olmalıyız. Şiir bizim için ciddi bir uğraşsa yalnız 'kendimizle' ilgili sıkıntıları aşmak zorundayız. Demin ünlü bir şairin "şiirde ilk dize tanrı vergisidir,

gerisi yeteneğe bağlıdır" dediğini anımsatmıştın sen. Bu da bir düşünce. Şiire ilişkin konuşurken dikkatli olmak gerekir tabii. Çocuk oyuncağı değil bu. Şiir hayatın içindedir. Yetenek ve kültür işidir, maddi ve manevi süreçlerin estetik bütünlüğüdür.

BÜNYAMİN DURALI: Sanat Edebiyat Dünyasında "su başlarını tutmuş devler"in kısır inançsız ve kemikleşmiş kadrolarının nitelikli ve genç insanların önlerine koydukları handikapların aşılmasının yolları nelerdir dersiniz?

SÜREYYA BERFE: Çalışmak, çalışmak, gene çalışmak! yazmak, yazmak gene yazmak! İllâ da yayınlatmak endişesiyle davranmamak. Malın iyi olsun, alıcısı bulunur elbet. İyi şiirin yayılmasına hiç bir güç engel olamaz. İnsanın yaşı isterse 40'ı geçsin önemli değil. Şimdi anımsadım: İspanya'da bir kadın, üç çocuklu üstelik, onca işi arasında 41'inden sonra başlıyor yazmaya ve ulusunun en etkili şairlerinden oluyor. Demek, şiirle bağları yaşatmak gerek.

BÜNYAMİN DURALI: Ödüller konusunda söyleyecekleriniz var mı?

SÜREYYA BERFE: Ödüller mekanizmasının ciddiliğinden, haklılığından söz edilemez. Tezgâhlar var işin içinde. Sizin gibi genç insanların henüz göremediği çirkeflikler var. Ancak Akademi Kitapevi'nin tumumu daha farklı galiba. Hiç değilse ürünlerin basılmış olmasına şart koşmuyor. Sonra, ödül alanın ürününü kitaplaştırıyor. İyi niyetli bir girişim bu. Ötekilerinden ayırmalı.

BÜNYAMİN DURALI: Şimdiye değin 'görmezlikten' gelinen 'İslâmcı şiir olgusu'na ne dersiniz? İsmet Özel, Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu... daha gençlerden Osman Konuk, Arif Ay gibi isimler bence ilginç.!

SÜREYYA BERFE: İsmet Özel müslüman şair değil bence. Ciddi bir müslüman Gösteri ve Sanat Olayı'nı eline almaz. Adam Yayınları'na hangi müslüman kitap verir? Bak az önce sen İsmet Özel'e ilkesiz diyebilir miyiz dedin, bana öyle geliyor en azından, ya da öyle sanıyorum. İnanmış müslüman için Gösteri ve Sanat Olayı birer kilisedir. Müslümanlar içinde Cahit Zarifoğlu'nu ve öteki sanat alanlarında ürünler veren Alaaddin Özdenören ile Rasim Özdenören'i önemsiyorum. Sezai Karakoç da kendi içinde tutarlı. Diriliş yayınları müslüman kesim için başarılı işler gerçekleştirdi.

BÜNYAMİN DURALI: Günümüz şiirini kuşatan açmazları -varsa- nasıl değerlendiriyorsunuz?

SÜREYYA BERFE: Açmazlar toplumun açmazlarından kaynaklanıyor. Manzara meydanda, şiir mecrası daha mı kötüleşecek, yoksa bir yerlerden yırtacak mı? Bu insanoğlunun tavrına bağlı. Bilemiyoruz. Bu noktaya değinmen iyi oldu. Özgürce şiir yazamamış olmak açmazın ta kendisidir, değil mi?

BÜNYAMİN DURALI: Gösterideki söyleşinizde bundan böyle dergilerde şiir yayınlamayacağım demiştiniz. Gerçekten aradan geçen bir yıl içinde tek şiirinizi bile göremedik. Bu tutumunuzu sürdürecek misiniz.?

SÜREYYA BERFE: Kepazeliğin içinde yer almak istemiyorum. Çamur deryası bu!

BÜNYAMİN DURALI: Niye kepazelik, açar mısınız?

SÜREYYA BERFE: Sanat dergisi kapağına Muazzez Abacı girdi daha ne olsun? Hem sonra yayınlasam ne olacak? Tayyare gölgesi gibi okur kitlesi okusada olur okumasa da... Şimdiye kadar okudu da başı göğe mi erdi? O zaman söylediğim şimdi de geçerli. İki dize için bir milyon verseler gene de dergilerde şiir yayınlatmayacağım.

BÜNYAMİN DURALI: Yeni Olgu'nun ilk iki sayısını okuma olanağınız oldu mu? Okudunuzsa önerilerinizi ve eleştirilerinizi söylerseniz seviniriz?

SÜREYYA BERFE: Okudum. Diğer dergilere benzemiyor. Böyle dergileri yaşatmak zor. Biraz karışık ilk görünüşte, ne dergisi bu? Gençlik dergisiyse tüm gençlik kesimlerini kucaklamalı. Dinamik insanlarsınız, kavga çıkarmalısınız! Yerleşik değer yargılarına, sanat kisvesine bürünmüş ayak oyunlarına paça kaptırmamalısınız. Mücadeleci bir ruhu var bu derginin, inanıyorum. Şunu da söyliyeyim, şiirler zayıf geldi bana.

BÜNYAMİN DURALI: Çok teşekkür ederim, bu arada bir ricam olacak. Yeni Olgu'da yayınlamak üzere son şiirinizi istiyorum.

SÜREYYA BERFE: Ben de teşekkür ederim. Yeni Olgu' da şiirimin yayınlanmasını seve seve kabul ederim. ●

ŞİİR ÇALIŞMALARI'NDAN

Hayat hikâyem mi?
Tarlaların kıyısındaki gelincikler.

....

Kartalların saldırdığı
Leylek sürüsüydü gençlik.

....

Oraya da otopark yapılacakmış:
Korkudan hergün meyve veriyor ağaçlar.

....

Alakoyma beni yolumdan çağ!
Ulaşayım yanımdaki insana.

....

Yağmur dindi.
Bahçeler yollarda...

....

Kimindi eskiciye verilen aynadaki yüz?

....

Kekiğin kabahati yok.
Benim var: Kokluyorum.

....

Işık bile görmek istemiyor ki hâlimizi
Pervanenin kanatlarıyla kapıyor gözlerini.

....

Ömrümün saati kırkı vurdu.
Ödeyebilecek miyim bu dünyaya borcumu?

....

Benlik uçar birgün;
huma kuşu olur.

....

-Savaşsız gün geçmiyor.
-Bol bol güvercin resmi yapın, geçer.

....

Eski gönül şarkılarını söyledik.
Ağladık, o yaşlı ve yalnız kadınla.

....

İdam mahkûmu karşısında
bir an durakladı kalem

....

Pervaneyi öldürdüm:
Avuçiçlerimi yaktı Ay.

....

Nasıl ayrılır ürkeklik kuzudan?

Süreyya Berfe

Sungur Yayınları

Sunar

Suzanne Brögger/Armağan İlkin **450 TL**

BİZİ AŞKTAN KORU

"...Ama yine de diyorum ki, kadın ya da erkek olun, bir an için unutun cinsiyetinizi ve insan olarak "Bizi Aşktan Koru" adlı kitabı okuyun."

Zeynep Oral

Hermann Kesten/Dilek Z. Akçin **400 TL**

GERNİKALI ÇOCUKLAR

"...Türkiye'nin pek yakın geçmişini anımyasanlar için, bir içsavaşın olanca dehşetini yansıtan bu romandan alınacak dersler olmalı."

Milliyet Sanat

Dr. Lester L. Coleman/Dr. Alpaslan Berktay **650**

DOKTORUNUZ

"Dr. Lester L. Coleman'ın tüm sağlık sorunlarımızı yanıtlarını açıklayan, her insanı ya da her aileyi ilgilendirecek nitelikte sağlık kılavuzu..."

Dünya

Catherine Hermary Vieille/Hüseyin Boysan **400 TL.**

GECELERİN VEZİRİ

"Catherine Hermary-Vieille zor bir konuyu ustalıkla ve çekici bir biçimde çözmüş. Tarihsel gerçeklere dayanan Bermeki-Ebbase ilişkisini Arap ve Fars şiirinin kıvraklığı ve simgeleriyle bayalığa düşmeden anlatmış."

Sennur Sezer

P. Tompkins/C. Bird/Sulhi Dölek

BİTKİLERİN GİZLİ YAŞAMI **900**

"Bitkilerin Gizli Yaşamı", Doğu ve Batı'da bitkiler üzerine yapılan düşündürücü araştırmalar ve inanılmaz sonuçların zarif bir gülmece yaklaşımıyla, akıcı bir anlatımla dile getiren olağanüstü, ilginç bir kitap."

Yankı

Brigitte Schwaiger/Cemal Ener **350 TL**

DENİZİN TUZU NEREDEN GELİYOR!

"Brigitte Schawaiger'in özgün gücü, kişilikleri ve çelişkileri kavramak ve netleştirmedeki şaşırtıcı yeteneğinden kaynaklanıyor. Sonunda ortaya çıkan şey, eğlendirerek yıkan, toplumsal eleştiri adına yazılan her şeyden çok daha keskin toplumsal eleştirl taşıyan bir eser oluyor, ve insanın her türlü çirkinliğe güzel umutlar beslemesini haklı çıkarıyor.

SÜDDEUTSCHE ZEITUNG

Sungur Yayınları: Babıâli Cad. h6, Hak Han Kat 4 No. 403 Not: 1000,-TL'nin altındaki istekler için posta pulu gönderilmeel

YENİ POLONYA YAZINI: MAREK NOWAKOWSKİ

SAVAŞ HALİ

Çev. MEHMET YETİŞ

1 Ocak 1982

Hava kararmıştı. Ayaz iyice bastırıyordu. Kenar mahalle her zamankinden daha erken terkedilmiş gibiydi. Kasvetli bir kaleyi andıran çelik fabrikasının kesintisiz gürültüsü duyuluyordu yalnızca. Fabrikanın barikatla kapatılmış kapısına doğru tank ve zırhlı araçlar ilerliyordu. Ordu fabrikayı kuşatıyordu. Ara sıra sokak lambalarının altından süngülü tüfekleriyle ışıldıyarak bir kol asker geçiyordu. Çelik fabrikasına giden yol sağlam barikatlarla kapatılmıştı. Barikatların arkasında kışlık kasketlerini giymiş iki bekçi ayakta duruyordu. Ayaklarını yere bastırıyor, ellerini ovuşturuyorlardı. Makinalı tüfekleri çaprazlamasına göğüslerine asılıydı. Barikatla kesilmiş yolun karşı yakasında demir bir mangalda kömür yanıyordu. Üçüncü nöbetçi ateşin karşısına geçmiş ısınıyordu.

Bir evin saçağından uzun, hançer keskinliğinde buzlar sarkmıştı. Bekçi duvardan ve tehlikeli buz sarkıtlarından uzak duruyordu. Ara sıra birkaç yaya geçiyordu uzaktan. Asker dikkatli gözleriyle izliyordu geçenleri. Elleri ısı halkasından ayrılıyor, makinalı tüfeğine gidiyordu. İnsanlar çabuk çabuk geçiyorlardı caddeden. Ona bakmıyorlardı. Apartmanlardaki evlerin pencereleri karanlıktı. Savaş halinin üçüncü günüydü, sokağa çıkma yasağının başlamasına az kalmıştı.

Yan sokakların birinden bir taksi çıktı. Kapatılmış yola yaklaştı. Barikatın önünde durdu. Nöbetçiler, elleri tetikte arabaya doğru yürüdüler. Kimlik yoklaması. Arkadaki bagajı açıp uzun uzadıya gözden geçirdiler. Taksi geri döndü sonra.

Çelik fabrikasının yakınındaki zırhlı araçların sesi duyulmaz olmuştu. Uzun süre kimsecikler görünmedi. Çıt çıkmıyordu. Ansızın, yaklaşmakta olan adımlar sessizliği bozdu. Kapıda eğri büğrü, biçimsiz bir karaltı belirdi. Omzunda torbası olan yaşlı bir kadındı bu. Genç asker kadını dikkatle izliyordu. Kadın yükünü yere kaydırdı. Atkısının altından kırarmış saçları çıktı. Çıtırdıyarak yanan korların üzerinde ellerini ısıtmaya koyuldu.

"Üşüdün mü, asker oğlan?" dedi, mangalın üstüne eğildi.

Çelik fabrikasının tiz sireni donmuş sessizliği bıçak gibi ikiye böldü. Nöbetçiler meraklanarak kımıldandılar. Genç asker de fabrikaya doğru baktı. Yaşlı kadın ise kımıldamadan duruyordu. Ölü gibiydi sanki, elleri ateşin üzerindeydi; romatizmalı, yumulmuş parmakları titriyordu. Genç asker sabırsızlanarak kıvrandı. Yaşlı kadının varlığı dayanılmaz olmuştu artık. Boğazını temizledi, saatine baktı. Yaşlı kadın yavaş yavaş başını kaldırdı.

"Yazık...Hepinize yazık," diye mırıldandı kısık, bitkin bir sesle. *"Sana da yazık, asker oğlan."* Askere dikmişti gözlerini. Yaşlı bir ananın gözleriydiler, ama aynı zamanda bunlar bir şahinin derin ve yırtıcı gözleriydi. *"Karın üstünde kan... Bak, asker!"*

Genç asker irkilerek çevresine bakındı. Kar donuk bir beyazlıkla parıldıyordu. Kar lekesizdi. Ayaz artmıştı. Ne ki kadının gözleri daha da soğuktu. Askere dik dik bakıyordu yaşlı kadın. Tüyleri ürperdi askerin.

"Yapma nine!" dedi, farkında olmadan göğsüne çaprazlamasına asılı duran makinalı tüfeğine dokundu. Tombul bir köylü yüzü olan gençten bir oğlandı. Başını eğdi, postalının ucuyla karı tekmelemeye koyuldu.

Yaşlı kadın torbasını sırtına aldı. Ayaklarını sürüyerek yavaş yavaş uzaklaştı. Çok geçmeden karanlıkta kayboldu. Yalnızca ayaklarının altında gıcırdayan karır. sesi duyuluyordu.

"Kim var orada?" diye seslendi yolu bekleyen nöbetçilerden biri.

"Deli!" diye bağırdı genç asker biraz geçtikten sonra. Sobanın yanına çöktü. Kömür çıtırdıyordu. Duman ve ateş.... ●

OTOGAR'DA BİR GECE SİVAS

M. IŞIK

Diyarbakır otobüsünün geldiğini görür görmez fırlayıp, kendimize yol açıyoruz. İlgili adama itişip kalkışarak yer olup olmadığını sormağaçalışıyoruz. Şansım tutuyor ve bayan için bir kişilik yer veriyorlar. Yoksa o koltuk boş gidecek. Bayan yanına erkek oturtmuyorlar.

"Ter, sigara ve nefes kokularıyla yoğrulmuş hava, bir batman tükrük gibi otobüsten dışarı uğruyor. Yolcular sarhoş orospular gibi kaypak gözlerle çevreyi araştırıyorlar."

Bir koşu emanetteki, eşyaları alıyorum. Tıka basa bagaja yerleştiriyoruz, ısrarıma karşın kart vermiyorlar. Eşyalar karışır kaybolursa diyoruz koro halinde, bir şey olmaz diyorlar. Elimiz kolumuz bağlanıyor, yer ver neyebilirler de.

İçim :i burkan sancı çoğalıyor gitgide. B enden ona, ondan bana karşılıklı kaçamak bakışıyoruz. Sözler yitip gidiyor, çırılçıplak kalıyoruz ortada. Toparlananıyoruz sonra, ağır ağır kapıya yöneliyoruz. Önce ben girip, yeri soruyorum, yanına oturacağı bayanla tanış çıkıyor. Seviniyoruz. Sıcak el sıkışıyoruz, elimi hiç tutmadı gene. Alışkanlık diyorum, ölü duyarlığı gelişiyor içimde. Silkiniyorum, yüzüne yeniden bakıyorum sevecen gözlerini, dostça bakışlarını yakalıyorum.

Cam kenarına oturuyor, dolaşıp karşısına geçiyorum. Cam buğulanıyor, karşılıklı kırık resimlere dönüyoruz. Atkısıyla camı durmadan siliyor. Aklım karmakarışık. Gözlerine, burnuna, saçlarına bakıyorum. Görüntülerimiz yeniden silikleşiyor. O, camı yeniden siliyor. Şu camı parçalamak geliyor içimden, tuzbuz oluncaya dek. Bütün kanatlarım çırpınmağa başlıyor. Gülümseyişini canla başla belleğime kazımağa sıvanıyorum. Bakıp, bakıp küçük bir gülücük yerleştiriyor dudağına. Gülmenin küçüğü diyorum kendi kendime.

Dudak hareketleriyle bağırıyorum.

— Hiç bir şey konuşamadık. Camın ardındada dudaklar kıpırdıyor. Bu haliyle sessizliğin çekiciliği olmadığını düşünecek fırsatım oluyor. Sonra iliklerime kadar üşüyorum. Silkinip, unutuyorum üşümeyi.

Cam yine buzlanıyor. Gitmem için eliyle işaret ediyor. Gitmenin doğru olacağını düşünüyorum. Beklemek verilmiş bir ödün gibi uğulduyor beynimde. Karmaşık duygular -çatışmalar, gitmiyorum. Dudaklarım oynuyor gene.

— Ne çok şey kaldı konuşacak, ne yaptık biz.

Herkes yerini almış durumda. Yine de otobüsün kapısını kalabalık kümeler aşındırmayı sürdürüyorlar.

Saat yirmidördü geçiyor. Otobüs kalkmak üzere. Bilinçsizce cama yanaşıyorum. Bakışıyoruz, daha sıcak bir bakışma bu, öyle algılıyorum. Tanımlanmamış duygular yaşanıyor olmalı. Ellerimi koyacak yer bulamayıp havada çemberler çiziyorum. Sonra acemice sallıyorum işaret parmağımı.

— Yaz! Döner dönmez, unutma.

Başını sallıyor. Sözcükler hep birden ağzıma doluyorlar. Özlem diyorum, çabuk dön, sevgi, yaşamak diyorum, yabancı bir dünyaya çıkar gibi çıkıyor sözcükler geceye. Otobüs sarsılıyor, iki elim yanıma düşüyor, yapayalnız öylece kalıyorum.

Soğuk rüzgar tokat gibi çarpıyor yüzüme. Paltoma sarınıyorum iyice. Unuttuğum bu ilkel istasyon ve bir yığın insan (gerçeğin çıplak bir ifadesi gibi) işliyor bilincime.

İnsanlar koşturuyor, taksiler gelip gidiyor. Yolcular işletmelerin küçük salonlarına kuçak kucağa doluşuyorlar. Bu salonlar ısıtılmadığından kapılar açıldıkça, içerdekiler tedirgin oluyor. Havasızlık kendini hemen duyuruyor. Kimse durumundan şikayetçi gözükmüyor. Çocuklar ve yaşlılar oldukça kaygısız koltuk ve kanepelere üstüste uzanmış uyuyorlar. Kadınlar, bilinçsizce, yuvalarından uğramış gözlerle tarih öncesinden bakar gibi çevreyi kolaçan ediyorlar.

Gişelerde bilet satan adamlar, dünyanın küçük sahipleri gibi kurumlanarak, uzun ve hesaplı bakışlarla kuşatıyorlar insanları.

Başımı kaldırıyorum. Hemen arkada genel evler içiçe karanlıkta boy gösteriyor. Balkonun biri ışıyor birden. *"Düşman"* filmindeki bir sahneyi anımsıyorum içim burkularak. Kendini balkondan atmak isteyen hayat kadını bu balkona fırlayacakmış gibi geliyor bana. Geniş kalçaları dolgun göğüsleriyle, balkonda çığlıklar atan o kadının gecenin bu saatinede insanlar üzerinde yaratacağı etki (ben dahil) allak-bullak ediyor beni. Genel evlere sırtımı çeviriyorum.

Yıldız dağından Pir Sultan'ın soluğu çılgın bir ıslık gibi uğuldayarak esiyor. Lapa lapa yağan kar altında tarihin ağırlığı çöküyor omuzlarıma.

Kızılyelesinde savrularak rüzgarın
soluklanılacaktır elbet
sırtında hançer taşır gibi
Tarihi taşıyan dağların
Ağır ağır yürüyorum. Issız ve ıslak caddeleri köpeklerle bölüşerek geceye karışıyorum. ●

İKİ YIKILMIŞ

SARPER GÜRCAN

Birden sıyrılmak gereğini -daha doğrusu zorunluluğunu- hissetti O'ndan. İrkildi tiksinerek -böyle yapması gerekiyordu çünkü- Bilmediği bir güç, direnmesine olanak vermeksizin masaya itiyordu kendisini şimdi. Belki de en iyisiydi herşeyi oluruna bırakmak şu an. Son gücünü masaya bırakıvermekte kullandı kendini. Öyle hızla yığıldı ki, masanın ayakları yere çakılı olmasına karşın, üzerindeki biri viskiyle dolu dört bardak, düşecekmişçesine sallandılar. O anda uzun süredir başında dolanan el, O'nun eli, korkudan geri çekildi. Ancak bu el geri gelip, saçının kıvrımlarını ayırdetmeye çalışırmışçasına gezinmeye başlamakta gecikmedi.

Ne hoş bir şeydi bu...Daha önce hiç tatmadığı bir duyguyu özümsüyor, bu sıcaklığın iliklerine dek işlediğini hissediyordu. Az önce niye gelmemişti ki yanına bu aptal kadın; ne diye gelip de kendisine uğur getirmemişti ki sanki...Belki, belki de saatler süren pokerden kendisi sevinçle kalkacak, O da kendisine düşen yüklü bahşişi cebine indirecek, hatta güzel bir gece bile geçirebileceklerdi birlikte...

Oysa o tüm oyun boyunca barın altındaki bu küçücük odanın girişinde kendisini izlemiş, hatta içki almak için olsun, yerinden kıpırdamamıştı belki de gözle kaş arasında görüvermişti bu işini; çünkü düşünemiyordu bile O'nun, O fahişenin değil saatlerce, bir an olsun tek dayanağından yoksun kalabileceğini -Evet kuşkuya yer vermeyecek biçimde biliyordu ki, az önce sonlanan korkunç kaostan yengiyle çıksa, koşup yanına gelecek ve- sanki bir katkısı olmuşçasına -parsasını koparmaya çalışacaktı. Bu nedenle aç kurtlar gibi izlemişti O'nu uzaktan, oyun boyunca. Ve oyunun bittiği anı kollarken de unutuvermişti tek besinini...

Peki ama ne diye kendisini son kuruşuna dek yolan o dişsiz, kır saçlı, en çok da kahkahasından tiksindiği herife sokulmamıştı ki? Belki O da adamı adi buluyordu. Ama O'nun için ne fark ederdi ki... Kimbilir yalnızca bugün, o adamdan da adi kaç kişiyle düşüp kalmıştı... Belki adam kendisini tanıyordu da, pabuç bırakmayacağını anladığından gidememişti yanına. Hem adam da artık bu işlerin kurdu, buraların demirbaşı olmuş birisine benziyordu. Evet evet kesinlikle böyle bir neden olmalıydı; öyle ya, eninde sonunda bir fahişeydi O da...

Öyleyse şu anda yanında ne arıyordu? Yoksa, yoksa kendisinin toyun biri olduğunu anlamıştı da, günün yorgunluğunu şununla azıcık dalga geçerek gidereyim diye mi gelmişti buraya? Ama bu da, saatlerce çalışmadan onca paradan yoksun kalmasının nedeni olamazdı. Üstelik şu anda gizlemeye çalıştığı hıçkırıkları da gerekmiyordu bunun için... Yok yok, çok daha başka bir neden olmalıydı; ama ne?

Yarım viski bardağını aradı elleri bir an için boşlukta. Kadın bardağı alarak, sıkıca kavramasına yardım etti. Bir ara göz göze geldiler. Vay canına... Daha önce hiç bir yerde görmediğine yüzde yüz emin olduğu nefis bir esmer oturuyordu yanıbaşında. Büyük bir dikkatle yeniden izlemeye koyuldu kadının yüzünü. Önlere dökülen simsiyah saçlar, gözyaşlarının yaydığı boyaların güzelliğinden hiçbir şey çalamadığı yanaklar, birbirine kenetlenmemek için büyük bir çaba harcadıkları hemen anlaşılan dudaklar ve ıslak bir çift göz... Yoksa sarhoş olduğundan mı ona böylesi güzel görünmüştü bu kadın? Hayır hayır, bunu düşünmek -O'na bile- büyük bir haksızlık olurdu. Gerçekten çok güzel bir kadındı.

O bunları düşünürken kadının gözleri açıldı yavaşça. Damlalar birbiri ardına, yanakları sonlamayı bile başaramayarak yarı yoldan inivermeye başladılar masaya. Kısık olmasına karşın büyükçe ve kahverengi oldukları sezilebilen bu gözlerdeki üzüntünün nedeni kurcalamaya kafasını şimdi de... Neden gerek duymuştu ki şimdi sanki buna... Üstelik böyle duygusallıklara hiç de yer vermeyecek bir mesleği seçmişti. Belki de yeniydi daha zavallı. İlk kez, cebinde parası olmamasına bu denli kızıyor ve O'nu doya doya izlemeye hakkı olmadığı düşünüyordu.

Gözlerini, kadınınkilerden ayırmadan viskisini yudumlayarak, *"acaba kimi anımsattım"* diye düşündü O'na.... Kadının sağ eli yüzüne doğru yönelmişken, birden irkilerek geri çekildi. Sol eliyse hâlâ adamın başı üzerinde geziniyor, saçlarını okşuyordu yavaş yavaş. Eski bir sevgilisini mi, yoksa yıllar önce yitirdiği kocasını mı anımsatmıştı acaba O'na... O anımsattığı kişi de acaba böyle basık, loş bir odada mı yitirmişti herşeyini?... Yoksa, yoksa kendisini mi görmüştü O'nun gözlerinde.... tükenmişliğinin benzerini mi yakalamıştı, kim bilir?

Kadının gözlerinde yaşlar durmak bilmiyor, artan bir hızla akıyor, akıyordu... O anda kendi gözlerini düşünmek aklına geldi. Kim bilir nasıl kızarmıştılar... Başının şiddetli bir biçimde ağrıdığını farketti birden. *"Bir dışarıya çıksam, iki üç nefeste toplardım kendimi"* diye düşündü, ama bir türlü silkinmeye yanaşmıyordu. Bunu yapacak olursa, kendisini az önceki yıkımdan biraz olsun sıyıran bu tatlı kadını incitmekten çekiniyordu. Aslında başında gezinen sıcak elin inmesini kendisi de hiç istemiyor, ancak yine de bu fare deliği gibi yerden bir an önce uzaklaşmak için can atıyordu.

—— >

Uzun zamandır vücudunun sağ yanıyla bütünleşen kadının vücudunu farketti birden. Her yanını sarıveren tatlı bir ürpertiyle irkildi yavaşça. Bir an için, O'na böyle içtenlikle yaklaşan, ya da en azından bu izlenimi uyandıran kaç kişiyle birlikte olmuştu yaşamı boyunca? İlk olarak, yakın bir zamana dek karısı olan kadını getirdi usuna; iki ay kadar öncesinde ayrı yaşamaya karar verdikleri kendini beğenmiş para delisini.. Sırayla, iş arkadaşları, kimi akrabaları izlediler karısını. Ve kısa bir süre yetti de arttı bile bu fahişenin, evet evet sıradan bir hayat kadınının, kendisine, en düşkün olduğu sırada gösterdiği sevecenliğe, başka hiç kimsede tanık olmadığı kanısına varmasına... Ve işte şimdi o kadın burada, hemen yanıbaşında, kendisine taparcasına bakıyordu. Nedenini anlamamıştı ve belki de hiç bir zaman anlayamacağını da biliyordu ama duruşundan, kendisinin her istediğini hemen yerine getirmeye hazır bir uşak gibi beklediği besbelliydi.

Birtakım sesler duyuldu. Başını hafifçe yana çevirip baktığında, bar garsonlarından birinin yerleri süpürüp, sandalyeleri düzelttiğini gördü. Usuna, saatine bakmak geldi bir an. Sıradan bir insan için, oldukça geçti vakit. O'nun içinse bir önemi yoktu artık vaktin. Karısını, işini, az önce de tüm parasını yitirmişti. Ama yine de -eski alışkanlığını sürdürme çabası ve gerekliliği düşüncesiyle- epeyce gecikmiş olduğuna, bir an önce kiralık evinin yolunu tutması gerektiğine inandırdı kendini, hızla doğruldu. Kadın, elinin bir anda masaya düşmesiyle sarsıldı. Adam oralı olmadı bile. *"İleride param olduğunda nasıl olsa bulurum O'nu"* düşüncesiyle bardağındaki son yudumu da ivedilikle bitirdiğinde, garson yanlarındaki masayla uğraşıyordu. Büyük bir güçlükle ayağa kalktı. Sendeleyerek, arka sokaklara doğru açılan dış kapıya doğru yürümeye yeltenirken garson, unuttuğu yün atkısını omuzuna attı. Adam, dönüp de kadına bakma gereğini bile duymadı. Kapıyı yavaşça açıp dışarı çıktı. Duvara dayanarak son bir çabayla kendisini karanlıklara atarken içeride garson, kendi kendine anlaşılmaz boğuk sesler çıkartan kadını yerinden kaldırmaya uğraşıyordu.... ●

OTO-PSİ I

Ben hep böyle;
Kenarında, kıyısında herşeyin,
İlle de içine doğru
iyice.

Sür ey ilâhi yıkım beynimdeki!
Zehir kaktüsler bürüsün gözp
Dostlukların cesetleri arasından, fütursuz yürünecek,
kokuşmuş.

Günlerden bugündü yine.
Orta yere yığılmış gözlerin etrafına çepeçevre otururduk.
Bakışların zayıf yalımları gezinirdi yüzlerde.
Gündem; herzamanki gibi "düne lânetti",
"Bugündeki ben'e merhamet" ya da...
İnsan;
Dışımızda sözcüklerden yapılmış murassa bir kaidede
Erişilmez yükselirken,
Tarih öncesi sarmaşıklarla boğulurdu içimizde.
Hergün bin mihnetle yeniden anlam giydirdiğim süreçler
Hep çırılçıplak uyanırlardı ertesi güne.
Yani biz, aciz ellerimizle katlederken bendeki bizi...
Günlerden bugündü yine.
Kırkbir kulaç derinlikte seyreden
Mistik bir merasimin görünür uçlarıydık.
Tarihsiz karanlığına acemice tutulmuş
Güldüren aynalarıydık kendimizin.
Ve sözün uçkuru çözüktü;
Soyunup tüm sesli harflerimizi,
Ölümün ayakucuna uzandık.

Ekim 1983

A. Gülbeyaz

BRECHT, GALILEI, DOSTLAR

İLHAN BURAK

İnsan toplum oldu, toplumda çalışan, bilim adamı, sanatçı, aydın ve insan olarak varoldu. Toplum içinde çalışan ve yaşayan birey olarak iki yönlü sorumluluğunu duymaya başladı ve sürdürdü. Bilgi dağarcığı geliştikçe bu sorumluluğun daha çok ayrımına vardı, bu olguyu yoğun olarak sorguladı, kendini-çevresini eleştirerek yaşamını geliştirmeye başladı. Ve 1984'ün soğuk günlerinde sayısız deneyleri yaşamanın birikimiyle sormaya devam ediyor. Brecht'in "Galilei'nin yaşamı" adlı oyunu bu işlevi yerine getirmenin en yetkin araçlarından biri kuşkusuz. Türkiye'de şu günlerde iki özel tiyatro birden bu oyunu seçmiş durumda.

Oyunun önemi: Nükleer enerji alanında çalışan bilim adamlarının kullanım alanında denetime sahip olamadığı, nükleer tehlikenin akıl almaz boyutlara ulaştığı, açlık ve işsizliğin göz çıkarırcasına açık ve büyük sorunlar olarak arttığı,konvansiyonel savaşlarla ortalığa kan ve ölüm kokusunun sindiği, baskı yönetimleriyle gerçeğin sırat köprüsünden geçirilmeye çalışıldığı günümüzde aslında herkesin sorup, yanıt araması gereken temel sorular, aydınlar merkeze alınarak epik tiyatro yoluyla en güzel biçimde irdeleniyor.

Bercht'in 1938 yılında Danimarka'da sürgündeyden yazdığı oyun, bilgin Galileo'nun yaşamını ve Nazi Almanyası'nda yaşamaya çalışan bilim adamlarının sorunlarını irdeliyordu. Daha sonra A.B.D.'deki sürgün yıllarında ünlü oyuncu Charles Loughton'la yaptığı ikinci çalışma gündeme geldi. Bu çalışma sürerken ilk atom bombasının Hiroşima'da patlamasıyla Brecht'in deyişiyle "Çağdaş fiziğin kurucusunun yaşam öyküsü bir gecede değişik bir anlam kazanmıştı." 1955 yılında ise Brecht oyununa son biçimini verdi. Oyunun böylesine biçimlendiği yıllarda aydın sorumluluğu konusunda yaşamlarıyla örnek oluşturan çağdaş bilim adamları ve aydınlarda mücadelelerini sürdürüyorlardı. Frederic Joliot CURIE'nin 5 Mayıs 1950' de "Bilim adamının yurttaşlarını bilimin görevi hakkında aydınlatması bilimin özel girişimin kazancını artırmak için değil, insanı özgürleştirmek için varolduğunu anlatması gerekir. Bu bilim adamının yurtseverlik görevidir. Artık laboratuvarda kapanıp özveriyle çalışmak yetmiyor. Günümüzde bilimi savunmak gerekiyor, hem burada hem yaşamda. Ve bilimi savunmak da belirli bir yüreklilik istiyor." (1) Sözleri bu haklı bilinci paylaşması gereken çağdaş bilim adamına ve insanlığa daha 34 yıl önce yapılmış olan son derece anlamlı bir çağrıdır.

23 Nisan 1942'de yaşamını yitiren ve yaşamı, bir beynin baskı altındaki bir bedende sonsuz bir direnişle mücadelesi biçiminde geçen Antonio GRAMSCI ise aydınların misyonunu insanların eleştirel olarak kendi bilincine ermesi üstün ve topyekün bir modern uygarlık biçimi gerçekleştirecek olan, ulusal ortak istencin ilerideki bir gelişimine alan hazırlayacak olan düşüncemanevi blokun oluşturulması olarak temsil eder ve söyle der. "Şimdiki zaman, hem de iyice belirlenmiş şimdiki zaman..çok gerilerde kalmış ve aşılmış bir geçmişin sorunları ile yoğrulmuş bir zihinle nasıl düşünülebilir. Eğer böyle birşey olmuşsa yaşadığımız zamanın gerisinde kalmışız, çağdaş zamanın içinde yaşayan varlıklar değil, birtakım fosilleriz ya da çok acaip bir yamalı bohçayız demektir." (2)

Galile'nin Yaşamı'nda Brecht, Engizisyon Mahkemesi tutanaklarından da yararlanarak, büyük bilginin çalışmalarını sürdürebilmek için verdiği savaşımı ve bu onurlu savaşım çerçevesinde bilimle dinin, bilgiyle bağnazlığın kıyasıya çatışmasını epik tiyatro'nun tüm verilerini kulanmaya çalışarak işlemektedir. Brecht'in oyunları üzerine uyarıcı yorumları bulunan Özdemir NUTKU Galile'nin Yaşamı için söyle diyor. "Bu oyunun yapısı, diyalektikle belirgin olur, kesinlik kazanır; bu yapı içinde yalnızca tezleri değil, tezlerle kaynaşmış olan antitezleri de buluruz. Oyunda, yeni bir çağın başlamasının dramatik aksiyon içinde gösterilmesi, tez/antitez/sentez bağlamında verilmiştir."

Biz Dostlar Tiyatrosu'nun Galile'sini seyrettik. Yönetmen Genco ERKAL'ın belirttiğine göre oyunun her üç yazımından yararlanarak yeni bir bileşime varılmış. Oyunda diyalektik yöntemin amacına ulaşmasını Brecht Estetiği'nin verileriyle irdeleyelim. Başta naiv bir tutumla iyi bir mesel çalışmasının yapılmış olduğunu anlayabiliyoruz. Çünkü oyun tüm ekip tarafından tartışma, eleştiri ve değiştirme koşullarıyla ele alınmış ve bu özelliklerini de oyunun bünyesinde sahne üzerinde taşıyor. Episodik anlatım ve anlatımcı yapı sağlam bir kurguyla rayına oturmuş. Seyirci sıçramalı olaylarla ve yaşantıdan betimlemeler eklenen çelişkilerle bilgileniyor ve gerekli tadı buluyor. Tül perde üzerine görüntüler, masklar, yabancılaştırma efekti olarak ustaca ve başarılı. Müzik anlatıma yardımcı. Çevre düzeni ve giysi seyredenlere alan derinliği ve olay ortamının eleştirel bir kopyasını sunuyor. Olağan gibi gözüken olaylar olağanüstü kılınarak yani onlara değişik bir gözle bakılarak, tarih içinde akışa bırakılmadan hangi sosyal ve toplumsal devinimlerin sonucu olduğu vurgulanarak anlam kazandırılıyor ve tarihselleştirme öğesi kotarılıyor.

Reddin reddi, genel içinde özel, anlam birliği, çelişkinin boyutları ve bilmenin pratikleşebilirliği gibi temel özellikler kullanılarak diyalektik örgü kuruluyor. Toplumsal gestus ve göstermeci oyunculuk Dostlar Tiyatrosu ekibinin oluşturduğu uyumlu takım oyunculuğu çalışmasıyla oldukça iyi bir düzeyde tutturulmuş.

Galile'nin kişiliğinde aydının eleştiri ve özeleştirisi yapılmakta aynı zamanda. Galile'nin bir suçlu kahraman yönüne sahip olduğu, midesine olan düşkünlüğünün ön palana çıktığı ve bilim zevkiyle atbaşı gittiği olgusu başta G.ERKAL ve diğer oyuncuların, dengeli, mesafeli tutumlarıyla ustalıkla ortaya çıkarılıyor. Öğrencisi Andrea ile, Engizisyon karşısında geriledikten sonra Galile arasında geçen kahraman-toplum ikileminde odaklanan diyalogda eleştirel bakışın kurgulanması önemli bir başarı.

Yukarıda değindiğimiz Ö.NUTKU'nun oyun hakkındaki görüşleri, bu yorumla büyük ölçüde gerçekleşiyor. İnsan derin bir soluk alma olanağı buluyor ve bunun da ötesinde Baro Han salonu gibi bir yerde dahi Türk Tiyatrosu'nda kan değişiminin devam edebileceğini, ettiğini anımsıyor. ●

ALINTILAR

(1) Hep Aranızda olacağım (Frederic Juliot Curie'nin yaşam öyküsü), Güney Göneç, Bilim ve Sanat Yayınları, 1983.

(2) Aydınlar ve Toplum, A. Gramsci. Örnek Yayınları, 1982.

ŞİİR

BEN VAR YA BEN

Tespih şakırdatmak marifet değil
Yüreğin bıyıklarını burmalı
Tuttun mu şöyle saçından hani
Bıçak kavrarmış gibi
Çekip basmalısın göğsüne
Harakiri
Sen var ya sen, ama
Yüreğin bıyıklarını burmalı
Öpmek öyle kolay değil
Baktın mı kendini görmelisin
Sızlayarak çürüyen ette
Harbiisin
Yüreğin bıyıklarını burmalı
Video seni beklemez ya
Tuvalete gittin diye
Bir bira daha
Kaçıracaksın şu hatunu
Gözleri baygın
Yüreğin bıyıklarını burmalı
Biniyor bir Mercedes'e
Önce bir bacak, sonra diğeri
Sarışın
Apış arası
Yüreğin bıyıklarını bursa daa...
Kapalı

PIR...PIR...

Pırrr.....
Uçuverdi bir kuşçağız
Yüreğinin sesi miydi neydi
Kanatlarıyla söylediği

DALKAVUK

Kara gözlerinde
Yüreğinin kuyruk sallayışı
metronom gibi
Adamına göre

GECE SEFASI

kararmış göğün altında
Kara gece
Gece sefası
Böyle gecede
Bu sefa da ne

Ünal Dinçkök

3 + ∞ = MASAL

Aynamda insanoğulları yansıyor
Düşleri aynanın ardında kalmış olmalı
Bu nedenle bir aynanın
önündeyim bir ardında
Aynanın önüyle ardını ayıran ise
ince bir sır tabakası...

NEFİSE ÖZKAL

Ola ki bir gün bir çığlık duyarsın gökten. Masallardaki üç elma düşecek diye beklersin bir yerde. Çığlık bir yaratıcının çabası, çoşkuyla tarihe bakmasıdır.

Şimdi sana **3 + ∞ = Masal**'ın nasıl oluştuğunu anlatacağım. Bizim masalın başında atılır gökten üç elma. Gel gelelim ne pireler vardır ne develer. Kediler ve tesbih böceklerinin masalıdır bu... Ama istersen başlangıç niyetine her türlü canlıyı sokabiliriz içine.

İşte bir çığlık geldi gökten. 13 Nisan 1860. Belçika'nın sahil şehri Ostende'de İngiliz bir babayla Felemenk bir ananın oğlu kurbağa gibi vıraklıyor. Inga da inga. Vırak'ta vırak... Bu duygulu ana baba oğullarına James Ensor ismini koyuyorlar. Sanki daha sonra tablolara atılacak Ensor imzasını biliyormuş gibi. Yavrucak pek içli yetişiyor. Kendini resme veriyor tümüyle. Çocukluğunun kara geceleri, aydınlık pencereleri, kırmızı lambaları bir bir beliriyor resimlerinde. Görkemli tablolar yapıyor Ensor. Her biri günlük yaşantımızın değişik bir yorumu sanki. Düşsel insanları gerçek yaşama sokuyor Ensor'un fırçası. İşte bu uyum "Soytarı Wouse'un Şaşkınlığı"nda göze çarpıyor.

Bu sefer daha çocuksu bir çığlık sesi geldi gökten. Ah Paris, Paris. Tüm bunlar sana. Pencereden görüntünü çiziyor genç bir ressam. Mavi gözlü iki kafalı bir adam, kedi gövdeli bir yaratık pencereden seni seyrediyor Paris, Gördün mü? Renkler seni betimliyor. Hele iki kafalı adamın ağzındaki çiçek... Bakıver ona bir kez. Tıpkı senin rengin, Pembe...

Horozu, tepetaklak insanları, kızıllığı, balıkları bildin mi Paris? Çığlık büyüyor. Çat kapı. 7 Temmuz 1887. Dvina nehri üzerinde küçük bir Rus şehri. Vitebsk... Paris'e pencereden bakan ressamın doğduğu kent, Marc Chagall yeniden yaşatıyor yahudi mahallesini, evcil hayvanları, küçük dükkanları ve umutlu köylüleri... Zengin bir milletvekilinin gözüne giriyor Chagall. Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenimine devam ediyor.

"Rusya'ya" tablosunda, bir eşekoğluyla insanoğlu yaşam savaşımı vermektedir. Paris'in pembe gökyüzü Vitebsk'in karanlıklarına bürünmüştür.

Derler ki, Chagall bir burjuva ressamıdır. Oysa 1911'lerin bunalımı, dinin insan üzerindeki etkisi, kadınsız bir erkeğin özlemini, uçuşan aşıklarıyla yaşadığı zamanı yansıtır.

Bir çığlık duyuldu. Kadın çığlığıymış. Öyle dediler. 1945'lerden geliyormuş bu ses. Daha o zamanlar kundaklıkmış. Büyümüş, yeşermiş sevgiyle. Çılgın, çoşku dolu sesi yükseldikçe yükselmiş. Laz Bakkala, Düşçü Ismet'e, Arap'a, Nino'ya Keçi ayaklı tanrılara bağırmış.

Hey be hey! Hoş gelmişsin Nazlı Eray,

Chagall, Ensor hoşgelmişler bu dünyaya...

İşte sana "3"ü anlattım. Sonsuzu anlatmam olanaksız. Ona sen ulaşacaksın nasılsa. Ama vardığın yer bir başka sonsuzun başlangıcı olacak. Chagall'ın, Ensor'un fantastik resimlerinin yerini Nazlı Eray'ın öyküleri alacak.

Sait Faik'in insan sevgisinden de öte Eray'ın öykü evreni. Gerçeküstü görünümünde toplumun çarpık bir yönüne toplu iğne batırıyor. Yok, yok mecaz değil. Tam bir toplu iğne bu. Eray salt kendi gerçeğini benimsetmekten çok, yaşamı koyar ortaya. Bir kumarbazın zarı gibidir yaşam. Kazanır ya da kaybeder. Hepsi bu. Sorun burda başlar işte.

Hizmetçi kadınlarla ev hanımları yer değiştirir Nazlı Eray'ın bir öyküsünde. Bundan tezi yok banka müdürlerinin karıları temizliğe, günde-

likçi kadınlar da kapıcı karılarına konkene gidecektir. Ortada bir kültür sorunu vardır. Kim ne denli benimsemiştir toplumdaki yerini?

Ne Fuzulî ne de Ataç varidir Eray'ın iğnelemeleri. O bildik kapıdan girer bürokrasinin içine. Nedense milim milim açılır insanlara. Tanıdığın ve paran yoksa yamandır halin. Gazete sayfalarında iş aramaktan gayrı ne yapabilirsin ki? Her gün görülen bir ilana çarpar gözün.

Otuz yaşlarını geçmiş mazbut, iyi hal kağıdı olan, badem bıyıklı yumurta topuklu bir insan kız öpmek için aranmaktadır. Öykü insan olduklarını kanıtlamak için uzun bir bekleyişi kabullenenlerin yaşamına dairdir. Kuyruk alabildiğine uzun, bekleyiş alabildiğine erinçsiz. Seçilen insan önceden belirlenmiştir. Sokaklara dökülür onca insan. Umudu, türküsü bir gazete ilanına takılıp kalmıştır.

HitlerNietzsche'nin üstün insanı, Wagner Hitler'in uğultusudur. Bu üçlü üstünlüğün peşindedir. En güzel yöntem düşsel bir evrenle ve göz boyayıcı bir efsanede yaşatmaktır bütün insanları. Ancak böyle üstün olur, tanrılaşırsın. Lamı cımı yok... Düş kurmak bir bakıma gerçeği yaşamdan soyutlamaktır. Sana verilen gerçekler vardır. Bir de unutmaman gereken tanrısal yasaklar...

Oysa Chagall'ın evreni, insanın yalnızlığını ve yaşama çabasını içerir. Ensor akıldan geçen tüm absurdlukları fırçasına aktarır. Bir bakarsın bir çocuğun karabasanı, ya da bir yaşlının umududur renkler. Sonuçta tek boyutluluktan kurtulmuştur insanoğlu. Ensor'un ve Chagall'ın çılgın, fantastik yüzleri Nazlı Eray'ın kişileri değil midir?

Düşleri anlamak öyle görüldüğü kadar kolay değil. Yerküredeki üçlüleri çıkarmak araştırmak gerek. Kırmızı başlıklı kızlar, Rapunzeller, yedi cüceler, Gülüverler belkide sonsuza ulaşmanın ilk basamaklarıdır.

Güzel bir kuşluk vakti insan gibi yaşamak isterseniz ya da şöyle bir Eyfel kulesine tırmanmak. Eğer canınız sıkılmış çocukluğunuzun düşlerini yaşamak istiyorsanız, yumulun yaşama, Devekuşuvari değil öyle... İnsanca. Gerçekle masalı karıştırmadan. ●

RAPUNZEL

1.
kalabalıklığını özgür yaşar kar tanesi
şimdi yalnızım rapunzel
sık sık şarkılar söylerdim korkusuzca
'bana savaştan söz etme bozuşuruz,
şimdi sessizim rapunzel
bu dört duvarda kavuştu duygularım
gel beni kurtar
haydi rapunzel.

2.
ay ışığı oyunlar yapsın sarı saçlarında
korkma sarkıt rapunzel
kökleri kopacak gibi olsa da
zincirlerdir dayanamadığım
çek bulutların üstüne rapunzel
seni sevdiğimi-
sakındığımı yalnızlıktan
çekildiğimi benliğimin derinliğine
sev rapunzel.

3.
ah ne büyük suskunluk bu böyle
aydın maviliklerdesin rapunzel
içleri gözlerinin papatya,
yanakların ilkyaz gülleri
güldüğün süreçte rapunzel
geliyorum saçların yollu
nasıl bir aşk bu
anla rapunzel.

4.
alışamadım dağlar ötesi sevgisizliğe
görememek bilmeme karşın yıldızları
ordasın biliyorum dokunamamak saçlarına
beraberiz rapunzel, kıramamak zincirleri
arkana bakma görevler yapılasıdır rapunzel
al eline sevgini
aç içi seninle dolu yüreğimi
öldür rapunzel...

/ Ankara.

Yekta Kopan

KURŞUN ASKER

—Berna'ya—

ERKİN TUFAN ÖZALP

19. yy'ın ortalarına dek Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde yaşayan Bulgarlar'da Fransız Devrimi ile birlikte "ulus olma" bilinci doğdu. Devrimin yarattığı "özgürlük" düşüncesi Bulgar toplumunu da devinime geçirdi. Osmanlı Devleti'nin durumunun da bu yönde bir gelişmeyi özendirici nitelik taşıması sonucu bağımsızlık savaşları başladı. 1876'dan 2. Dünya Savaşı sonlarına dek sürdü ayaklanmalar, çatışmalar, savaşlar...

İşte bu dönem "Çağdaş Bulgar Şiiri"nin oluşumuna kaynaklık etti. Bu şiirin yaratıcıları, ortak yönleri kurtuluşçuluk ve demokratlık olan G.S.Radovski (1821-1867), D.Çintulov (1822-1886), P.R.Slaveykoy (1827-1895) ve M.Kozlev (1824-1902) gibi ozanlardır. En önemli kurucu ise betikleri tek bir kitaptatoplanan Hristo Botev'dir. (1848-1876). Gelecek kuşakların etkilendiği kaynaklar arasında yer alması kuruculuktan öte bir işlevinin olduğunu gösterir. Daha sonra, Vazov, Yavorov, Milev, Smirnenski, Vaptsarov gibi ozanlar, Botev ile birlikte Bulgar şiirinin temelini oluşturacaktır. Genellersek (aslında pek yararlı değildir ya genellemeler) lirik, devrimci ve demokrat bir yapıya sahiptir Bulgar betiği.

Bu kısa tanıtım-daha doğrusu değinim-den sonra Lubamir Levçev'e geçebiliriz. 1980'den bu yana Bulgar Yazarlar Birliği Başkanı olan ozan üstünde şu yargıya rastlıyoruz. Çağdaş Bulgar Şiiri Antolojisi'nde (1): "(...) toplumcu şiirde yeni değerler aramaya, gerçekliğin yeniden kavranmasına yönelen şiirleriyle, kuşağının öncülerindendir. Onun Mayakovski-Vaptsarov geleneği içinde sayabileceğimiz; halkın günlük konuşma dilindeki özelliklerinden, sokak konuşması vurguları ve öğelerinden yararlanan şiirleriyle, çağdaş şair, yazı odasından yeniden sokağa inmiş, kitlelerin yanında yer almıştır... Öte yandan "Uzay Çağı"nın getirdiği en yeni entellektüel sorunların yansıdığı, araştırıldığı bir şiirdir bu..."

Kurşun Asker'in (2) önsözünden alalım yaşam öyküsünü ozanın: "(...)Levçev27 Nisan 1935'te Troyan'da doğdu. Kliment Ohridsky Devlet Üniversitesi'nin Felsefe-Tarih Fakültesi Bibliyografya ve Kütüphanecilik bölümünde yüksek eğitim yaptı. 1949'da komsomol, 1961'de parti üyesi oldu. 1950'de gazeteciliğe başladı. Narodna Mladej (Halk Gençliği) gazetesinde, Sofya Radyosu da çalıştı. Literaturen Front (Edebiyat Cephesi) dergisinde başredaktörlük görevinde bulundu. 1963'te Bulgar Yazarlar Birliği'ne üye alındı. 1972'de Parti Merkez Komitesi üyeliğine seçildi. Aynı yıl halkvekili oldu. 1975-80 arasında Kültür Komitesi Birinci Başkan Yardımcılığı görevini yürüttü. 1980'den bu yana Bulgar Yazarlar Birliği'nin başkanı. Ressam Dora İvanova Bonevo'yla evli. İki çocuğu var."

Dünyaca ünlü bir ozan Levçev, Betikleri Almanya, Suriye, Peru, Sovyetler Birliği, Fransa, Brezilya, Yunanistan, Macaristan, Polonya, İtalya, Kanada, Finlandiya, Hindistan, Çekoslavakya, Türkiye ve Küba'da kitap olarak çıkmış. Kurşun Asker'de seçme 30 betiği yer alıyor.

Betiklerinde işlenen en önemli temalardan biri "özgürlük". (Çağdaş Bulgar şiirinin özgürlük yolunda doğmasının etkisi olsa gerek). Özveri de gerekiyor. Kan verilerek 'ödeniyor' özgürlük. Şiir de bu ortamda yazılır işte: "Şiir dediğin

korkunç bir özgürlükte yazılır
sonsuzluğun kan bağışçıları eliyle."

(Ozan, S.15)

Buna karşın sürekli özgürlük sağlanamıyor ne yazık ki:

"Soruyorlar
iğneli bir dille bana
Nasıl bağdaştırıyorum
o kuru görevsel işlerimi
özgürlükle
ve boynumu sıkarken şu yaka
nasıl söylüyorum türkülerimi....
Yanıtım sıcacık
ve hep güleryüzlü hep:
"Herkes gibi..."

(Foucault'un Sarkacı, S.34)

'Bacım' derken özgürlüğe (Özgürlük, S.80),bir kez daha anlıyoruz gözündeki değerini. Ana-babasıdan kalmış o da...

Devrimci bir ozan Levçev. Bulgar devrimine yürekten bağlı. Betikleri de bu niteliğinin göstergesi durumunda. Önemli bir işlev yüklüyor şiire.

"doğal yeteneğin ürünü olun şiirler
ve öncüye öncülük edin hep"

(Kurşun Asker, S.18)

İnançlı, kararlı yapısı ayrı bir güç katıyor betiklerine:

"İnancımın gözlerini derseniz
kapamış değilim hiçbir zaman
en kötü günlerimde bile!"

(Yılbaşı Konuğu, S.52)

İşte burada, halkına olan bağlılığına, halk sevgisine değinmek gerekiyor. Tam anlamıyla 'halkının insanı' Levçev:

"ölesiye bağlı kaldık yiğit halkımıza,
damlası bile eksilmedi sevgimizin."

(Yasa, S.25)

Bireysel duygulanımları da toplumsal şiirine kaynaklık ediyor. Halktan biri olmanın verdiği olanağı iyi değerlendiriyor ozan.

Ama yalnızca, "Bulgar şairi" diyemiyoruz Levçev'e. Aynı zamanda dünyamızın ozanı. Bizim ozanımız. Şili'yi, Paris'i, Grenada'yı da soluyoruz betiklerinde. Bireysel duygulanımları da "bizden" olduğunun kanıtı.

(Yalnızca "dünya ozanı" demek de yetmiyor onu

tanımlamamıza! Kemal Özer'in birkaç kez vurguladığı gibi "çağdaş" bir "dünya ozanı".)

Yine, gündelik yaşamdan yararlanırken de 'bizim' oluveriyor:

"Buyurun işte.
Tam geceyarısı.
Zırrr telefon.
Sesi kargadan beter.
Bölüyor uykumu ortasından."

(Kurşun Asker, S.16)

Yer yer özdeyişsel dizelere rastlıyoruz:

"Bizi
dostlarımız unutabilirler
-bu olağan-
ama düşmanlarımız
hiçbir zaman!"

(Kurşun Asker, S.18)

Güçlü bir söyleyişi var, sokmak istercesine her dizeyi kafamıza. Lafı evirip çevirmeden, dolandırmadan koyuveriyor önümüze. Doğru bildiğini 'açık açık' söylemekten kaçınmayan imgelerin gölgesine sığınmayan bir ozan.

Lirizmi de buluyoruz betiklerinde. Duygulanıyor tuğla pişirilmesinden. Çağrışımlar uyandırıyor çıkan koku. Anıları canlanıyor... Ya da yıldırımsavarları düşünüyor bir başka betiğinde...

Öyküleme şiirlerinin çoğunda görülüyor. Ancak şiirselliği ezmiyor bu Kemal Özer'in de belirttiği gibi. Şiir de çıkmıyor üste. Başarılı kaynaştırımıyla özgün bir bileşime varıyor ozan.

Daha geniş açıklamalara, çözümlemelere girişmeyi gereksiz -hatta zararlı- buluyorum. Şiiri şiir yapan okurun yorumudur bir bakıma. Ve kimsenin 'yorumlama özgürlüğü'nü kısıtlamaya hakkım yok bence.

Çeviride izlenen yolu şöyle açıklıyor Kemal Özer: "Fahri Erdinç'in Bulgarca'dan yaptığı çeviri, ozanla yapılan işbirliği dolayısıyla, hem seçme bakımından temsil gücü olan örnekleri bir araya getiriyor, hem de birtakım çeviri zorluklarını göğüslemeyi olanaklı kılıyor. Yukarıda değindiğimiz Slav kökenli ritmi Türkçeye aktarmanın elbette oluru yoktu. Ama onun dışındaki biçimsel özellikler aslında en uygun Türkçe karşılıklarına kavuştu. Benim katkım, bunu daha önceki ortak çalışmalarımızda olduğu gibi, Erdinç'in yaptığı çeviriye Türkçe işlerlik, yeni söyleyiş birim ve biçimleri aramak oldu. Ozanın kimliğini ve kişiliğini yakından tanımam, şiirini kendi şiirimden ayırmayacak ölçüde sevmem, bu çalışmayı daha çoşkulu, daha verimli kıldı."

Son olarak, Kurşun Asker'in kitaplığınızda bulunması gerekli bir yapıt olduğunu belirteyim. Bir 'dünya' ozanı var karşımızda, daha önce de değindiğim gibi. ●

(1) Çağdaş Bulgar Şiiri Antolojisi-Ozdemir Asaf, Ataol Behramoğlu - Adam Yay.
(2) Kurşun Asker- Lubomir Leçev- K.Özer, F.Erdinç - DE Yayınevi

ŞİİR

KAHRAMANLIK GECELERİ VE BAZI İTİRAFLAR

Gün bitimi beni tüketme
Üstüme varmayın acılar
kahramanlıklara fazla gelir ömrüm

Ey baş ucumdaki okçu başı
sivriltip gerersin usulca ölümü
Kahraman değilim bakma sırtımın deli gömleğine
veya şair olduğumu yalan söyler gazeteler
Korkağım, beterde bir alçak
Lastikten ürkerim çünkü
Çünkü duvara çakılır bilirim çiviyi

Sigara gözlerde söndürülmez bilirim
Gün bitimi şeytanın yerini söyleme bana
Bir o kaldı sorulmadık
Lokmalarımı saydılar yemekte
Değnekler kırıldı üstüme
anama selam eder gibi sövdüler
Kahraman olamadım yinede
Gün bitimi, gün bitimi bıraksınlar beni artık
Kollarımda güneşler ısıtmaya yatayım
Dostça bakmayı öğretecekken ölüme
Gecelere uyanmayım böyle zamansız...

USUMDA SEN VARDIN

Bakışlarına
örümceklerin ağ ördüğü
taş duvarları düşmüş kentin
Uçur yüreğinin
gülce sevdalar taşıyan kuşlarını
Düşeceksen umuduma
çiğce serin, güneşce sıcak
karanlık bakışlar boğmasın gözbebeklerini
Gün erer
-başımızda uçurtmalar uçar
sevişir saçımız toprakla
ve yürür göğsümüze cemreler
pencereme sevdan kuşları konar-
Sevgilim sevgilim
Yalnızdım
Kentin kösnül sokaklarını dolaştım.
Arka sokaklarda tomurmuştu ilk yaz gülleri
dermeğe kıyamadım
usumda sen vardın...

ŞEVKET AKTAŞ
İ.Ü. Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

"İnsana dair hiçbir şey bana yabancı değildir"

"Son olarak da yaşam sevgisinin gelişmesinde önemli bir koşul da 'özgürlük'tür. Ne var ki kısıtlayıcı siyasal zincirlerden 'özgür olmak' yeterli bir koşul değildir. Yaşam sevgisinin gelişebilmesi için birşey 'yapma' özgürlüğü gereklidir: Yaratma ve kurma özgürlüğü, şaşabilme ve göze alabilme özgürlüğü. Böyle bir özgürlük için etkin ve sorumlu bir birey gereklidir; tutsak ya da makinada iyi yağlanmış bir dişli olan birey değil."

- Erich Fromm. "Sevgi ve Şiddetin Kaynağı" -

OSMAN FİDAN

İlk sayıda Tunca Arslan imzalı yazıya gecikmiş bir yanıt. Yazı Selim İleri ile ilgili. Onun anlayışları, kimi ve neyi yazdığı vs.. Dolayısıyla farklı bir yaklaşımla ve daha geniş irdelemeyle bir yanıt vermek, kuşkusuz en doğalı...

Ama yazıda benim ilgimi çeken asıl yer, başlığıdır. Çünkü başlıkta Sartre'ın bir sözü yer almış ve Selim İleri, Sartre'a karşıt olarak konarak bir başlık oluşturulmuş. Yani S. İleri, Sartre'a -bugünün popüler bir deyimiyle- *"alternatif"* olarak getirilmiştir. Dolayısıyla, yazıyı irdelemeden önce başlıktaki temel anlayışını incelemek gerekiyor.

Ülkemizde böylesi yaklaşımlara yeni rastlanmıyor. Birçok yazıda, çeşitli tartışmalarda, yersiz ve sağlıksız bir şekilde bazı kavramlar başka bazı kavramların karşısına konmuştur. Birey-toplumun; toplum-bireyin; bireysellik-toplumsallığın, toplumsallık-bireyselliğin; duygu-mantığın; mantık-duygunun; bugün-yarının, yarın-bugünün; gülmek-ağlamanın, ağlamak-gülmenin; kuram-kılgının, kılgı-kuramın... Bence yazıdaki temel anlayış da böyle bir genel anlayışın yansıması. Sözkonusu yazının çerçevesini aşmadan yanıt vermeye çalışacağım.

SARTRE'IN GÖRÜŞLERİ: Sanırım Sartre'dan sözetmek gereğine siz de hak verirsiniz. Jean-Paul Sartre, tanrı-tanımaz varoluşçuluğun özgün bir temsilcisidir. Varoluşçu felsefe, araştırmasına temel olarak bireyi tümüyle alır, bireyin yaşamdaki hiçbir duygusal ve tutkusal tepkisini dışlamaz. Soyut ve önsel (a priori) dizgelerden değil, somut ve yaşanmış olandan hareket eder.

Sartre'a göre, insan kendini nasıl yaparsa öyledir. Yani insanı önceden belirleyen ve ondan önce varolan bir öz yoktur. İnsanı bir araçtan ayıran da budur. Bir araç yapmaya kalksak, önce onu zihnimizde tasarlar ve nasıl bir araç olacağına karar veririz; aracı bu tasarıya göre yaparız. Demek ki aracın varoluşu bizim belirlediğimiz özüne uygun olur.

İnsan ise, aynı zamanda "kendisi için" de vardır. O yüzden insan, kendini seçer. Önce kendisini tanır ve kendisini tasarılarıyla sürekli oluşturur. Giderek özünü elde eder. Kendi varlığından kendisi sorumludur. Seçişlerinden sorumludur. Ama aynı zamanda herkesten sorumludur.

İNSAN ANLAYIŞI, KOŞULLAR VE ÖZGÜRLÜK SORUNU

Sartre'da temel değer, insandır. En büyük erdem de içtenliktir. O, insanı somut olarak ele alır. Belli bir insan kalıbı, Platongil ideacı yaklaşımı yoktur. İnsanı düşüncesi içine hapsetmez; onu her yerde, işinde, evinde, sokakta, yaşamın her alanında arar. **Somut insanları, bir sülfirik asit eriyiği içinde çözündürmez; tersine insanları derinlemecine inceler.** Bunun için psikoloji ve psikanalizden yararlanır. Yazınsal yapıtlarında ruhçözümlemesi yöntemiyle inceden inceye irdeler.

Sartre'a göre, insan, hangi koşullar içinde bulunursa bulunsun kendini aşabilir. Aşmak, kendini değiştirmek, anlamaya bağlı bir eylemdir. Kişinin, kendisinin olan tek gerçeği edimleridir. Ve kişi *"özgür olmaya mahkumdur"*. Tüm toplumsal değerleri yadsımalı. Sarılacağı tek değer **özgürlüktür**. Sartre da praxis kavramı; amaçlı insan etkinliğinin bütünüdür. Yani insan sürekli ileriye atılarak, gerekçeli edimlerle kendini oluşturur. [Etkin birey anlayışı.] "**İnsanın bütün kaçamakları boşunadır;** *durumundan ne tanrılar sorumludur, ne de ilk günah, ne kalıtım ya da çevre, ne soy, ne sınır ne de anne baba, ne yanlış eğitim, ne dadı, ne öğretmen, ne bir itilim ya da bir eğilim ne bir karmaşık duyu, ne de bir çocukluk yarası... Bir kez daha evrende tek başınadır. İnsan* **içinde bulunduğu durumdan sorumlu**, *aşağılarda kalacak gibi görünmekle birlikte yıldızlara erişebilecek ölçüde özgür."*(1)

İnsan korkak olmayı da, kahraman olmayı da seçebilir. **Katı gerekirci yaklaşımları eleştirerek**, insanın kendi durumuna çeşitli gerekçeler uydurmasına karşı çıkar. korkak bir insanın korkaklığından Sorumlu olduğunu söyler. Onun korkaklığı beyninden, beden yapısından veya çevresinden ileri gelmez. O kendisini edimleriyle korkak olarak yaratmıştır.Korkakya da kahraman olmak insanın elindedir.

KAPİTALİZMİ ELEŞTİRİSİ: Sartre, romanlarında bunalımlı, acı

→

çeken, birliktelikleri başaramayan, güçsüz, umutsuz insanları işler. Sartre'ın kahramanları yaşamı ve dünyayı yorumlamaya çalışırlar, ama birşeyleri değiştirmek için güçsüzdürler; güçsüzlükleri inançsızlıklarından ötürüdür.

Peki, bireyin sürekli etkin olmasını, geleceğe yönelmesini, tepeden tırnağa özgür ve sorumlu olmasını savunan Sartre, niye böyle tipleri işler? Çünkü Sartre, kapitalist dünya içinde, insanoğlunun yalnızlığını, bırakılmışlık, tedirginlik ve boğuntu içinde çırpınışını, gerçek insan varlığı ile yapay ve düzmece varoluş arasındaki karşıtlığı ve yırtılışı; insanın gerçek varoluş arayışını dile getirir.

Sartre'a göre: "**İnsan içten kilitlenmiş bir durumdadır**, *kendisini saran bu duvarlardan kurtulamamakta ya da bir başka deyişle duvarlarla kuşatılmış olduğunu bilmektedir. Bütün bu duvarlar, tek bir hapishane oluşturmaktadırlar, bu hapishane,* **tek bir yaşam, tek bir edimdir.**"*(2)*

BAZI ANLAYIŞLARI ELEŞTİRİSİ

Öte yandan, **basit ekonomist indirgemeleri** de eleştirir. İnsanın salt iktisadi ve toplumsal koşullarla açıklanmasına ve *"koşullu tepkiler toplamı"* olarak görülmesine karşı çıkar. Bireyin öznel gerçekliğinin ve bireysel varlık olgusunun yadsınmasını eleştirir. Kişinin hem tarihsel konumu hem de bugünün anlamı içinde tüm olarak belirlenmesi gerektiğini söyler. *"... Eşyaların, metanın ve paranın vb. arasındaki soyut ilişkiler, insanların birbirleriyle olan dolaysız ilişkilerini örterler ve koşullandırırlar, böylelikle de makineler, mal dolaşımı vb. iktisadi ve toplumsal oluşu belirlemiş olur. Bu ilkeler olmaksızın, hiçbir tarihsel ussallık yoktur.* **Ancak yaşayan insan olmazsa da tarihten söz edilemez.** *Varoluşçuluğun nesnesi, "... toplumsal alandaki, sınıfındaki, toplumsal nesneler ortamındaki ve öteki özgül insanlar arasındaki* **özgül insandır**, *varoluşçuluğun ele aldığı konu, işbölümüyle sömürünün yolaçtığı, saptırılmış araçlar aracılığıyla yabancılaşmaya karşı savaşım veren ama* **herşeye karşın direncini yitirmeksizin güç kazanan, yabancılaştırılmış, şeyleşmiş, aldatılmış bireydir**. *Çünkü diyalektik bütünleyiş, iktisadi kategorileri olduğu kadar, edimleri, tutkuları, işi ve gereksinmeleri de kuşatmak durumundadır..."*(3)

"BAŞKALARI CEHENNEMDİR"

İşte yazının başlığına geçen bu saptamanın özü budur. Sartre, kapitalist dünyanın, insanı öğüten çarklarının, insanı insana yabancılaştırdığını -yalnızca iktisadi yabancılaşma değil-; dolaysız ilişkileri yoketiğini, insanı edilgenleştirdiğini ve giderek robotlaştırdığını söyler. Bu toplumsal durum insanlar için *"cehennem"* yaratmaktadır. *"Yaşamın acımasızlığı"* gerekçesine sarılarak katılaşan insanlar birbirlerine "cehennem azabı" çektirmektedirler.

Sartre, birey açısından dış dünyadaki *"cehennem"* olgusunu görmüş, bunun nedenlerini inceleyip saptamış, buna karşın bireye Buda gibi dünyadan el çekmeyi değil, dünyaya ve yaşama bağlanmayı öğütlemiştir. İnsanı bir aracıya başvurmaksızın kendini anlaması, özünü bilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kendisini anlayan birey, başkalarını da anlayacaktır. Böylelikle içine kapanmayacak, etkin bir şekilde sağlıklı birliktelikler kurmak için uğraşacaktır.

"Gerçek olan tek ilişki insanla insan arasındaki ilişkidir." Bu dolaysız ilişkileri kuracak olanlar ise düşünen, yaşama anlam yükleyen, kendi özdeğerlerini yaratmış, insansallığı iliklerine dek duyan, kurtuluşun asıl kendi çabalarıyla mümkün olduğunu bilen etkin ve yetkin bireylerdir. Böyle bireyler sürekli *"insan"ı arayacaklardır. Çünkü "insan insanın geleceğidir"*. Böyle dolaysız ilişkilerde bireyin öznelliği ve somut özellikleri yadsınmayacaktır.

Sartre, kollektiflik ve dayanışma üzerine du şunları söyler: *"Kavgada arkadaşlarıma her zaman güvenirim, yeter ki bu arkadaşlar benimle birlikte somut ve ortaklaşa bir döğüşe katılmış olsunlar,* **az çok denetleyebildiğim** *bir parti ya da topluluk içinde birleşmiş olsunlar. Öyle bir parti ya da topluluk ki, içinde 'savaşçı' diye benim de adım anılsın, her an onun yaptıklarını, girdisini çıktısını adamakıllı bileyim. Bu durumda, bir partinin birliğine ve buyrultusuna güvenmek, tıpkı trenin raydan çıkmayacağına ya da tramvayın tam vaktinde geleceğine güvenmek gibidir... Sözgelimi, Rus devriminin ilerde nereye varacağını bilemem.* **Bu devrim ille de işçilerin zaferini sağlayacaktır diyemem...**

İnsan özgürdür çünkü, yarın ne yapacaklarına özgürce kendileri karar verirler. **Olur ya, bakarsınız, ben göçüp gittikten sonra faşizmi kurmaya bile kalkarlar!** *Üstelik birtakım ödlek ve gevşek kişiler de buna göz yumarlar. Bizim için bunca iğrenç olan faşizm, o zaman insancıl bir gerçeklik haline gelir."(3)*

Sartre, çok genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığım bu düşüncelerini yaşamına geçirmiştir. Düşüncelerine yaraşan bir namusla horgörülenden ve sömürülenden yana çıktı. *"Toplumsal önemi olmayan"* bireyin onurunu kurtarmaya ve insanca bir yaşamın gerçekleşmesi için tüm gücüyle çalıştı. İnsan değerleri ve özgürlüğü, çiğneyen herkese karşı ve çiğnenen her yerde savundu. Çağına karşı sorumluydu.

İnsanlık ve özgürlük düşmanı Hitler faşizmine karşı sıradan bir er gibi savaştı. Tutsak olarak bulunduğu Nazi kampından kaçmayı başardı: Fransa'da Hitler'e karşı direnen güçlere katıldı -o sıralarda solcu bir gazete *"direnmek ihanettir"* diyordu- faşizme karşı sürekli savaştı.

Sovyetlerin 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslavakya işgallerini şiddetle kınadı, bu trajedik olaylarda Sovyetler'e karşı özgürlüğü savundu.

Aynı şekilde 1970'li yıllarda ABD'nin Vietnam ve diğer bir dizi işgalini ve katliamlarını şiddetle kınayarak mücadele etti.

En son, ölümünden kısa bir süre önce Sovyetler'in Afganistan'ı işgal etmesini, Batıda'da ilk kınayan düşünce adamı oldu.

1968'de Fransa'daki öğrenci hareketlerinin akıl hocalığını yapan Sartre tüm özgürlük bildirilerine ilk

→

imzayı atmış, uluslararası imza kampanyalarını yürütmüş ve 70 yaşında sokakta bildiri dağıtacak kadar özgürlüğe bağlanmıştı.

YAZIDAKİ BAZI ANLAYIŞLAR VE SELİM İLERİ

Yazıda sevgisizlik, umutsuzluk, bunalım vb. kavramlar bir bireyde bulunmaması gereken kavramlar olarak belirtilmiştir. Oysa yaşamı nasıl çokboyutlu olarak değerlendirip, yaşamın diyalektiğinden *"zıt yönleriyle yaşam hüznü ve coşkusuyla yaşam"*ı anlıyorsak, bireyi de bu çokboyutluluk ve olumlu-olumsuz nice yaşam olayının içinde kabul etmemiz gerekir.

Selim İleri'nin sürekli yaptığı yalnızca yaşam tanıklığı değil, aynı zamanda yaşamı savunmaktır. Yapıtlarında yaşamın çokboyutluluğunun, yaşamın merkezine bir tek etkinliğin -aşk, iş, okuma, konuşma, siyasa.. vb.- konulamayacağını ve insanların hem kendilerinin, hem de başkalarının yaşamlarını nasıl öldürdüklerini, yaşam sevinçlerini nasıl tükettiklerini anlatmaya çalışmıştır.

TOPLUMSAL YAPIMIZ VE "BİREY" OLGUSU, İNSAN İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin toplumsal yapısı, sınıfların birbirinden kesin sınırlarla ayrılması biçiminde oluşmamıştır. (Bunun tarihsel ve ekonomik nedenlerini irdeleyecek değilim.) Dolayısıyla giderek birey olgusunun ortaya çıkması da sözkonusu değildir. Kendisini toplumdan ayırt edip, sorular sorun, varolanı köktenci bir şekilde eleştiren, yani *"göbekbağını toplumdan koparan"* birey olgusu yoktur.

Osmanlı toplumunun geleneksel değerlerinin de sürdüğü toplumumuz bir toplumsal kimlikten yoksundur. Bu yüzden toplumun geçirdiği değişimler bireyleri daha çok sarsmaktadır. İnsanlarımız kendilerini ve birbirlerini tanıyamamaktadırlar. Ayrıca kendin olma, kendisini yaşayabilme ve bireyselliğini gerçekleştirme anlayışlarına sahip olamamaktadırlar. İnsanlar çeşitli insan ilişkilerinde bulundukları öbeğe bağlanmakta, özdeşleşmekte ve öbeğin gücünü kendi güçleri olarak görmektedirler.

S. İLERİ'DE "YAŞAM", "İNSAN" VE "İNSAN İLİŞKİLERİ"

S. İleri, genel olarak yaşamı ve insanı irdelemekte, sorular sormakta, yanıtlar aramaktadır. Bunun yanında kendi yurdumuzu (kurumlarıyla, toplumsal yapısıyla) kendi insanımızı, yurdumuzdaki insan ilişkilerini ve özellikle bir anlamda "bilinç potansiyelini" barındıran bir öbek insanı incelemektedir.

"Sevgili ve acıklı yurdumuzda, birçok nedenden dolayı köklü insan ilişkileri kurmak olanaksız gibidir. Bu yüzden büyük çoğunluk gelgeç ilişkilerle yetinir ve bunu, yerine göre, aşk, dostluk, hatta yoldaşlık sanır. **Gelgelelim aşklar bakımsız, dostluklar çıkarcı yoldaşlıklarsa bir dönemeçte bütün ihanetlere açıktır (açık olabilir).** *Suçlamalarım benim dışımdaki kişilere değil yalnızca; aşklarda, dostluklarda, benzeri bütün insan ilişkilerinde hem arkadan vurdum, hem de vuruldum"*(5)

S. İleri, tüketim toplumunun bireylerinin yaşamın en temel ve insanca değerlerini nasıl tükettiklerini; tüketmelerinin sonucunda nasıl vahşi bir yalnızlığı yaşadıklarını anlatmaktadır. **Bir insanın en derin acılarına yine insanların neden olduklarını** söylemektedir. İlişkiler sığ, gülücükler sahte, dostluklar aldatıcıdır. İçiçe bir şekilde yaşanan yalnızca mutsuzluk, pişmanlık, nefret ve kirletme arzusu... İnsanlar sevgileri öldüren birer "katildirler".

Bu genel durum içerisinde bireye *"yeryüzü ölçüsüz kertede acı çektiriyordu"*. Çeşitli koşulların acımasızlığı ile insanlar herkes gibi davranıyor, herkes gibi güzellikleri yokediyorlardı. Herkes *"herkes"* gibi *"yaşıyordu"*. Katılıklar yaşam biçimine dönüşmüştü.

İnsanlar sonsuz özveri, sonsuz acıma duygusu, sonsuz ve sınırsız sevgi yeteneklerini yalnızca kitaplarda okuyup, şarkılarda dinlemişler, tiyatro ve sinemada izlemişlerdi. Ama kendi yaşamlarında bu kavramlara yer yoktu. S. İleri bunun nedenlerini soruyor. Kendisi de nedenlerini irdeliyor; ama kesin belirlemelerle yanıt vermiyor. Çünkü, İleri'ye göre, sanat yapıtından kesin bir çözüm beklemek -bir anlamda reçete istemek- ancak bizim yurdumuzda rastlanan bir olgudur. Kendisi **belirlenmemişliği** savunur ve şunu söyler: *"Metindeki belirlenmemişlik, okuru düşünmeye ve duyumsamaya çağırır."*(6)

Eksik olan neydi insanlarda? En başta paylaşma duygusu eksikti, özellikle acılar paylaşılmıyordu. Gündelik yaşam, insanların insanca yanlarını törpülüyordu, yürekler pas tutuyordu. **Herkes rolünü oynuyordu, maskesini iyi uydurarak.** Ve sorgulama yoktu. Hiç kimse yaşamı, yaşadıklarını ve hiçbir şeyi sorgulamıyordu.

ÇIKIŞ ARAYANLAR YOK MU?

"Varsın, başkaları istedikleri gibi saklasınlar özvarlıklarını, çaresizliklerimize, içimizde bastırdığımız çirkin yanlarımıza bir çeşit maske takalım, vız gelir bana. Madem bu dünyanın bayağılıklarından arınmak istiyorum, kendimi saklamayacağım."(7)

Bunları söyleyen insanlar da var S. İleri'nin yapıtlarında. Bunları söyleyen de yaşıyor çeşitli acıları, bunalımı, karşılıksız aşkları, tükenişi... Ama o bir çıkış arıyor, ilişkilerini ve yaşamı sorguluyor, kendini tanımaya çalışıyor. İnanmadığı şeyleri inanıyormuş gibi yaşamak istemiyor. Toplumsal değerlerin tümünü yadsıyarak, toplumdışılığı benimseyebilmeyi de düşünebiliyor. Elbette S. İleri, onun çözümünü belirlemiyor, çünkü zaten böyle bir sorgulama yapabilen insan, iliklerine kadar sarsılarak değişmek istemektedir.

Toplumla birey içiçe şeylerdir. Bozukluklar birinden diğerine geçiyordu. *"Belki de bütün ilişkilerimiz bir dış görünümden ibaret. Bu yüzden acılarımıza ikide bir de yabancılaşıyoruz, iç dünyamızdaki fırtınaları dile getirecek cesareti bir türlü taşımadığımızdan. Onları dile getirmedikçe de, bireysel sorunlarımız çözümsüz kalıyor ve biz, her türlü çılgınlığımızı toplum adına kusuyoruz.. Belki de..."*(8)

S. İLERİ'NİN "BAZI ANLAYIŞLARA" GETİRDİĞİ ELEŞTİRİ

S. İleri, geçmişte herkesin *"toplumcu"* olmakla övündüğü zaman-

→

larda bireyin acılarını, sıkıntılarını dile getirip, yaşamın tüm insanlar için güzel hale gelmesi için yazmıştır. Bu arada şimşekleri üzerine çekmiştir.

S. İleri, sırtını siyasi veya ekonomik bakımdan egemen çevrelere dayayan yazarlara karşı çıkmış, onların zaten kendilerini yaşamalarına olanak olmadığını ve *"birey"* diye bir sorunları bulunmayacağını belirtmiştir.

"Bireyin iç dünyasıyla ilgilendiğim, roman kişilerinin iç dünyasına sızmaya çalıştığım doğrudur. Ama ben bu iç dünyayı, ... her zaman somut toplumsal gerçeklikle betimlemeye didindiğimi sanıyorum"(9)

S. İleri, kaba toplumcu anlayışları da eleştiriyordu. Çünkü bu anlayışlar insana mekanik yaklaşıyor, birey olgusunu yadsıyordu, daha önemlisi yurdumuz insanını tanımıyordu - oysa ne denli karmaşıktı insanımız-.

Kaba toplumcu anlayışlar, herşeyi ekonomist anlayışlarla açıklıyorlar ve toplumun değişmesiyle sorunların çözüleceğini söylüyorlardı. Hatta bazıları, bunu yalnızca kendilerinin başarabileceğini belirtecek kadar ileri gitmişlerdi. S. İleri ise geçmişte yaşamla birlikte birbirlerini de tüketmiş ve yoketmiş olan çevrelere şu yanıtı veriyordu:

"Birbirimize bile iyi davranmıyoruz. Yakın, küçük çevre. Az çok herkes birbirini tanıyor, ama düşmanca. Rezaletler, karışıklıklar yedeğinde cinayetleri getirecektir tabii. **Yalnızca iktisadi sorunlarla uğraşıldı, psikoloji unutuldu.** *Cinayetler, iktisadi nedenlerle işlenmiyor, yine de o nedenlere sığınmayı yeğliyoruz. Taşkınlık, uygunsuzluk bütün davranışlarımızı belirliyor da ruhsal sarsıntıyı hâlâ yadsıyoruz."*(10)

S. İleri, toplumsal talihsizliğimizin asıl nedenlerinden birinin susmayı erdem saymamız olduğunu söylüyor ve şu saptamayı yapıyor:

"Yalnızca gününü çalışmadan, el verse salt eğlenerek, düşünmeyerek, hayvan gibi maddi ihtiyaçlarını gidererek yaşayan **bir orta sınıf var:** *Kamuoyu bu burada. Bundan güç değil, alçaklık doğar. Biz de o sınıfın kişileriyiz. Yaşayışımızla düşüncelerimiz boyna çelişiyorsa, başka bir neden aramamak gerekir."*(11)

YAZIDAKİ "İNSAN" ANLAYIŞI

Yazıda şöyle denilmektedir: *"'Küçük oba'nın bireyleri'ni yaratan nedenler toplumsal koşulların nedensonuç ilişkisinde yatar... toplumu değiştirecek ve 'küçük oba'nın bireyleri'ni kurtaracak bir dönüşümü de getirir. Bu dönüşüme inanır, bambaşka insanlar(!) tarafından yapılacağını görür... Ancak bu bambaşka insanların gerçekleştirdiği dönüşüm kurtarabilir 'küçük oba'nın bireyleri'ni."*

Anlaşılan bu anlayış da kaba anlayışların biraz incelmiş bir hali. Yine katı gerekircilik ve yine basit ekonomist indirgemeler. Yazara göre bambaşka insanlar çıkacak, toplumu değiştirecek olan dönüşümü gerçekleştirecek ve *"küçük oba'nın bireyleri"*ni de kurtaracak.

Bireye inanmayan, insan psikolojisiyle ilgilenmeyen anlayışlar toplumun değişmesini **sihirli bir değnek** gibi görürler ve bu anlayışlar insana güvenmediklerinden Platon'un idealara gibi *"ideal insan"* ararlar, prototipler çizerler. Oysa yazar da çok iyi bilir, bu anlayışlarla birçok ülkede toplumsal yapı değiştirilmiştir, ama hiçbir sorun çözülmemiştir. Hepimizce bilinen o ülkelerde insana karşın insanı değiştirmek mümkün olmamış ve o ülkelerdeki prototipler -ideal yöneticiler- *"Sibirya'lar"* yaratmış ya da *"Kültür Devrimleri"* yapmışlardır. Değiştirilemeyen insanlar kitleler halinde yokedilmiş ya da susturulmuşlardır. On yıllar önce söylenmiş *"kimse başkasının adına zafer kazanamaz"* sözü ise tartışmalarda *"sakız"* olmaktan öteye gidememiştir.

Yazar, bunları kendi fikri olarak söylemiş olsaydı, önemli değildi, böyle bir anlayış var zaten, derdim. Ama talihsizlik bunun S. İleri adına söylenmesidir.

Yazının başından beri S. İleri'nin anlayışlarını ve kaba toplumca eleştirilere verdiği yanıtları yazmaya çalıştım. Son olarak şunu aktarmak istiyorum:

"... konuşmak zorunda hissediyordu kendisini, konuşmazlarsa, anlatmazlarsa hiçbir şey değişmeyecekti, mutlaka değişmesi gereken bir toplumda yaşıyorlardı, **önce birey olarak değişmeliydiler...**"

SONUÇ:

Yazıdaki iki temel anlayışa yanıt vermeye çalıştım. **Birincisi, S. İleri ile Sartre'ın karşı karşıya konulması yanlıştı, ikincisi ise S. İleri'nin, yazarın ileri sürdüğü gibi,** *"prototip"***ci bir anlayışı yoktu.** Değindiğim ve değinmediğim diğer noktalar, bu iki temel anlayışın tartışılmasıyla zaten tartışılmış olacaktır. Daha geniş ve sağlıklı yorumların okuyucularca yapılacağına inanıyorum.

Bu arada şunu eklemek istiyorum. Sartre en sert eleştirileri, klasik Marksistlerden ve Katoliklerden almıştır. S. İleri ise Türkiye'de aynı şiddette eleştirileri kaba toplumcu ve dinci çevrelerden almıştır.

Aslında en temel tartışmaların yaşama ilişkin tutum ve yaşamı nasıl üreteceğimiz noktasına yapılması gerekir. Yaşamın her alanında *"alternatif"* anlayışların bitimsiz tartışmalarla bulunabileceğini ve gerçekten yaşamakla kavranabileceğini unutmayalım. **Yaşam, akla-kara arasında yapılacak bir seçiş sorunu değildir. Herşey ak veya kara değildir.**

Hem Sartre hem de S. İleri bunu anlatmaya çalışan düşünce adamı ve yazarlardan yalnızca iki tanesidir.

"Ve yalnızca 'öncüler'in, yalnızca 'büyük' adamların değil, gören gözü işiten kulağı ve insanları seven yüreği olan herkesin önünde engin bir eylem alanı uzanır."(13) ●

DİPNOTLAR:

(1) Walter Kaufmann, *"Dostoyevski'den Sartre'a Varoluşçuluk"* / De Yayınevi, Çev. Akşit Göktürk, s. 63.
(2) Sartre, *"Yöntem Araştırmaları"* / Yazko Yayınları, Çev. S. Rıfat Kırkoğlu, s. 107.
(3) a.g.e., s. 127.
(4) Sartre, *"Varoluşçuluk"* / Yazko Yayınları, Çev. Asım Bezirci s. 75.
(5) S. İleri, *"Yaşarken ve Ölürken"* s. 42.
(6) a.g.e., s. 25.
(7) a.g.e., s. 376.
(8) a.g.e., s. 420.
(9) a.g.e., s. 20.
(10) a.g.e., s. 228.
(11) a.g.e., s. 400.
(12) S. İleri, *"Ölüm İlişkileri"* s. 339.
(13) Plehanov, *"Tarihte Bireyin Rolü, s. 52 / Kaynak Yayınları.*

KİTLE KÜLTÜRÜNÜN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

ÖNSEL ÖZTOK

İnsanoğlu, varoluşundan günümüze, değişik toplumsal örgütlenmeler, farklı toplumsal ilişkiler içinde sürekli doğayı özümseme ve değiştirme savaşı vermiştir. Bu uğraş, kendi etkinlikleri yoluyla toplumsal ilişkileri geliştirip, değişime uğratmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ve bu tarihi süreç içinde insan, şu ya da bu biçimde eylemde bulunurken, kendi yaşam koşullarını, yaşam tarzını, biçimlerini de üretir. İşte, genel anlamda kültür, tarihin akışı içinde, toplumun kendi kendini yeniden üretme, yaratma eylemi sırasında ortaya koyduğu bütün maddi, manevi değerlerin ve onların yaratılması, aktarılması, kullanılmasına ilişkin araçların bütünü olarak tanımlanır. Üretimin ve yeniden üretimin temel kaynağı insan olduğuna göre, kültürün, tarihte geçmişten geleceğe doğru toplumsal ilişkilerini ve üretim biçimlerini yetkinleştirmek için eylemde bulunan bireylerin, bu çabalarının, onların yaşam biçimleri ve karşılıklı ilişkileri üzerindeki bir yansıması olduğu söylenebilir. Yani kültür, kitlelerin yaratıcı etkinliklerinin bir ürünüdür. Böyle bakınca da kültürün tarihsel bir gerçeklik olduğu ve tüm tarihsel gerçeklikler gibi, özünün ve içeriğinin anlaşılabilmesi için onu vareden sosyo-ekonomik koşulların incelenmesi gerektiği ortaya çıkar. Çünkü, kendi yaşam etkinlikleri içinde yeteneklerini, becerilerini, doğayı ve toplum ilişkilerini dönüştürme yetilerini kazanan insan toplulukları, bu güçlerini, toplumsal üretim biçimlerini değiştirmekte kullanırken, aynı zamanda, toplumsal yaşam geleneklerini, ahlâk anlayışlarını, hukuk normlarını, din, sanat, felsefe, bilim görüşlerini de dönüştürürler. Ve bu dönüşümü gerçekleştirirken de *"geçmişin kültür mirasını kendi koşullarına ve gereksinmelerine göre kısmen benimseyip değerlendirirler, kısmen de reddederler."*(1) O halde kültürün içeriği, oluşma biçimi toplumsal ekonomik oluşumların temel yapısıyla belirlenmektedir. Bu nedenle toplumsal yapıdaki sosyo-ekonomik çarpıklıklar varoldukları toplumun ulusal kültürünü bütünüyle etkilerler. Burada bir süre durup *"ulusal kültür"* kavramından ne anladığımızı genel hatlarıyla açıklamamız gerekmektedir.(2):

Tarihsel süreçte toplumsal yapılanmaya ve üretim ilişkilerine burjuvazinin hakim olduğu dönem, tarihte ilk ulusal devletlerin de kurulduğu dönemdir. Ulusal kültür kavramı da ilk kez burjuva ulus devletlerinin kurulmaya başlanmasıyla ortaya çıkmış bir kavramdır. *"Burjuva ulusların, farklı öğelerin çelişkin bir toplumsal birlik oluşturan, kültürleri burjuva ulusal kültürler olarak gelişim göstermişlerdir."*(3) Süreç içinde, toplumsal işbölümünün sonucu ulusal kültürler sınıfsal bir yapıya bürünmüşler, egemen üretim ilişkilerinin de dayatmasıyla ulusal kültüre, burjuva ideolojisi damgasını vurmuştur.

O halde ulusal kültür kavramına iki boyutlu bir yaklaşım getirmemiz gerekiyor: Burjuva uluslardaki ulusal kültürler egemen burjuva kültür politikalarınca belirlenirler, ancak, her ulusal kültürün özünde kitlelerin çoğunluğunca üretilmiş, demokratik, toplumcu bir kültürün de öğeleri vardır.

Öte yandan, burjuva ulusal kültürün evrenselleşme süreci içinde burjuvazi, bir yandan kendi kültürüne egemenliğini sürdürürken, öte yandan da etki alanı içindeki ülke kültürlerine el atmıştır. Biz *"kitle kültürü"* kavramını böyle bir etkileşmeyi anlatmak için kullanacağız. *"Kitle kültürü kültürel kitle iletişimindeki teknik araçların hızla artması ve sermayenin kültür endüstrisinde yoğunlaşması sonucunda gelişmiştir. Basın, yayın, sinema ve plak endüstrisiyle, radyo ve televizyon alanındaki büyük tekelci yatırımlar herşeyden önce, kitle kültürü ürünlerinin üretimi, dağıtımı ve tüketimini belirler."*(4) Bu örgü içinde kitle kültürünün etkisi altındaki toplumların bilim, sanat, edebiyat, felsefe, eğitim alanlarındaki başarıları uluslararası kültür pazarını besleyen plak ve film endüstrisi, radyo televizyon yayınları, basın yayın kuruluşlarının ürünleriyle etki altında tutulur. Burada ufak bir anımsatma yapalım:

"Avrupalı pekçok editör kendilerine yeni pazarlar bulmak için eski sömürgelerde şubeler açmaktadır. 1975 yılında İngiliz yayıncılar bu yoldan yüz otuz üç milyon sterlin kazanmışlardır. Bu da İngiliz kitap pazarının yaklaşık yüzde kırkını oluşturmaktadır. ABD'nin kitaptan elde ettiği dış satım geliri de üç yüz milyon doları bulmaktadır. Ancak bu sayılar içinde en ilginci okul kitaplarıyla ilgili olanıdır. Çünkü, İngiltere'nin dışa sattığı kitapların % 19'u, ABD'nin ise kitap dış satımının % 30'unu okul kitapları oluşturmaktadır."(5) Yeryüzündeki radyo vericilerinden ancak % 25'i azgelişmiş ülkelere aittir. Gerçek bu kadar da değildir. Sanayi toplumunun ideolojisini yayan ve tek boyutlu bir toplum ortaya çıkaran en etkili araç olarak saptanmış televizyon yayınları bugün ABD'li ve Avrupa'lı yayın şirketlerinin tekelindedir. Ve dünya haberleşme ağının % 80'ini beş büyük haber ajansı bölüşmüştür.

Sorunun Türk toplumunu ilgilendiren yanına ileriki satırlarda değinmek üzere şunu belirtelim:

Kitle kültürünü pazarlayan güç, etki alanı içindeki ülkelerin egemen kültür politikalarıyla işbirliği yapa-

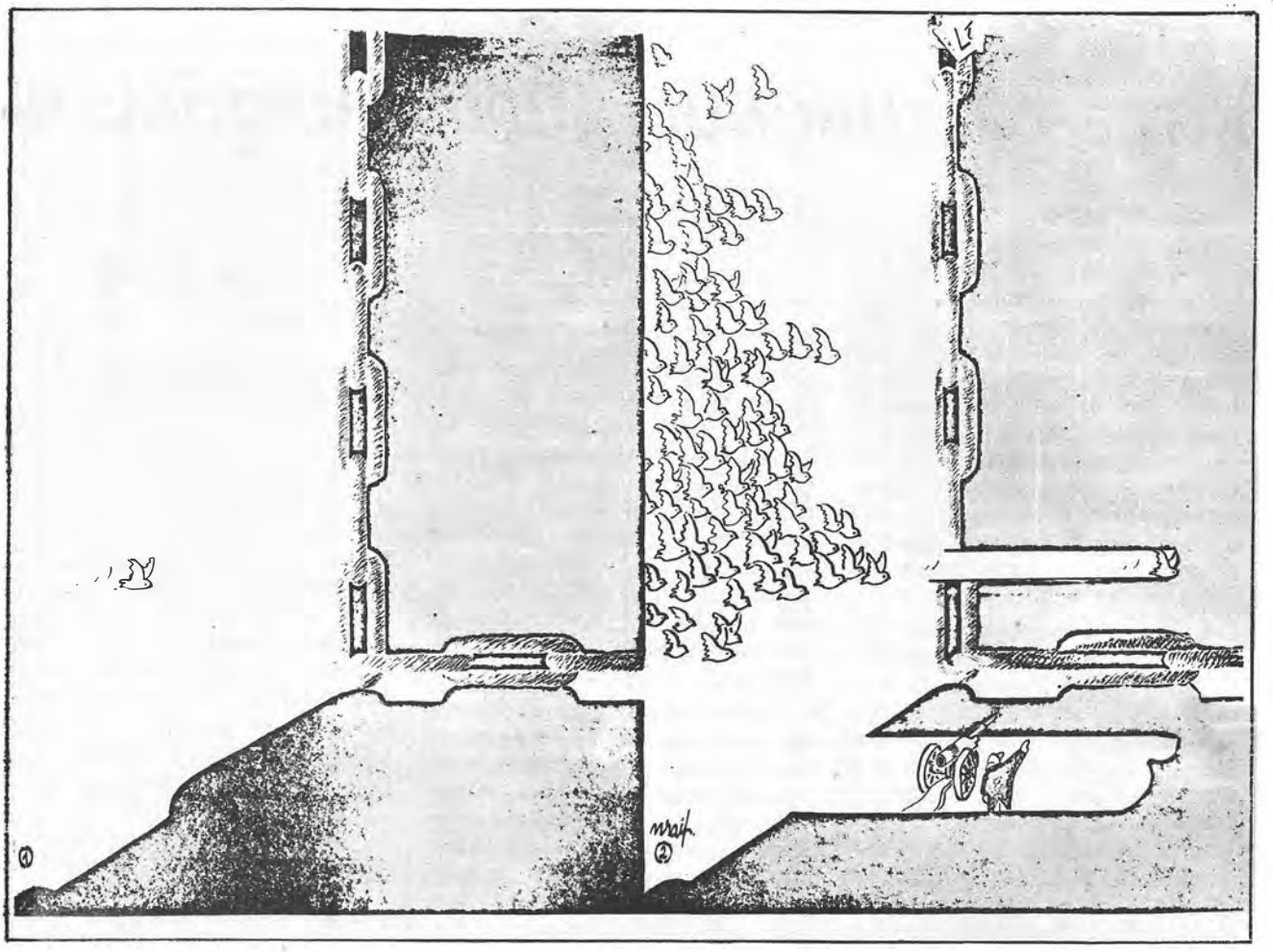

rak, ulusal bilincin gelişmesini önler, ulusal değerleri çarpıtır. Bu arada toplumcu demokratik öz de baskı altında tutulmaya çabalanır. O halde, kitle kültürünün etki alanı içindeki toplumlarda, egemen kültür politikaları, kitle kültürünü içerirken, toplumcu öze karşı da tavır alırlar. Bunu yaparken de sanatsal, estetik hiçbir kaygısı olmayan, uluslararası kültür endüstrisinin pazarladığı kitle kültürünün yarattığı kültür karmaşasını, kültür kargaşasını ulusal değerlere egemen kılarlar. Bunda tek bir amaçları vardır. Kitleleri düşünemez, üretemez, yaratamaz hale getirmek, kendilerine dayatılan biçimde düşünen *"yığınlar"* haline sokmak. Biz buna toplumun kendi kendine yabancılaşması diyeceğiz. *"Yabancılaşma, etkili ve egemen dış etmenlerin etkisiyle, kişinin insanî bütünlüğünde bir bölünme, hatta parçalanma meydana gelmesi demektir. İnsanın kendi öz değerlerinden kopması, insan olmanın olanaklarını kullanmakta yetersiz kalması bu parçalanmanın sonuçlarıdır. Yabancılaşmaya uğrayan kişi şu ya da bu yöndeki üreticiliğinde, yaratıcılığında, değerlendiriciliğinde olanakları kendi dışındaki koşullarla kısıtlamış kişidir."*(6) Ve toplumdaki bireyler, bir kez kendilerine dayatılan biçimde düşünmeye başladılar mı artık o toplumda sahte kültürel birikimlere prim verilmesi hiç de zor değildir. İşte bu yüzden de kitle kültürünün dayattığı sahte değer yargıları toplumdan katılım, destek görüyorsa, orada kültürel bir çöküşten söz etmemiz gerekir. Daha başka bir söyleyişle, toplumdaki değer yargılarında çarpıklaşma, bozulma, niteliksizleşme gözleniyorsa, bilincin yerini koşullanma ve dar kafalılık, erdemin yerini erdemsizlik alıyorsa, geleneklere tutucu bir bağlılık ve cehalet üst düzeydeyse; *"gemisini yürüten kaptan"* sayılıyor, boşvermecilik kutsanıyorsa; orada kitle kültürünün açık etkisinden ve bir kültür bunalımından söz etmek yerinde olur. Çünkü, kitle kültürü egemen olduğu toplumlarda, sinema, kitle edebiyatı, plakları ve eğlence araçlarıyla sürekli şiddeti, zorbalığı, kabasabalığı, suç işleyiciliği, ölümü ve öldürmeleri fetişleştirerek, toplumsal nedenlerden soyutlar ve bunları insanın değişmez doğası gibi gösterir. Kitle kültürü sevgisiz, hoşgörüsüz bir toplumu, tartışmayı, öğrenmeyi bilmeyen zorba insanları yaratmaya çabalayan, gayri insanî bir kültürdür. Ve en belirgin özelliği var olanın değişmezliği ilkesinden hareket etmesidir.

İşte ülkemizde 1950'lerden başlayarak kültür yaşamımızı etkisi altına almış, zevksiz, beğenisiz, iğreti *"yığın kültürü"*nü bu bağlamda ele almamız gerekmektedir. Çünkü büyük bir keşmekeş içindeki kültür yaşamımızda kitleler yanılsamalara dayanan, kaderci, kederci, kötümserlik ve umutsuzluk dolu arabeskanlayışa yatkınlık gösteriyorlarsa, bu, kendilerine dayatılan bir kültür birikiminin sonucudur. Ve bu birikimi

doğuran sosyo-ekonomik yapılanma anlaşılmadan bu yatkınlığın nedeni bulunamaz.

Türkiye'de son yirmi yılın en önemli sosyal olayı hiç kuşkusuz kırlardan kentlere büyük ölçüde göç sonucu, kentleşen köylülerin oluşturduğu toplumsal, sınıfsal konumunu yitirmiş, gizli işsiz yığınları giderek çoğalmasıdır. Kentleşmeyle birlikte geleneksel topluluk ilişkileri gerek kırda, gerekse kentlerde çözüntüye uğrar. Bu sürecin sağlıksız bir biçimde gelişmesi ise, toplumsal süreçler karşısında kendisini güçsüz bulan nüfus topluluklarının yıkıma uğrayan değer yargılarını, güvensizliklerini, giderek ezilmişliklerini yansıtacakları kendine özgü bir kültürü

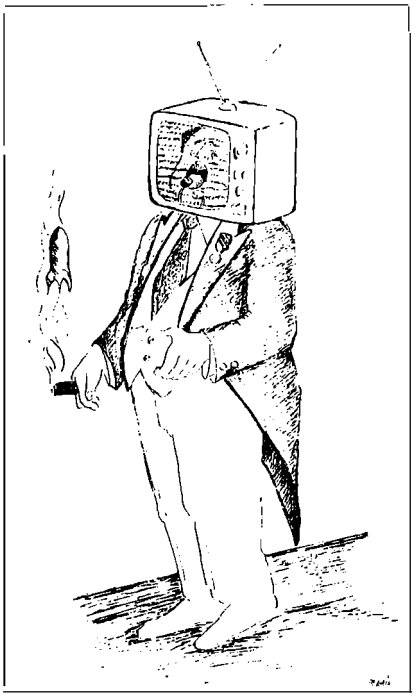

yaratmaları sonucunu getirer. İşte arabesk bu ortamın ürünüdür. Beğeni ve seçme düzeyi temelsiz ve kökensiz bu yığınlar, sosyal yıkımlar sonucu olumludan çok olumsuza yönelmekte, yaşamın yerine ölümü koyan, başa geleni tanrı yazgısı ve değişmez kabul ettiren, çarpık ve insanî değerlerden uzak yaşamayı günün ampirik gerçeği gibi pazarlayan bir kültür anlayışına pirim vermektedirler. Bu kültür anlayışı, serbest piyasa koşullarında yozlaşmaya önlenemez boyutlar getirmektedir.

Öte yandan, kitle kültürünün başlıca yayılma aracı olan kitle iletişim araçlarının sahipliği de sorunun önemli bir boyutunu oluşturmaktadır bizce. *"Göze ve kulağa aynı anda seslenen iletişim araçlarının günlük yaşantımızda vazgeçilmez bir öğe olarak yer almalarından bu yana giderek edilginliğe itiliyoruz."*(7) Üretemez insanlar oluyoruz. *"İzlediğimiz dizi filimlerin bütünü ABD, İngiltere, Fransa kökenli. Toplam televizyon yayınımız içinde yabancı kaynaklı yayınların oranı neredeyse % 60'ı geçiyor. Dış haber kaynaklarımız üç büyük uluslararası ajansın tekelinde. Onların gözüyle görüyoruz, algılıyoruz dünyamızı."*(8) Ya ne sunuyor bu yabancı yayın tekelleri bize:

Zorbalığı, vurdu kırdı suç dünyasını ve savaşları değişmez insanlık durumu ilan edip, bu acı ve çekilmez tablo karşısına da cinsellik diye açık saçıklığı, kahramanlık diye serüvenciliği, sevgi diye de tutarsız, yoz ilişkileri koyuyorlar burjuva cennetini yaratmak adına. Bir de bu cennetin kahramanları pazarlanıyor tabii. Başarı, ün güzellik ideallerinin seçkin temsilcileri. Bu anlamda J.R.'lar, James Bond'lar, Süpermenler ulaşılacak noktayı temsil ediyorlar kuşkusuz.

Bu tabloyu yerli egemen kültür politikamızın besleyip pazarladığı bol türkülü, türkücülü Yeşilçam filimlerimiz; *"düşler dünyamızın aşklarını"*(!) bize yaşatan beyaz dizilerimiz; bol renkli magazinlerimizin fotoromanları tamamlıyor. Bunlar yetmezmiş gibi bir de yaşamı tek boyutundan algılamaya yatkın video çocukları yetiştiriyoruz şimdi.

Ancak unutmamak gerekir ki, ne bol göz yaşlı, türkülü filimleri; ne *"batsın bu dünya"*lı şarkıları; ne bol renkli, fotoromanlı magazinleri; ne cinselliğin alabildiğine sömürüldüğü seks filimlerini; ne de sevginin tutarsızlaştırdığı beyaz dizi dünyalarını kitleler yaratmazlar. Tersine bunlar kitleler için yaratılmıştır. *"Dolayısıyla kitlelerin 'arabesk müzik' dinlemesini, 'fotoroman' okumasını, futbol maçlarına, türkücü filimlerine gitmesini, açık saçık yayınlar okumasını, 'Dallas'ı izlemesini, yani kültürsüzleştirilmiş, gayrı insani, kültürel, sanatsal değerler içerisinde 'lüm pen', 'montaj', 'tüketim' kültürü içinde yaşamasını, yabancılaşmış bir dünyanın insanları olmasını, 'zihniyetsiz', 'bilinçsiz' yığınlar oluşturmalarını, kültür anarşisi, kültür çökmesi, kültür bunalımı içinde olmalarını kimse suçlayamaz ama kimse de olumlayamaz."*(9)

Sorun kitle kültürünün nasıl aşılacağıdır. Başka bir deyişle, halkımızın o yüzyıllar boyu oluşturup yaşattığı *"halk kültürüne"* sahip çıkma sorunudur. Sağlıklı bir ulusal kültür sentezine ulaşabilmek, toplumcu ve demokratik özü kültürümüze egemen kılabilmek sorunudur. Bu olduğunda inanıyoruz ki kitleleri kişiliksizleştiren *"yabancılaşma"* sorunu da, soru sormasını bilmeyen, dayatılan biçimde düşünmeye alışmış tek tip insan modeli de aşılacak; kültürel gereksinimleri düzeyli, beğenisi yüksek ve her şeyden önemlisi insani yollardan karşılanması ortamı yaratılmış olacaktır. ●

KAYNAKÇA:

KİTAPLAR:

1. ÇALIŞLAR, Aziz *"Kültür Sözlüğü"*. 1983.
2. ALTIOK. Füsun. *"Niçin Diyalektik"*. Aydın Yayınevi. Mayıs 1980, İZMİR.
3. KONGAR, Emre. *"Demokrasi ve Kültür"*. Hil Yayınları, Haziran 1983, İST.
4. ÖZKÖK, Ertuğrul. *"Sanat, İletişim, İktidar"* Tan Yayınları, Mart 1982.

MAKALELER:

1. ÇALIŞLAR, Aziz. *"Kitle Kültürüne Bakış"* Bilim Sanat, Kasım 1982.

DİPNOTLAR:

(1) Felsefe Sözlüğü.

(2) *"Ulusal Kültür"* kavramı üzerinde başka bir yazımızda daha kapsamlı olarak durmak, bu konudaki düşüncelerimizi ayrıntılarıyla açıklamak niyetindeyiz.

(3) ÇALIŞLAR, Aziz. Kültür Sözlüğü. S. 275.

(4) A.g.y..

(5) ÖZKÖK, Ertuğrul. Sanat, İletişim, İktidar. S. 91.

(6) ALTIOK, Füsun. Niçin Diyalektik. S. 26.

(7) ÖZKÖK, Ertuğrul. Sanat, İletişim, İktidar, S. 196.

(8) ÖZKÖK, Ertuğrul. Sanat, İletişim, İktidar. S. 197.

(9) ÇALIŞLAR, Aziz. Kitle Kültürüne Bakış. Bilim Sanat. S. 41.

1960'LI YILLARDA ABD'DE ÖĞRENCİ HAREKETLERİ - III

TANIL BORA

ÖĞRENCİ HAREKETİ VE SOL

Amerikan Komünist Partisi (KP 1965'te on altı bin üyesi vardı) gerek Moskova'ya olan aşırı bağlılığından ötürü gerekse de Amerikan hükümetini fazla **incitmemek** için, Vietnam savaşı konusunda tavrını net olarak ortaya koymayarak, sessiz kaldı. 1962 yılında KP'den ayrılan bir grup olarak, sonra İlerici İşçi Partisi (Progressiv Labor Party) RLP'yi kuran Maoistler ise öğrenci hareketinin **örtük** örgütlenme talebi karşısında, sıkı örgütlenmeleri ve **'çelik'** disiplinleri ile öğrencilere oldukça çekici geldiler. Öğrenci hareketi içinde topladıkları sempati arttı, terminolojileri ve sloganları **'tuttu'**. Öğrenci hareketinin intelligentsia'sının bile bazen zencilerle ve sosyalistlerle girilen tartışmalarda, polemiklerde yetersiz kalmaları, öğrencilerin teori **'edinme'** ihtiyacını ve birtakım kavramları, sloganları hemen **'ithal etmeleri'** sonucunu doğurdu. Amerikan öğrencilerinin Maoistlerle tanışıklıklarından sonra en **'gözde'** sloganları **"Ho-Ho-o Şi Minh"** oldu. Marks, Lenin, Mao hatta Stalin okunmaya başlandı. Ancak PLP'nin siyasi hedefi öğrenci hareketini işçi sınıfı hareketinin bir **mangası** haline getirmek olduğu için öğrencilerle hiçbir zaman köklü ve içeriği açıkça belirlenmiş ve açıklanmış bir ilişki kurulamadı. Ama, içeriği tanımlanmamış **sürükleyici** sloganların etkisi daha sonra ortaya çıktı. Öğrenci hareketi özelliğini, orijinalliğini yitirip giderek dağıldıktan sonra ortaya çıkan küçük gruplar bu sloganlardan ve Maocu gruplardan **'hatırlanan'** kavramlardan kendilerine teoriler kurdular.

Amerikan öğrencileriyle en sağlam ilişkiyi kuran sol hareket, Troçkistler oldu. Troçkistler, Troçki'nin kurduğu 4. Enternasyonale bağlı Sosyalist İşçi Partisi (Socialist Workers Party 1965'te 2500 üyeye sahipti) SWP'de toplanmışlardı. Troçkistler de öğrencileri devrim yolunda bir müttefik olarak görüyorlar, öğrencilerin mücadelesini işçilerin sosyalizm mücadelesine bağlı olarak düşünüyorlardı. Ancak, bu ittifakı sağlayabilmek için, taktik olarak, öğrenci hareketine onun özgül yapısını ve çelişkilerini daha çok dikkate alan bir yaklaşımla yöneldiler. Bunun için bir gençlik örgütleri de vardı (Young Socialist Alliance - Genç Sosyalistler Birliği), Troçkistlerin benimsemiş olduğu taktik, kitlelerle mümkün olabilecek her alanda, her konuda ilişki kurmak ve olabildiğince çok Troçkisti **'dinletmek'**ti. Anlatacaklarının, kitlelere sunacaklarının etkisine inanıyorlardı. Ayrıca, 1964'te, Amerikan Kongresi'nin verdiği **'yetki'** açıklanır açıklanmaz **"Vietnam'dan hemen çekilin"** diyerek tavırlarını almış olmalarından gelen saygınlıkları vardı. Böylece, Troçkistler oldukça başarılı oldular. Öğrenci hareketinin önderliğini ele geçirip merkezileştirme düzeyinde hiçbir zaman belirgin bir müdahaleleri olmamasına karşın, öğrenci hareketlerine katılan kuşak içinde sağlam ve köklü bir yer edindiler. 1970'li yıllarda üye sayıları bu kuşaktan yüksek bir katılımın etkisiyle büyük artış gösterdi. Troçkistler, özünde aynı Maoistler gibi öğrenci hareketini ancak işçi hareketine yardımcı olarak düşünmüşlerdi. Bu gözönüne alınırsa, **'adam kazanmak', 'kadro yetiştirmek'** bu hedefleri açısından oldukça tutarlıydı ve bu anlamda başarılı da oldular.

VİETNAM SAVAŞI TAVSIYOR, SDS BÖLÜNÜYOR

Vietnam karşıtı gösteriler, yürüyüşler, teach-in'ler, polisle çatışmalar 1966'da da sürdü. 1967 yazında ise çok önemli bir olay oldu. Kongre öğrencilerin askerlikten muafiyetlerini kaldırdı ve Vietnam'a gönderilecek birliklere artık öğrencilerin de alınacağını duyurdu. Bunun öğrenci hareketini iyice tırmandıran, sertleştiren bir etkisi oldu. Binlerce öğrenci şimdi savaş tehlikesiyle, dillere pelesenk olan Vietnam'la yüzyüzeydi. Ortalık iyice karıştı. Öğrenciler o dağınıklıkları içinde, her yere saldırdılar. Amerikan bayrakları yakıldı. **"Hitler yaşıyor - Beyaz Saray'da", "Johnson hadım edilmeli! Artık**

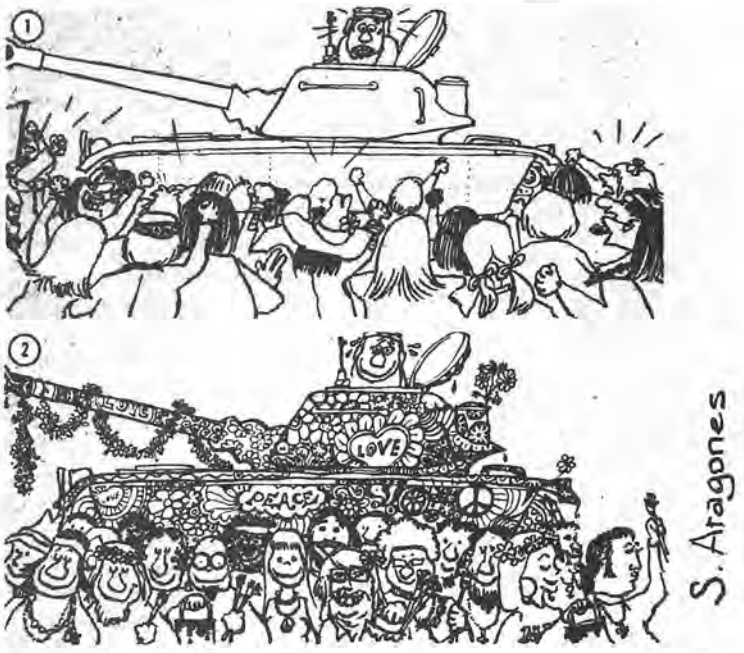

çirkin çocuklar istemiyoruz!'' ''Lee Harvey Oswald nerdesin? Sana ihtiyacımız var'' gibi sloganlar aldı yürüdü. Vietnam'da savaş, Amerika'da öğrencilerin gösterileri sürer, öğrenciler yüzer yüzer askere alınırken, 31 Mart 1968'de Başkan Johnson adaylıktan çekildi. Nixon, Vietnam'daki Amerikan kuvvetlerini geri çekeceği vaadi ile başkan oldu. Bunun üzerine öğrenci hareketi birdenbire yatıştı. Gençler, **'hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini'** düşündükleri politikada ve politikacılarda bir değişikliğe yol açtıklarını, açabildiklerini görünce, gene **'muzafferce'** geri çekildiler. Bütün hırslarını, eylemlerini Vietnam savaşına dayandırmışlardı. Savaşın bitmesiyle hareketliliğin varlık koşulu ortadan kalkıyordu. Nixon başkan olur olmaz seçim programını uygulamaya girişti. Savaşın şiddeti azaldı; önemli cephelerde ateşkes sağlandı. Vietnam - ABD görüşmeleri hızlandı; barış **'ha geldi ha geliyordu'**.

Nixon, olaylara karışan öğrencilerin cezalandırılmasını isteyen, Amerikan yurttaşlarının yüzde seksen ikilik bölümün isteğine bağlı olarak, üniversitelere yüklendi. 1969 yılı boyunca çok sayıda öğrenci tutuklandı. Birçok mahkemenin mesaisini öğrencilerle ilgili davalar oluşturdu. Bu saldırı sessizce yürütüldü. Öğrenci hareketi **'rölantide'** idi. Buna bir de öğrencilerin dağınıklığı, örgütsüzlüğü eklenince, **temizlik,** temizlediklerinin hacmine göre oldukça sessiz oldu.

1969'un 18 Haziran-ında Chicago'da SDS'nin genel kongresi oldu. Herkese açık **'örgütlenme'**den yararlanarak SDS içine sızan Maoistler, sloganlarının, çelik disiplinlerinin, sıkı örgütlenmelerinin öğrenciler içinde **'revaçta'** oluşundan yararlanarak, SDS'yi ele geçirmek istiyorlardı. Siyasi anlayışlarına göre SDS'yi ele geçirmek, SDS, öğrencilerin hareketi olduğuna göre, öğrenci hareketini ele geçirmekti. Bu da, kendileri işçi sınıfının örgütü olduklarına göre, öğrenci hareketinin işçi sınıfının mücadelesine bağlanmasına tekabül ediyordu. Kongre, elektrikli bir hava içinde geçti. Maoistlere karşı, **'Weatherman'** olarak anılan bir grup ortaya çıktı. (Weatherman Türkçeye çevrildiğinde **'havayı koklayan adam'** anlamına geliyor.) Bunlar, Bob Dylan'ın ünlü şarkısının nakaratı **''the answer's blowing in the wind'' (bunun cevabı esen rüzgarda)**'den esinlenerek **''rüzgarın hangi yöne doğru estiğini anlamak için havayı koklayan birine ihtiyacınız yok''** (you don't need a Weatherman to now which way the wind blows) diyerek maoistlerin akıl hocalığını reddediyorlardı. Onlara göre SDS, herşeyden önce, öğrenci hareketiydi. Uzun ve sert tartışmalardan sonra, konferansa katılanların büyük çoğunluğunun kararıyla **'Weatherman'** önerisi kazandı. Maoistlerin SDS'den ihraç edilmeleriydi karar. Bu karar, Maoculara, Weatherman lideri Bernhardine Dhorn tarafından, şimdiye dek izledikleri yanlış yollar ve yanılgılarla birlikte, **'tebliğ edildi'**. Weatherman'ler, Bernhardine Dhorn başlarında olarak, salonu terkettiler. Maoistler ise, **'gerçek'** SDS olarak kendilerini **'tanıdılar'**. Bundan sonra, her iki grup da kendini SDS olarak kabul ettirmeye, SDS kimliğiyle öğrenciler arasında etkinlik kazanmaya çalıştı. Ancak, zaten merkeziyetçi bir yapısı ve Amerikan üniversiteleriyle öğrencileri arasında bağlayıcılığı olmayan SDS 1969 bölünmesinden sonra iyice işlevsizleşti. SDS kuruluşundan yedi yıl sonra sahneden silinmişti.

KAMBOÇYA VE ÖĞRENCİ HAREKETİNİN SON YÜKSELİŞİ

31 Nisan 1970'te ortalık yatışmış görünürken, Nixon, televizyon ve radyo konuşmasında **''Vietnamlı gerillaların yabancı bir ülkenin sınırları içine girdiklerini ve onları imha etmek için Amerikan kuvvetlerinin Kamboçya'ya müdahale ettiğini''** açıkladı. Öğrenci hareketi durulmuş görünürken, bu açıklama sırasında hızla tırmanmaya başladı. Amerika'nın her yerinde yürüyüşler, protestolar ve çatışmalar tekrar alevlendi. Hareket, şimdiye dek hiçbir zaman görülmediği şekilde, olağanüstü bir hızla bir anda bütün üniversiteleri kapladı. Birbirlerinden yüzlerce kilometre uzakta olan üniversitelerde, birbirinden bağımsız olarak aynı eylemler gerçekleştiriliyordu. Zaten varolan bir gelenek, bütün üniversitelerin olayların olduğu veya başladığı üniversite ile dayanışması, karşılıklı hale gelmiş, neredeyse kendiğilinden bir koordinasyon doğmuştu. Bu arada, Nixon'ın **'huzur ve güveni sağlama'** politikasının bir devamı olarak, polisin mühadalesi de kesinleşti, sertleşti. Askerî polisin açtığı ateş sonucu, 4 beyaz, 2 zenci öğrenci öldü. Öğrenciler, bu kez tamamen kendiliğinden ve gemlenmesi çok zor bir tepki göstermişlerdi. On seneyevaran öğrenci hareketinin geleneği gerçekten bir **'ayaklanma ruhu'**nun yerleşmesine yol açmıştı. Vietnam'daki Ameri-

kan gençlerinin içinde bulunduğu koşullarla ilgili bilgilerin ulaşması ve gençlerin bir bölümünün geri dönmesi, öğrencilerin savaş karşısındaki tepkilerini iyice keskinleştirmişti, onları savaşın bir gün bile sürmesine karşı tahammülsüz hale getirmişti. 1965'te, Vietnam savaşının protesteso henüz yeni başlarken, öğrencilerin yüzde doksanbiri savaşı gerekli görürken, 1970'te bu kez yüzde doksanbiri savaşa karşı olduğunu açıklıyordu. Ancak, yaklaşık on sene boyunca sürekli tırmanan, kitleselleşen ve bir noktadan sonra sloganlar düzeyinde politikleşen Amerikan öğrenci hareketi, bu durumu değerlendirip bir siyasî rota çizecek, siyasî bir hedef belirleyecek potansiyelden yoksundu. Bu durumda, bu tırmanmanın vardığı son nokta, aynı zamanda, düşüşün başladığı nokta olacaktı. Yani, 1970 yazında başlayıp, 1975 ortalarına dek süren hareketlilik, öğrenci hareketinin son saldırısıydı; ümitsizdi. Kuzey Vietnam hükümeti ile ABD hükümeti arasında uluslararası planda yürütülen görüşmeler bir sonuca bağlanmış, ayrıca, ABD Kamboçya'da da bozguna uğramış, Nixon da 1971 baharında Vietnam'daki Amerikan birliklerini geri çekmeye başlamıştı. Son saldırısına gene kendi dışında yürüyen bir sürece **'tâbi'** olarak girişen öğrenci hareketi savaşın bitmesiyle son nefesini de vermiş oldu.(*) Bu arada Troçkistler öğrenci hareketiyle **"taktikli"** ilişkilerini bu dönemde geliştirmişlerdi. Bunun sonucunda, inisyatifi **"sezdirmeden"** bir ölçüde de olsa ellerini almışlar, 1971'in 24 Mayıs'ında, Washington'da büyük bir gösteri düzenlemişlerdi. Ancak inisyatif, herşeyin bittiği anda, çok geç ele geçirilmişti. Bu gösteri, **"veda gecesi"** gibi oldu. Öğrenciler **"gene kazandık, düzeni mağlup ettik, savaşı sona erdirdik"** diyerek, -bu seferki geri çekilme değildi- artık kesin olarak dağıldılar.

Vietnam savaşının belirleyici olduğu son beş sene içerisinde, öğrencilerin üniversitedeki ve toplumdaki konumlarını tanımlama, dönüştürme kaygıları hepten yokolmuştu. Nixon 1972 de gene başkan seçildi. Gene 1972'nin sonlarında, Amerikan kuvvetleri Kuzey Vietnam'ı bombalamaya başladığında, Amerika'da hiç ses çıkmadı. Beş sene uğruna mücadele edilen, gösteriler yapılan Vietnam savaşı unutulmuştu. Bu beş sene boyunca yükselen eylemliliğin kaynaklandığı alanı bırakıp soyut bir "devrim hedefine, giderek olumsuz bir noktaya, Vietnam savaşına tabi olması, bütün bu hareketliliği, bu faaliyeti bir izlenim olarak, hafızasızlaştırmıştı.

GERİYE KALAN...

ABD'de öğrenci hareketi böylece sona ermişti. Öğrenci hareketi, kapitalizmin ulusal ve uluslararası yapısındaki bir değişiklikten sonra oluşan toplumsal örgütlenmenin yenilediği nesnel çelişkilerin sonucu idi. Gençlik bu yeni ekonomik/toplumsal örgütlenmenin ilk muhatabı olduğu için, bu nesnel çelişkilerin, bu çelişkilere özgü ilk kendiliğinden tepkisini oluşturmuştu. 1960'lı yıllarda harekete karışan ve ondan sonra gelen kuşaklar içinde hiç kuşkusuz aynı nesnel çelişkilerin varlığı sözkonusu olacaktı. Ancak toplumsal düzen, bu çelişkilerin doğurduğu tepkiyi büyük ölçüde asimile etmenin, **"zararsızlaştırma"**nın koşullarını oluşturmuş, bu şekilde örgütlenmişti, örgütleniyordu artık. Böylece bu kuşaklarıtt büyük bir bölümü, gene düzenin çizdiği yaşam planının çizgilerine uydular, varolan kurumlar içinde kendilerine belirlenen yerleri aldılar. Toplumsal düzenle uzlaşmayanlar ise, iki yolu benimsediler: Bir bölümü topluma eleştiri yöneltmeyi bırakıp toplumun **'dışına'**, pasif bir konuma yerleşti, **'sessiz'** mistik, **'dünyadan uzakta tutan'** kültürlere bağlandı. Sayıları çok küçük olan bir grup da, değiştiremedikleri, yıkamadıkları topluma saldırdı, küçük, içine kapalı, gene toplumun dışında bir topluluk olarak kendini ancak devlete/düzene saldırma faaliyetinde tanımlayarak varoldu. Hippiler ve öğrenci hareketi yenildikten, bittikten sonra, 1970'li yıllarda ABD'de ortaya çıkan tablonun ana hatları buydu. Ama yarım kalan bir sürü şey vardı. Alternatif bir üniversite geliştirilmek istenmişti. Zencilerle **'başka biçimde'** birarada yaşanmak istenmişti, tüketim toplumunun normlarından uzaklaşılmak istenmişti... Öğrenciler hepsini oluşturmaya bir nebze başlamışlar, ama yarım bırakmışlardı. Bu çabanın **'oluru-çıkarı'** görülememişti. Herşeyin çıkarı, devrim gibi büyük bir dönüşüme bağlanmıştı. Bunun önünde de koskoca bir engel vardı; ABD devleti. ABD devleti, **'Vietnam savaşı'** ile daha da tanınmıştı. Saldırılan şey, **'Amerikan tarzı yaşam'** olmaktan çıktı, **'Amerikan devleti'** oldu. Amerikan devleti gelip gelip **'Amerikan tarzı yaşam'**ı daha da ikna edici olarak dayatınca, 68 kuşağının bir bölümü **'yarım bıraktıklarını'** hatırladı. Yenilginin deneyimiyle, **'68 ruh ve felsefesiyle'** kaldığı yerden yeniden başladı. Bu sefer, sadece Vietnam savaşına değil, varolan toplumsal düzene de hiç tâbi olmadan, sadece kendi hedeflerini olumlayarak yaşamaya girişti. Bu da 70'lerden sonraki ABD'nin başka bir çizgisi. Ayrıntı gibi gözükebilir. Ama 60'lı yılların öğrenci hareketinin **'kendi'** tarihi açısından bakıldığında önemli olan bu, diğerleri ayrıntı. ●

(*) Lee Harvey Oswald, Kennedy'nin katil zanlısıdır. Mahkemeye götürülürken öldürülmüştür.

(*) Vietnam savaşında 50 bin Amerikalı genç öldü. 300 bini yaralandı. 100 Bin genç ise kayboldu, kaçtı, yakalandı veya başka ülkelere iltica etti. Yurda dönenler ise yıkılmış, çevreleriyle ilişki kuramayan, kendilerine sürekli "biz niye savaştık" sorunu soran, yaşamın anlamını yitirmiş, tükenmiş bir kitleyi oluşturdular...

1) Susanne Kleeman, Ursachen und Formen der Americanicshen Studentenopposition (Edition Suhrkamp, 1971).
2) Jürgen Habermas, Politische Beteiligung, ein Wert an sich? (Student und Politik kitabında, (Luchterhand Verlag, 1960).
3) Amerikan Komünist Partisi, Derleyen: Ahmet Angın, (Habora Kitabevi yayınları, 1968).
4) Fragen and Herbert Marcuse, (Kursbuch 22, 1970).
5) Seize the Time-Sozialrevolutionaere Gruppen in den USA, (Kursbuch 22, 1970).
6) Helmut Kuhn, Aufbeğehrende Jugend (Zeitschrift für Politik, 1968).
7) Louis Althusser, 1968 Öğrenci Olayları (Birikim Dergisi, sayı: 1, 1975).
8) Martin Luther King, Jr. (Redhouse yayınları, 1971).
9) Klaus Mehnert, Jugend im Zietbruch (Deutsche Verlagsanstalt, 1976).

« رباب شکسته » مناسبتیله : توفیق فکرت‌بك، کوشهٔ اشتغالنده.

Tevfik Fikret Bey, auteur du Rebabi-Chikesté, dans son cabinet de travail.

Toplum ve Bilim

24 KIŞ 1984 AYDINLAR

"Aydınlar" ve Ülgener **Ş Mardin**

Aydınların Kibri **İ Savaşır**

Bir Aydın Hareketi: Kadro **İ Tekeli, S İlkin**

Osmanlı Narodnikleri **Z Toprak**

"Karşı Koymacı" Gelenek ve E.P.Thompson **S Turgut**

Gönenç İktisadının Faydacı Temelleri **H Ersel**

Üçüncü Dünya: Taşralılıktan Evrenselliğe **K İnan**

Serbest Piyasa ve Demokrasi **L Köker**

Dünün Aydınları **A Uğur**

Kültürel Etkinlikler ve Yahya Tezel

HASAN YAĞMUR

Üniversitede okuyan insan mesleğini seçmiş ve branşında kendi adına atılacağı iş hayatına hazırlanıyor demektir. İlerideki yaşamında bir birey olarak yer alacağı için, öğrencinin, üniversite yaşamında, toplumsal bir varlık olmasında yardımcı olacak birtakım faaliyetler içinde bulunması kaçınılmazdır. Eğitim öğretimden soyutlanamayacağı için ve kültürel etkinliklerde eğitimin önemli bir kısmını oluşturdukları için üniversiteler içinde kurumsallaşmışlardır. Ama bu kurumların işleyiş biçimleriyle öğrencilere katkıları tartışılabilecek niteliktedir.

Gençlerin bireyselliklerinin gelişmesinde, kendi fikirleri ve üretkenlikleriyle kültürel etkinliklere katılmaları önemli bir rol oynarken, bu çalışmaların bir üstyapı kurumu tarafından yönlendirilmesi onlara katkıları açısından savunulamaz. Bu çalışmaların kaynağını, tasarımından uygulanmasına kadar, gençlerin oluşturmalarının, onların toplum içindeki yaşam biçimlerini koşullara uygun olarak seçmeleri açısından yararlı olacağı kanısındayız. Amatörce gerçekleştirilen her etkinliğin - ki üniversite kültürel etkinlikleri her alanda amatör olmak zorundadır - sözünü ettiğimiz düşünceler temelinde canlanması, gerek gençlerin üretici olabilmeleri, gerekse herhangi bir dalda profesyonel kaygılardan uzak çalışma yapılması açısından ümit vericidir de.

Bütün bunları söyledikten sonra, ODTÜ'ndeki kültürel etkinliklerin bir kısmını oluşturan THBT (Türk Halk Bilimleri Topluluğu) ve Tiyatro Klübü'nü incelemeye çalışalım.

1981-82 döneminde THBT kendi içinde gruplara ayrılarak araştırma ve uygulamaya yönelik çalışmalar yapmış. Bu gruplar şöyle; Halk Müziği, Halk Tiyatrosu, Halk Oyunları, Araştırma ve Eğitim. Bu çalışmaların ürünü olan ve tümüyle öğrencilere ait bir senaryoyu, Antep ve Diyarbakır gezilerinde, ve '82 yazında da Ürdün gezisinde sergilemişler. Aynı dönemde Tiyatro Klübü, biri çocuk oyunu olmak üzere, iki oyun çalışmış ve Türkiye çapında bir *"Amatör Tiyatrolar Şenliği"* düzenlemiş. Biri *"Ankara Yarıaçık Cezaevi"* olmak üzere 16 amatör topluluk 18 oyun sergilemişler bu şenlikte. Amatör tiyatrolar için de iyi bir alışveriş platformu olmuş. Bu dönemden 1982-83 dönemine geçildiğinde yeni bir yapılanma sağlanmak üzere bütün sosyal faaliyetlerin durdurulduğu göze çarpıyor. Sonraları THBT'nin ismi ve yapılanması değişerek çalışmalara başladığı görülüyor ismi *"Halk Oyunları Ekibi"* olurken halk oyunları, halk müziği ve halk tiyatrosu dallarında çalışmalar yapıyorlar. Dönemin sonlarına doğru da *"Üniversitelerarası Halk Oyunları Yarışması"*na, o güne kadarki *"Halk oyunları yarıştırılamaz"* ilkelerinden ödün vererek katılıyorlar. Tiyatro Klübü'nde ise dönem ortasına kadar çalışma görülmüyor. Dönemin ikinci yarısında iki oyun çalışıyorlar ve birini iki, birini de birkere sergileme fırsatını buluyorlar. Bu arada okuldaki gösterilerin büyük bir kısmını CSO Oda orkestrası konserleri gibi şeyler oluşturmuş. İçinde bulunduğumuz 1983-84 dönemine gelince; Tiyatro Klübü henüz çalışmalara başlayamamış. Halk oyunları topluluğunun ise Halk Tiyatroları çalışmaları kaldırılmış. Okuldaki diğer faaliyetleri de Türk Sanat Müziği, Klasik Gitar, Halk Oyunları ve Halk Müziğe topluluklarının bilirkişiler tarafından eğitilmeleri oluşturuyor. Gösteri hüviyetindeki etkinlikler de CSO Oda Orkestrası, TRT Ankara Radyosu Korosu Konserleri gibi okul dışından kaynaklanan, öğrencilerin ancak seyirci olarak katılabildikleri şeyler. Bunların arasında Sibel Egemen, Kâmil Sönmez, Mediha Şen konserleri de var.

Okul dışından kaynaklanan gösterilerin bile gençler tarafından tartışılıp düzenlenmesi gerekirken bu da söz konusu değil. Sibel Egemen konseri bunun en büyük örneği. Bizim sanatçı olup olmadığını tartışmaya gerek görmediğimiz -içkili gazinolardan ODTÜ Mimarlık anfisine transferedilen-buşarkıcımızınkonseri biletler satılamadığı için iptal edilmiş.

Bu üç senelik bilançodan bizim anladığımız şu: Öğrenciler ODTÜ'deki kültürel etkinlikler içerisinde daha çok seyirci koltuklarını doldurmaya başlamışlar. Ama sanırız buna zorlanmışlar Buzorlamanıntemelinde yatan düşünce de; diğer alanlarda olduğu gibi, gençliğe kendileri için hazırlanmış olan yaşam anlayışını kabul ettirmek olarak özetlenebilir.

Bu düşündürücü anlayışın ODTÜ'ndeki yetkili ve etkili temsilcisi olduğunu işbaşına geldikten sonraki *"icraatıyla"* kanıtlayan birisi var. Bu kişi 1982-'83 döneminin başında YÖK tarafından ODTÜ' de yeni açılan *"Sosyal Bilimler Enstitüsü"* müdürlüğüne atanan ve aynı zamanda *"Kültürel Faaliyetler Koordinatörlüğü"* görevini de üstlenen Sayın Yahya Sezai TEZEL.

Bildiğimiz kadarıyla, Sayın Y.S.TEZEL sonları 1972'ye rastlayan öğrencilik ve asistanlık yıllarının "marksistlerinden" 60 lı yıllarda süratle gelişen ve gelecek vaadeder gibi görünen sol cereyana aşırı denebilecek şekilde kapılmış. Özellikle birinci Büyük Millet Meclisi'nin antiemperyalist olmadığı hakkındaki düşünceleriyle dikkatleri üstünde toplamış.

".... Devletin demiryolları yapımı ve ülkenin bütün olarak geliştirilmesi için gerekli diğer konuları, kendi kaynaklarıyla gerçekleştirebilmesi, birçok şartın bir arada yerine getirilmesine bağlıydı. Başta ekonomide yaratılan artık değerin, özellikle dış ticaret kanalıyla emperyalistlerce sömürülmesine bir son vermesi gerekliydi. Ülke içinde gerçekleştirilen artık değere ise, devlet *çok daha geniş ölçüde el koymalıydı. Bunları da emekçi sınıfların siyasi iktidarı olan bir devlet yerine getirebilirdi.*

Birinci Büyük Millet Meclisinde oluşan siyasi iktidar, emekçi sınıfların değil sivil-asker bürokratlar, küçük burjuva kökenli aydınlar, yerli işadamları ve toprak ağaları ittifakının *iktidarıydı..."*[1]

12 Mart'tan sosyal-demokrat olarak çıkmış. Zamanla sosyal-demokrat söylemin içeriğini sağa kaydırmış. Ve daha önceleri savunduğu düşünceleri yadsımaya başlamış.

"...İnsanların ilerde bir koyun sürüsü, bir karınca kümesi gibi farklılaşmamış bireylerin oluşturduğu topluluksal yaşama döneceklerini varsaymak için hiçbir neden yoktur.

Üstelik böyle bir topluluksallaşma bir an için tasarımlansa bile, insanların karınca kümesindeki gibi farklılaşmamış bireylere dönüşmesi **iyi** *değildir,* **güzel** *değildir."*[2]

12 Eylül'den önce Harward Üniversitesi'e gitmiş. Orada Ass. Profesör olarak görev yaparken iyice sağa yaklaşmış. Bütün bunların yanında, sola daha yakın dönemlerindeki doktora tezi çalışmalarından oluşan *"CUMHURİYET DÖNEMİ İKTİSADİ TARİHİ"* adlı kitabını ,birçok şeyi yadsıdığı 1982 yılında hangi düşünceyle yayınladığı da ayrı bir soru.

Böylesine ilginç bir yaşam öyküsü olan sayın TEZEL'in, gençlerin kültürel etkinlikleri konusunda savunduğunu bildiğimiz düşüncelerini de şöyle özetleyebiliriz; *"Marksizim gençliğin ruhuna öylesine işlemiştir ki 10 yıl için faaliyetlerine izin verilebilecek ve marksizmin işine yaramıyacak etkinlikler ancak müzik ve satranç olabilir."*

Anlaşıldığı gibi, son derece yanlış bir düşünceyle, kültürel etkinlikleri bile *"ideolojik ayrıma"* sokabilen Y.TEZEL bütün etkinlikleri sınırlamak ve güdüm altına almak istiyor.

Geçmişte yaşanılan deneyimler bir kontrol mekanizması gerekliliğini getiriyor. Ama bu kontrol mekanizmasının, geçmiş bahane edilerek, bir baskı unsuruna dönüşmesini ne kadar doğru bir yaklaşım olduğu ise tartışılması gereken ve zannederiz tartışılacak olan bir konu. Biz geçmişi doğru tahlil edip kendilerine söz ve hareket serbestisi isteyen gençliğin bu tartışmayı kazanacağını düşünüyoruz. ●

Alıntılar:

1- SBF Dergisi: Aralık 1970. Birinci Büyük Millet Meclisi Anti-emperyalist miydi? Asis. Y.S. TEZEL.

2- Toplumcu Düşün Sayı 1 - Sivil Toplum Siyasal Toplum ve Sosyalizm. Y.S. TEZEL.

Türkiye'nin YÖK'e bağlı olmayan tek okulundan mektup

Bugün pek çok arkadaş YÖK'ün uygulamalarından yakınırken, bizler YÖK kapsamı dışında kalan bir okulun şanslı öğrencileriyiz. YÖK'e bağlanmadık da ne oldu? Kısaca anlatalım:

Sevk ve İdare Yüksek okulu (SİYO), TODAİE (Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü) bünyesinde 1974 yılında kuruldu. Bugüne kadar SİYO'ya 2000 öğrenci alındı. 1020 mezun çıktı. Mezuniyet oranının yarıyarıya gerçekleşmesinden de anlaşılacağı gibi, adına bakılarak okulumuz *"kıytırık okul"* olarak değerlendirilemeyeceği kadar zor. Bir kere SBF vb. okullarda okutulan ekonomi, istatistik, hukuk gibi baba derslerin hepsini okuyoruz. Ayrıca fazladan idarecilikle ilgili dersler de okuyoruz. Ama başka okullardan mezun olanların rahatlıkla girdiği iş ve yüksek lisans sınavlarına, biz aynı rahatlıkla giremiyoruz. Çünkü SİYO 1981 yılından beri TODAİE'nin genişletilmesi bahanesiyle kapatılmaya çalışıyor.

Bu *'bahane'* sonucu YÖK kapsamı dışında bırakıldık. Bu yıl dördüncü sınıfta 67, üçüncü sınıfta 14, ikinci sınıfta da 35 öğrenci var. Okulun birinci sınıfı yok. Seneye de ikinci sınıf kalkacak. Böylece okul kapatılacak. Ama biz şimdiden kale alınmaz olduk. Mezun olanlar bir sınav için başvurmaya kalkıştığında, diğer okullardan istenmeyen belgeler bizden isteniyor. *"Siz gerçekten bu dersleri okudunuz mu?" "Okulunuz yeterli bir okul mu?"* diye soruyorlar. Ayrıca okulumuzdaki yabancı öğrenciler de ülkelerine döndüklerinde aynı güçlüklerle karşılaşıyorlar.

Şimdi biz YÖK'e bağlanalım demiyoruz. Ama *"YÖK'e bile bağlı olmayan okul, okul değildir"* türünden davranışlarla da karşılaşmak istemiyoruz. Yalnızca hakkımız olanı, bize de eşitlerimize davranıldığı gibi davranılmasını istiyoruz. Eğer SİYO kapatılacaksa, bizi diğer üniversitelerden birinin idari ilimler fakültesine aktarsınlar. *"Yok, olmaz.... zaten oralarda yeterinden fazla öğrenci var"* diyorlarsa, o zaman biz de diyoruz ki: bizim okulda en azından iki fakülteye yetecek kadar olanak var, bir üniversiteye bağlayın. Herşeyden önce prof ve doçentiyle 38 öğretim elemanı var. 120 dolayında personel çalışıyor. 100 kişilik bir yemekhane ve 1977'den beri kullanılmayan, bugün de 25—30 öğrencinin kaldığı 500 kişilik yurdu var.

Son iki yıldır kayıtlarda *'misafirhane'* olarak geçen yurdun kaloriferleri öyle yanar durur. Bizler umutla geldiğimiz bu okuldan kalorifer dumanı gibi çıkıp gitmek istemiyoruz.

İlgililerin ilgilenmesi dileğiyle... ●

Ankara'dan bir grup SİYO öğrencisi ve mezunu

Bir "Gençlik" panelinin ardından

TÜRKCAN BAYKAL / İBRAHİM KARAOĞLU

Uzunca bir dönemdir, gençliğin sosyal, kültürel, düşünsel gereksinimlerini karşılayacak, bu gereksinimlere yanıt verecek etkinliklerde bulunmak, gençliğin birikimini değerlendirmek adına çok az şey yapıldı. Evet,gençlik adına diyoruz. Zira gençliğin gereksinimlerini ve bu gereksinimleri gerçekleştirebilecek dinamizmi yanlış değerlendirince, onun *"gereksinimlerini"* karşılayacak etkinlikler de **onun adına** yapılabilirdi ancak.

Dünün kargaşalarının nedeni olarak görünen gençliğe bugün söz vermekten korkuluyor. Böyle olunca da gençlikle toplum arasında suni bir boşluk doğdu. Sonradan sancılarla, yozluklarla, çelişmelerle doldu o boşluk.

O boşluktan kurtulmak isteyen, topluma yabancılaşmayı, kendine yabancılaşmayı yadsıyan gençlik, bir bekleyişin eşiğinden sıçrayıp adım atmak istiyor şimdi. Yani kendi sorunlarını tartışmak, edilginlikten, toplumun silik bir üyesi olmaktan kurtulup sorumluluk almak, etkinliklerde bulunmak istiyor.

Biz bu yazımızda, bu isteğin somut bir örneği olarak 21.1.1984 Cumartesi günü İzmir Atatürk Kültür Merkezi'nde Leo Kulüp tarafından düzenlenen *"Gençlik ve Sanat"* paneline olan katılımı, panelde çıkan görüşleri değerlendireceğiz.

Panele konuşmacı olarak, Leo Kulüp adına Erol Merter, İzmir Devlet Opera ve Balesi müdürü Necdet Aydın, İzmir Resim Heykel Müzesi müdürü Mehmet Sabır, İzmir Devlet Tiyatrosu sanatçısı Yaşar Örük, müzik eleştirmeni Üner Birkan katıldılar.

Bu tür etkinliklerin yapılmadığı uzunca bir sürenin ardına eklenen bu panel, gençlik açısından olumlu bir başlangıçtı. İyi bir duyuru yapılamaması ve benzeri olanaksızlıklara rağmen büyük bir katılım oldu panele. Kulüp adına çağrılan azınlık bir protokolün ardında, salon üniversiteli gençlerle dolu idi.

Panelde Izmir'deki sanat etkinliklerinin gelişimi tarihsel bir süreç içinde anlatıldı. Son yıllarda İzmir'de yapılan sanat etkinliklerine izleyici katılımının çok olması, gençliğin bu katılım içindeki payı, özellikle İzmir Devlet Heykel ve Resim Müzesi ve Devlet Senfoni Orkestrasının konserlerine olan ilginin yoğun olması, bunun yanısıra Devlet Tiyatrosu ve İzmir'de sanat üreten kurumların etkinliğinin yetersizliği konuşuldu. Panelde gençlik (!) Leo Kulüp adına konuşan Erol Merter, gençlik içinde sanat olaylarına katılımı irdeleyici ve değerlendirici bir anket düzenlemesi yaptıklarını belirterek bunun değerlendirmesi olarak, İzmir'de gençliğin sanata olan ilgisizliğinin nedeninin gençlikten kaynaklanmadığını, sanat etkinliğinde bulunan kurumların yetersizliğinden ve etkinsizliğinden kaynaklandığını söyledi.

Konuşmacılardan Yaşar Örük *"Ulusal sanat yok... Sanat topluma ulaşmıyor. Öykünme temelinde bir sanatsal etkinlik var... Önce bunlan çözmeli, sonra topluma gidilmeli"* diyerek, sanat konusundaki genel yaklaşımını anlattı. Gençlik ve sanat olayını İzmir ve Devlet Tiyatrosu açısından değerlendirirken de, Devlet Tiyatrolarının Gençlik tiyatrosu kursunu ve bunun gençlik açısından önemini vurguladı.

Konuşmacılar genel olarak şu ortak kanılarda birleştiler:

1— Devlet kurumlarının sanat etkinliklerinin çoğaltılması.

2— Etkinliklerin tanıtımının yetersizliği.

3— Basının sanat etkinliklerine olan ilgisinin geliştirilmesi.

4— Bu tür panellerin yinelenmesinin gerekliliği.

Panelde gençlik ve sanat konularına yaklaşım, esas olarak gençliğin edilgin olarak değerlendirilmesi temelinde yansıdı. Bunu temel alınca da *"sanat üreten kurumların"* etkinliği ve gençlik ilişkileri tartışıldı.

Panel sonunda izleyiciler söz isteyerek panelle ilgili düşüncelerini belirttiler. Bu konuda söz istiyen üniversiteli gençler, panelin yetersizliği üzerinde konuştular.

Yeni Olgu dergisinin panele katılanlara tanıtımını yapmak istiyen bir arkadaş söz istedi ve *"Biz gençlik olarak bu paneli olumlu bir başlangıç olarak görüyoruz. Gençlik adına yapılan bu panel ilk ama son olmamalı. Bundan sonra da bu tür paneller hem burada hem de üniversite çevresi içinde sık sık yinelenmeli. Gençlik söz hakkı istiyor. Konuşabilmeli. Gençliğin sorunları gençlik konuşursa çözüme ulaşma noktasında adım atılabilir. Siz konuşmacıların değerli konuşmalarını yadsımak istemiyorum. Ama biz isterdik ki o kürsüde farklı çevrelerden gelmiş birkaç genç arkadaş olsun. Gençlik konuşşun. Bugün bu panelin yapıldığı salon üniversitemizin. Yani hepimizin. Bizim. Konuşmalarda şunu saptadık: sanat etkinlikleri için yer sorunu var denildi. Oysa bu kurumda gençliğin sanat etkinliklerine ne ölçüde yer verildi? Buradaki sanat etkinliklerine bakarsak yalnızca haftada iki gün Devlet Senfoni Orkestrasının konserleri var. Bunun dışında diğer günler boş. Gençliğe sanat etkinlikleri için yer arıyoruz. İşte burası."* Ayrıca konuşmacı arkadaş panelde tartışmalardan sonra ortaya çıkan düşüncelerin bir bildiri şeklinde düzenlenerek gerekli kurumlara iletilirse kazanım sağlanabileceğini ve panelin amacına ulaşılabileceğini söyledi.

Panel sonunda Kulüp Başkanının olumsuz bir konuşması üzerine gençlerin salondan çıkmaya başladığı görüldü. Yine de bu panelin olumlu bir adım olduğunu düşünüyoruz. Bundan böyle bu tür paneller daha çok yapılmalı. Bu panelin gerçekleşebilmesi için Leo Kulübe tanınan olanaklar gençliğe de verilmelidir. Atatürk Kültür Merkezi bu konuda dünkü yanlışlardan arınmalıdır. Bu panel için Leo Kulübe olanak sağlıyan Atatürk Kültür Merkezi geçen yıl İzmir'deki üniversite öğrencilerinin büyük özverilerle hazırladıkları sanat ürünlerine ve etkinliklerine salonlarını vermemiştir. Oysa Atatürk Kültür Merkezi bizimalımızdır. Bu panel için sağlana. olanaklar üniversite gençliğine de sağlanmalı, A.K.M. gerçek anlamda kültürel etkinliklerin yoğunlaştığı gençliğin gereksinimlerini yanıtlayan, işlevini yerine getiren bir kurum olmalıdır. ●

ŞİİR

Bu arenaya fırlatılan benim bahçemin gülleridir.
Anlamıştınız değil mi?
Zira onların kokusu asla kaybolmuyordu.
Geceler... ah, bu dindiremediğim gecelerin perdelerini de
sizin çektiğinizi biliyorum
Oysa bu karanlığımda,
kucak dolusu yıldızları serpiştiren ben,
size aydınlığın türküsü oldum.

İstesem var ya,
el koyardım da, uykusuzluğun perişan satırlarına
sizin de adınızı tutsak ederdim.
Hele bir de gülmeye başlarsam
Susuzluğunuzda can verecektir martılar....
...., ve iyi niyetli satırların siparişlerine kalemimle
mezar kazan da benim.....

Beyaza lanet okutan gözler
soluğuma sipariş ederim de
sizin güneşinize feryat ettiririm
göremezsiniz.....

Münire Acım

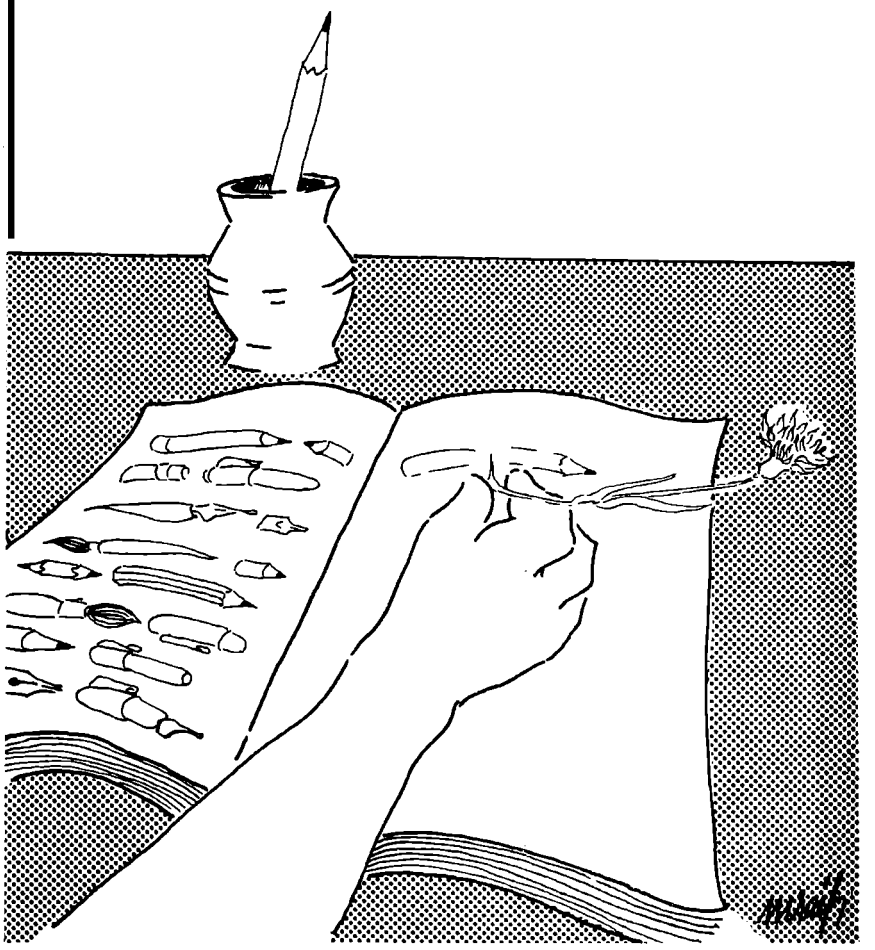

SEROL İNCEOĞLU

Satrançseverlere...

İlk iki sayıdaki satranç sayfaları üzerine gelen eleştiriler ve dergide satranç için ayrılan köşenin sınırlı olması yüzünden sayfanın içeriği ve düzeni konusunda henüz süreklilik sağlanamadı. Terimler, Problem-Etüd ve oyun analizi bölümlerini verebilmek için yazı dizimize bu sayıda ara veriyoruz. Dizinin III. bölümünü Nisan sayısında bulacaksınız.

Bu arada, Yüksekokullarda satranç eğitimi, tanıtımı ve etkinliklerini konu alan bir anket hazırlığı içindeyiz. Bu anketin sonuçlarını geniş biçimde önümüzdeki sayılarda vereceğiz. Anketin köşenin içeriği sorununa da ışık tutacağını umuyoruz.

OYUNLAR

(I) Catalan Savunması, Londra-84
(Dünya Şamp. Yarıfinal elemeleri)
Beyaz: Kasparov
Siyah: Korchnoi

1.d4 Af6, 2.c4 e6, 3.g3 d5, 4.Fg2 dxc4,5.Af3 Abd7,6.0-0 Kb8,7.a4 b6,8.Afd2 e5,9.Axc4 exd4,10.Vxd4 Fc5,11.Vd3 0-0,12.Ac3 Fb7,13.Fxb7 Kxb7,14.Vf3 va8,15.Ff4 a6,16.e4 Ka7,17.Ad5 b5,18.Aa5 bxa4,19.Kfcl Fd4,20.Kxa4 Fxb2,21.Ae7+ Şh8,22.Kc2 Ve8,23.Kxb2 Vxe7,24.Ac6 Vc5,25.Axa7 Vxa7,26.e5 Ag8,27.Fe3 Va8,28.Vxa8 Kxa8,29.f4 Ae7,30.Kd2, Siyah terkeder, 1-0.

(II) Vezir Gambiti, Londra-84
(Dünya Şamp. Yarıfinal elemeleri)
Beyaz: Smyslow
Siyah: Ribli

1.d4 Af6,2.Af3 e6,3.c4 d5,4.Ac3 c5,5.cxd5 Axd5,6.e3 Ac6,7.Fd3 Fe7,8.0-0 0-0,9.a3 cxd4,10.exd4 Ff6,11.Vc2 h6,12.Kdl Vb6,13.Fc4 Kd8,14.Ae2 Fd7,15.Ve4 Ace7,16.Fd3 Fa4,17.Vh7+Şf8,18.Kel Fb5,19.Fxb5 Vxb5,20.Ag3 Ag6,21.Ae5 Ade7,22.Fxh6 Axe6 Axe5,23,Ah5Af3+,24.gxf3 Af5,25.Axf6 Axh6,26.d5 Vxb2,27.Vh8+Şe7,28.Kxe6+fxe6,29.Vxg7+Af-7,30.d6+Kxd6,31.Ad5+Kxd5,32.Vxb2 b6,33.Vb4+Şf6,34Kel Kh8,35.h4 Khd8,36.Ke4 Ad6, 37.Vc3+ e5,38.Kxe5 Kxe5,39.f4 Af7,40.fxe5+Şe6,41.Vc4+,Siyah terkeder, 1-0.

KISA KISA

SEÇME BİR SEÇİM

Yurt-Kur'a bağlı İstanbul Atatürk Öğrenci Sitesi'nin (yalnızca) 3. bloğunda kat ve etüt sorumluları ile blok doktorlarının tespiti için "çok çok demokratik" bir seçim yapıldı. Ancak sözkonusu seçimlerden - seçmecelerden- blokta konaklayan öğrencilerin yanısıra, yurt müdürünün de haberi olmadı. Öğrencilerce pek tanınmayan (!) bu oba (pardon!) kat sorumlularının atanmasına blok yöneticilerinin yetkili olup olmadıkları, varsa benzer uygulamalara neden daha önceki yıllarda da gidilmediği ve neden seçimlerin diğer bloklarda da yapılmadığı merak ediliyor...

GÜNDE 10 DERSTEN SINAVA GİREBİLİR MİSİNİZ?

Neler gördük biz, diye şöyle bir gerinip övünebilirsiniz. YÖK'ün son azizliklerinden birisi de geçen Ocak sınavları döneminde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde oldukça yoğun ve hızlı bir biçimde yaşandı.

Sınav saatlerinin çakışmasından tutun, sınav listelerindeki karışıklıklara, salonların bulunamayışı ve koşturmacalara kadar...

Öğrencilerin çoğu derslerin yarısından umudu kesmiş olarak sınavlara girdiler. En dikkate değer nokta ise bu sınavlarda bir rekor kırılmasıydı. Çünkü bir kaç arkadaş bir günde 10 dersten sınava girdiler.

(Garip rekorlar kitabını hazırlayanların kulakları çınlasın.)

YAZKO EDEBİYAT
Mart 1984
41. **Sayısında**

- **FİKRET ÜRGÜP'ün yayımlanmamış öyküsü**
- **VÂLÂ NURETTİN'den anılar, yazarın sanat görüşleri.**
- **CAHİT İRGAT'ın yayımlanmış mektubu.**
- **HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'ın ölümünün kırkıncı yılında edebiyat tartışmaları ve kavgaları.**
- **GÜNER SÜMER'in toplu yapıtlarının çıkışı dolayısıyle MAVİ HAREKETİ nedir, na değildir?**

Ayrıca

- **En seçkin yazarların şiir, öykü, deneme,inceleme, eleştiri yazıları**
- **OCAK-ŞUBAT sayımızı almadınızsa alın:**
- **Mart sayımızı bekleyin!**

YAZKO EDEBİYAT: 160 sayfa, 250 lira
ABONE KOŞULLARI: Altı aylık 1500, yıllık 3000
YAZIŞMA: P.K. 442 Sirkeci-İstanbul.

yazko çeviri

FRANZ KAFKA ÖZEL SAYISI (Ocak 1984)

T.W. ADORNO	: Kafka Üzerine Notlar
K. BARTSCH	: Günümüz Yazarları Açısından Kafka'nın Çekiciliği
E. CANETTI	: Öteki Dava, ya da Kafka'nın Felice'ye Mektupları
CI. DAVID	: Kafka ve Tarih
G. DELEUZE/ F. GUATARRI	: İçerik ve Anlatım
G. DURUSOY	: Franz Kafka ve Jaroslav Haşek
F. EDGÜ	: Kafka'yı Evirmek mi, Çevirmek mi?
E.FISCHER	: Franz Kafka
F. KAFKA	: Günlükler
F. KAFKA	: Yapıtları Üzerine Söyledikleri
P. KAMPITS	: Franz Kafka'da Kehanet ve Dil
R. KARTS	: Kafka ve Gogol
W/E. MUIR	: Kafka'yı Çevirirken
A. ÖZTÜRK	: Bir Yaşama Açlığı Şampiyonu
M. ROBERT	: Kafka'nın Mektupları
A. ROUSSEAUX	: Kafka'nın Bir Romanı Üstüne
J. SCHILLEMEIT	: Kafka'nın Yazdıklarında Otobiyografi
A. THORLBY	: Yorumlama Sorunu
E. WEISS	: Franz Kafka'nın Dava'sı
T. ACAROĞLU	: Türkçe'de Kafka Kaynakçası

Yazı ve görüşleriyle: Adalet AĞAOĞLU, Hulki AKTUNÇ, Enis BATUR, Orhan DURU, Jeannie EBNER, Ingrid HEINRICH-JOST, Selim İLERİ, Hans E. KASPER, Zoran KONSTANTINOVIC, Tezer Özlü KIRAL, Peter MARGINTER, Rudolf NUNN, Adnan ÖZYALÇINER, Şârâ SAYIN, Güven TURAN, Martin WALSER.

Çevirileriyle: Nazan AKSOY, Veysel ATAYMAN, Aydın BAKIŞOĞLU, Serdar BAYRAKTAR, Ahmet CEMAL, Nezih ÇAKIR, Binnur ERİŞKEN, Ümit İLHAN, Tezer Özlü KIRAL, Turgay KURULTAY, Fatih ÖZGÜVEN, Meral ORALIS, Özcan ÖZBİLGE, Raika ÖZDEMİR, Ahmet SOYSAL, Mithat TOSUN, Mustafa ZİYALAN.

ÖNEMLİ NOT: Derginin bu sayısında 12-20 Aralık 1983 tarihleri arasında düzenlenen "FRANZ KAFKA SEMPOZYUMU" nun bildirileri de bulunacağından, özel sayı gecikmeli olarak çıkacaktır.

KURAM YAYINLARI

Teori
İdeoloji
Epistemoloji konularında kitap yayınlar.

Monodoloji Leibniz
Kavrayışgücünün Gelişimi Spinoza
(Yeni çıktı)

Diğer Yayınlarımız:

İdeoloji Üzerine Derleme
Aklı Yönlendirme Kuralları
Yöntem Üzerine Konuşmalar Descartes
Descartes Felsefesine Giriş
Afşar Timuçin

BULMACA

TUNCA ARSLAN

geçen sayının çözümü

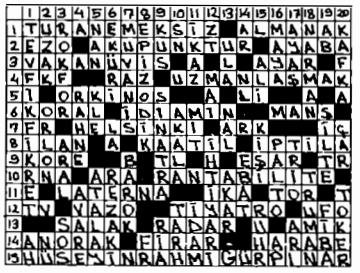

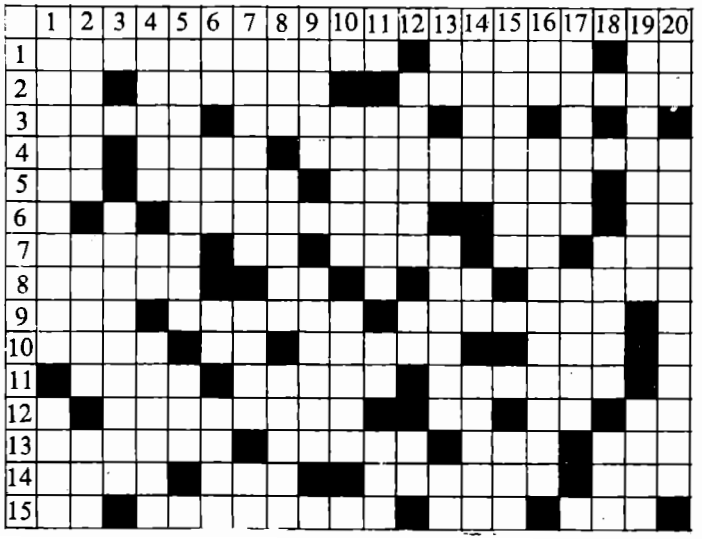

SOLDAN SAĞA: 1. Buda'nın dolaşırken anlattığı öykülerle simgesel masalları içeren yapıt. Yerleştirme, ev sahibi etme. Müzikte bir nota. 2. Bir organımız. Felsefeyi dinden ve tanrı düşüncesinden koparan, "Evreni tanrılar yaratmamıştır; durup dururken neden yaratsınlar," sözüyle ünlü Antik çağ'ın materyalist düşünürü. Dünyaca tanınan bir sanatçımız. 3. Uzun ve koyu gece anlamına gelen bir bayan ismi. Doğum kontrolünde kullanılan bir araç. Mısır'da güneş tanrısı. 4. İşaret. Tersi, Bilimsel Sosyalizmin kurucusunun ön adı. Roman ve filmlere konu olan tarihi tren. 5. Su. Dışarıdan alma. Tadı acımtırak, ekşimsi ve buruk olan. Tersi, kan gruplarını tanımlamakta kullanılır. 6. Japonya'da bir kent. Çeşitli ülkelerin havayollarının tanıtımında kullanılan yabancı bir sözcük. Bağışlamak, ceza vermekten vazgeçmek. 7. Herhangi bir konuyla ilgili bilgi ve verileri içeren şey. İlave. The Wall, Dark Side of the Moon adlı albümleriyle ünlü, yaptıkları müzik ile başkaldırı ve gizemciliği işleyen topluluğun ön adı. Tersi, birdenbire, apansız. 8. Fiyatı. Akıl. Bir hayvan. Tersi, böbrek hastalıklarıyla uğraşan bilim dalının ilk iki hecesi. 9. Nazım Hikmet'in soyadı. Özellikle büyük kentlerde kullanılan bir ulaşım aracı. Gemi sahibi. 10. İnanma, inanç. Tersi, ilave. An. İspanya'da Bask bölgesinin bağımsızlığını elde etmesi için kurulan örgütün kısa adı. 11. Osmanlıca engerek yılanları. Toplumcu kadın hareketinin liderlerinden birinin ön adı. Operatör. 12. ABD'de bir eyalet. Tersi, müzikte bir nota. Namus. Tok olmayan. 13. Ortadoğu'da bir ülke. Amir ya da üste yapılan yazılı veya sözlü açıklama. Peru'da ilerici üniversite öğrencilerinin akademik-demokratik istemlerini sağlamak için 1967'de kurdukları örgütün kısa adı. Bir ölüm şekli. 14. Şimdiki Marmara Üniversitesi'nin kısaltılmış eski adı. Tersi, dünya'nın bir çok yerinde faaliyet gösteren, yaptırdığı darbelerle ünlü bir haberalma örgütünün kısa adı. Orta halde. Bir sayı. 15. Boru sesi. Sovyetler Birliği'nde bir Cumhuriyet. Dördüncü halife. Satrançta son hamle.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1. "Seni Kalbime Gömdüm", "Kırık Bir Aşk Hikâyesi" gibi senaryolarının yanısıra "Cehennem Kraliçesi", "Yaşarken ve Ölürken", "Ölünceye Kadar Seninim" adlı romanlarıyla da tanınan son dönem yazarımız. Seçkin. 2. Osmanlı İmparatorluğu'nda din bilginleri. Sürdürme, devam ettirme. Tersi, bir üniversitemizin kısa yazılışı. 3. Sömürge halklarında ya da bir ülkedeki azınlıklarda görülen yabancı korkusu. 4. "Saklı Kalan", "Su Çürüdü", Hüznün İsyan Olur" adlı kitaplarıyla tanınmış "Paramparça olsa da sevdalar / Yine de kalmış olabilir / Küçücük bir mavilik gökyüzünde / Bir sevda kırıntısı / Avuç içi kadar bir umut" dizelerinin yazarı şairimizin soyadı. Ülkemizin trafikteki simgesi. Tersi, bir dans. 5. "Her ırkın kendi topluluğu içinde ırksal özelliklerini koruması" kuramını, kısaca, ırkçılığı tanımlayan, Güney Afrika dilinden dünya siyasi literatürüne giren sözcük. Tersi,yemin eden, ant içen. 6. Bir sayı, Zorbalığa uğrayan güçsüzleri koruması bakımından şövalyeliği andıran Osmanlı esnaf örgütüne üye olan kimse. Eskiden kullanılan bir savaş aleti. Osmanlıca burunlar. 7. Matematikte bilinmeyenin kendisiyle çarpımı. Polonya işçi sınıfı hareketi önderinin ön adı. Bir bağlaç. 8. İçine krem, diş macunu, ilaç gibi maddeler konulan, bir ucu burgu kapaklı, plastik ya da metal boru. Üsküdar'a gider iken bir mendil buldum / Mendilimin içine... doldurdum. İspanya İç Savaşında Cumhuriyetçi cephede savaşmış, daha sonra faşistler tarafından kurşuna dizilerek öldürülmüş, toplumcu ispanyol şairi. 9. Çardak, sundurma. Tarla, bağ ve bahçelerde ürün elde edilmesi için gerekli olan işlem. 10. Hasım, düşman. Üzüm ya da diğer meyvelerin mayalanmasıyla elde edilen içki. "Üç Silahşörler" adlı eserdeki kahkamanlardan biri. Tersi, bir ünlem. Genellikle alüvyonlarla kaplı geniş düzlük. 12. Geçtiğimiz yıl büyük ilgi gören, başrolünü Slyvester Stallone'ın oynadığı film. Çok olmayan. Tersi, ölçü birimi. 13. Bayram. Rütbesiz asker. Rengi karaya yakın olan, esmer. İskambilde birli. 14. Salatalara konur. Türk yapımı malların simgesi. Osmanlıca, çocuklar. 15. Bölümleme, sınıflama. Tersi, bir ticari kuruluşun kısa adı. 16. Su, sıvı. Ruhbilimin bir kolu. 17. Osmanlıca, denemesi çok iyi olan. Gecikme. 18. Osmanlıca, şüpheyi giderme. Yünden, dövülerek yapılan kalın ve kaba kumaş. 19. Sınıf, derslik. Turnusolün mavi rengini kırmızıya çevirmek özelliğinde olan ve bileşimindeki hidrojenin yerine maden olan tuz oluşturan hidrojenli bileşik. 20. Küçük bitkilere verilen ad. Şu sırada Ankara Halk Tiyatrosu'nda "Plastik Hayatlar" adlı oyunu oynanan yazarımız. ●

8 MART DÜNYA KADINLAR GÜNÜ

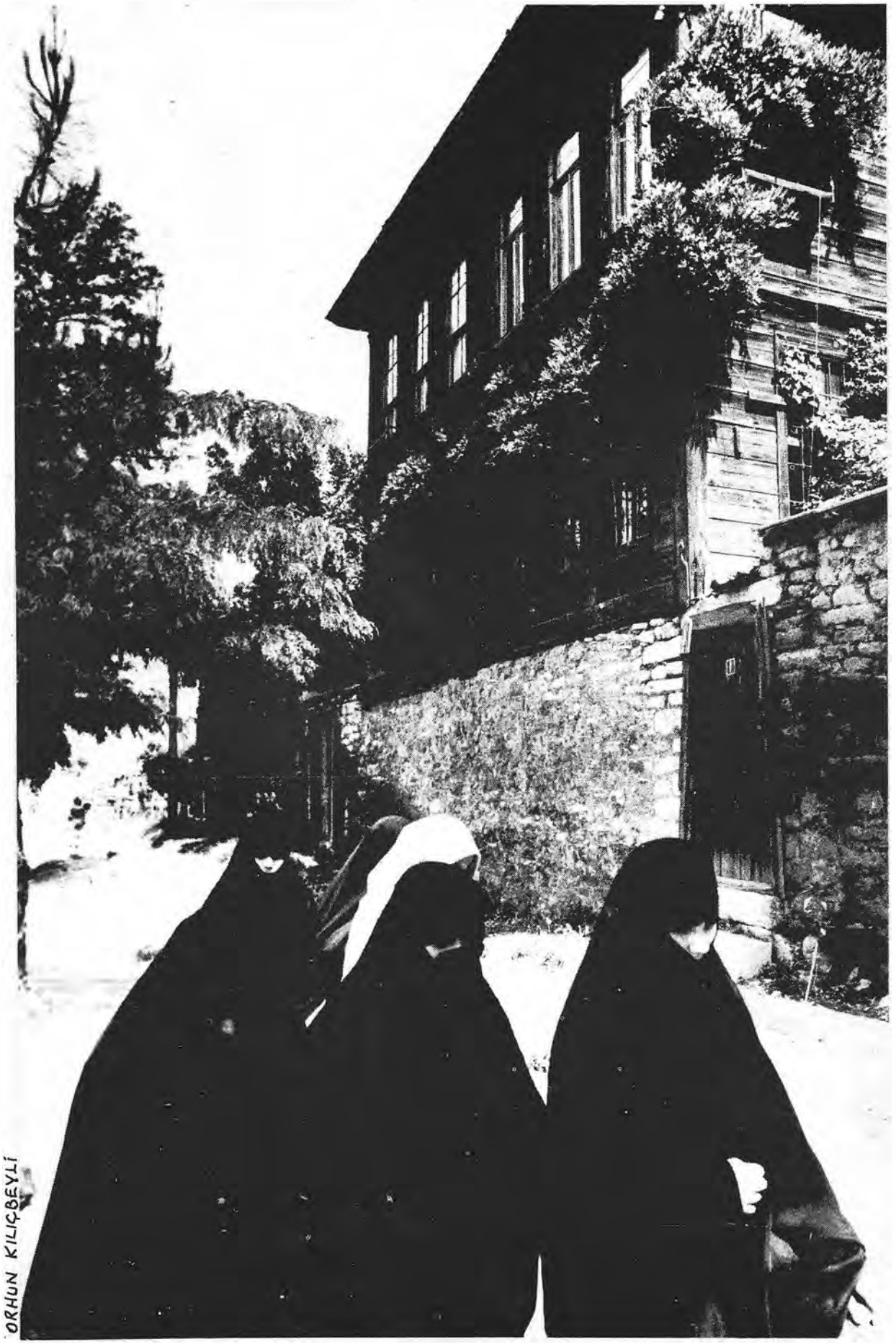

ORHUN KILIÇBEYLİ

Cumhuriyet
Kitap Kulübü

65 yayınevi
Her türden 5000 kitap
her ay yüzlerce yeni kitap
istenen miktarda, indirimli, armağanlı, **elinize teslim,** düzenli katalog, aylık bülten

Cumhuriyet
Kitap Kulübü

Üye kayıtları için

İstanbul: Türkocağı Cad. 39-41 Cağaloğlu
Ankara: Konur Sok. 24/4 Yenişehir
İzmir: Halit Ziya Bulvarı 65/3
Adana: Atatürk Cad. THK İşhanı Kat 2/13

Cumhuriyet Kitap Kulübü broşürü istiyorum.
Adı, Soyadı :.....
Adres :.....
.....